

katkemp.



113014 a b

Mag. St. Dr.

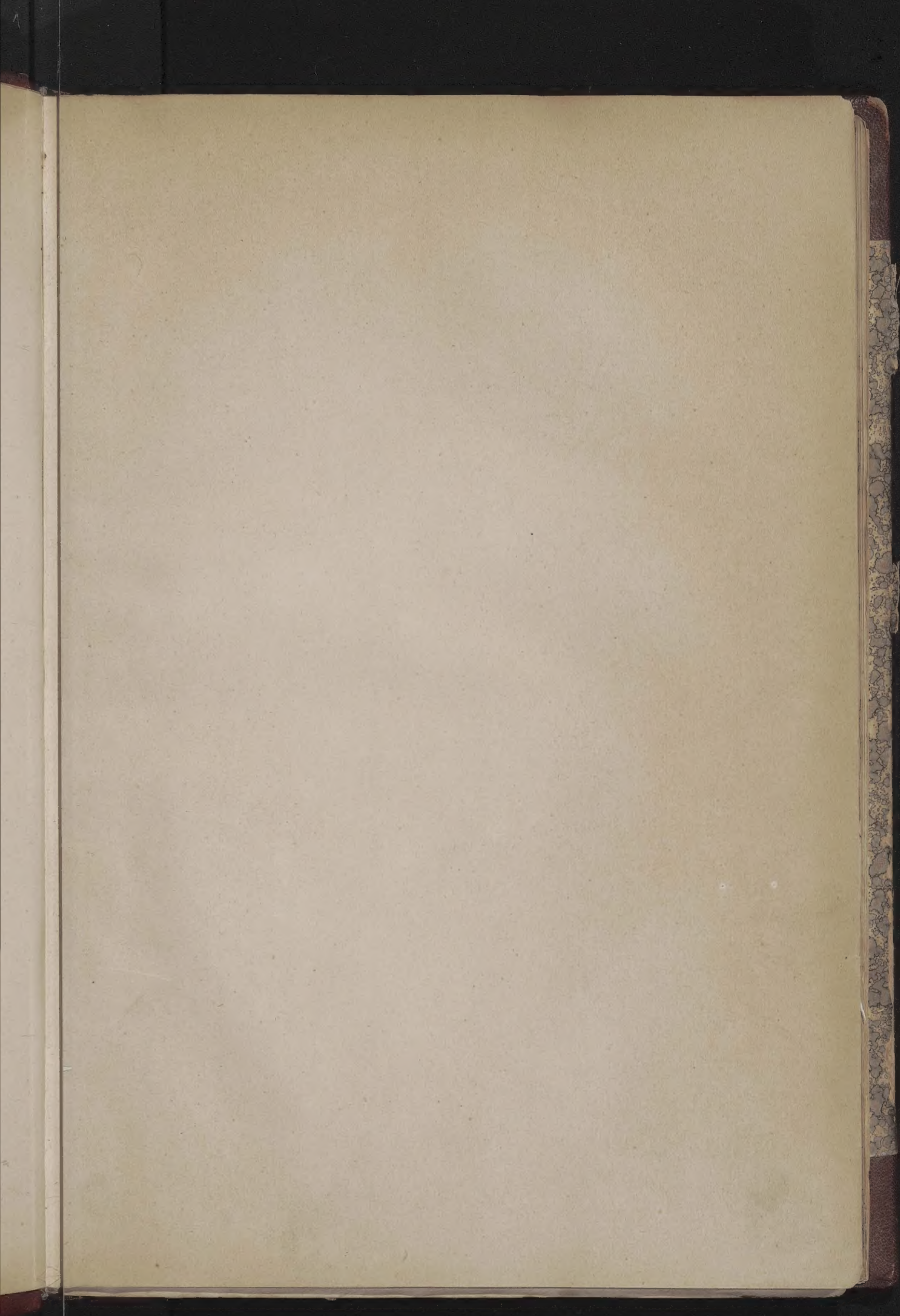


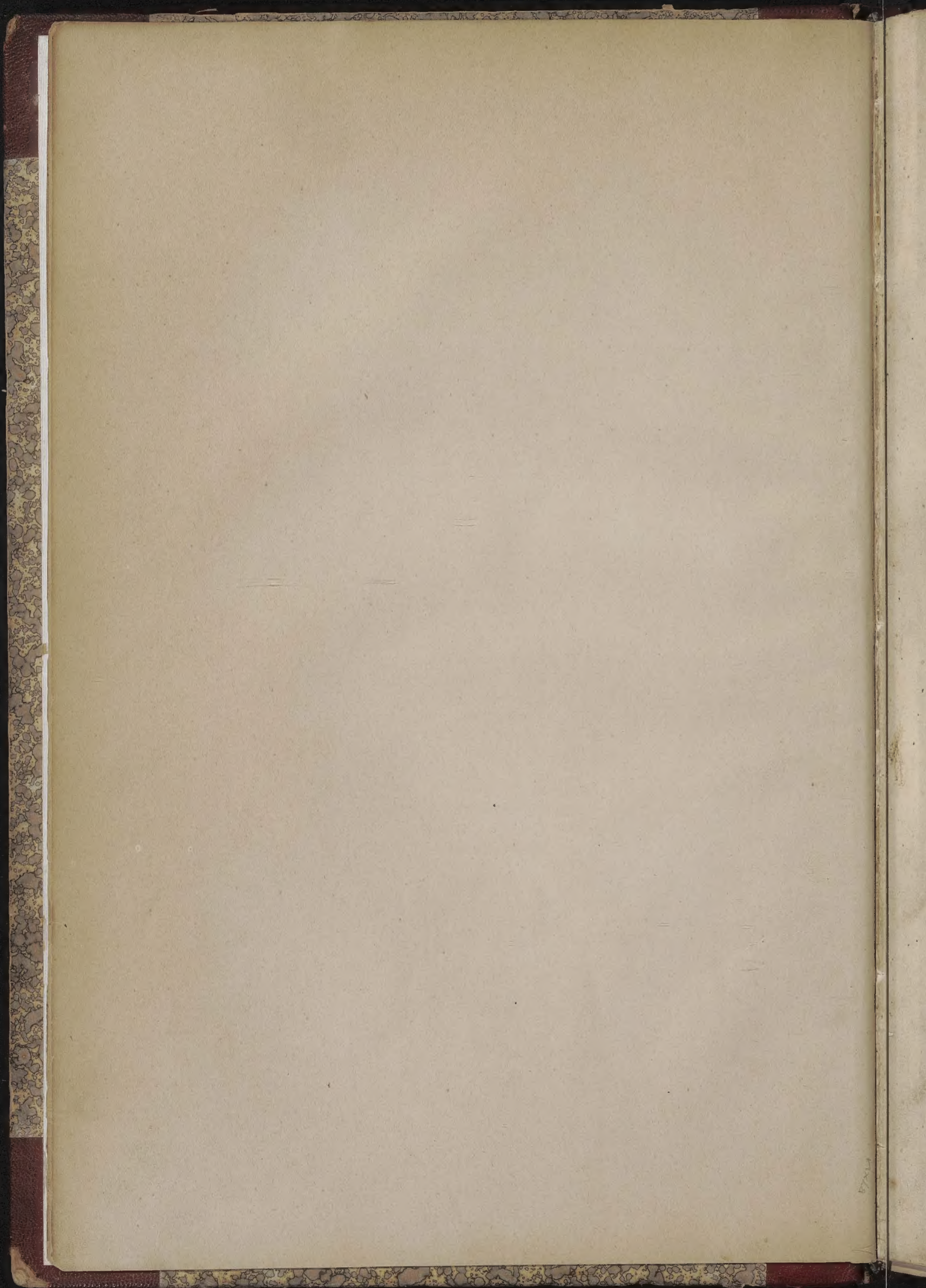
113014

III Mag. St. Jr.



Artes 548. niegdys Q III 13 b (adwokat do Witelona
ed. 1535 - styl późny data w grece !)





Clariss. Pictoris et Geometrae
Alberti Dureri de varietate fi-
gurarum et flexuris partium ac
gestib. imaginum / libri duo / qui
priorib. de symmetria quon-
dam editis / nunc primum
in latinum conuersi
accesserunt.

Anno M. D. XXXiii.

Ad lectores in sequentes libros prefatio.

Cum de artificio picturæ cōpositos libros ab Alberto Durerō, partim voluntate erga ipsum mea adductus, partim etiā coactus amicorū precibus quæ imperij vim habere viderent, in manus accepissem conuertendos in linguam Latinam, Senti fortunam successus non sane respondere studio meo, eoq; singulari cum mihi tum illis satisfaciendi qui nobis hunc laborem imposuissent. Neq; id adeo mirum mihi cogitanti visum, quod non satis explorato pondere subiissem sub materiam cui ferendæ parū sufficerent vires meæ. Id me siue in cupiditate gratificandi petentibus a me hoc opus, siue negligentia mea principio sane fugerat. Quare fuimus eo maiore anxietate in processu quo minus et prouisa grauitas et integrū iam erat abijcere semel susceptum onus. Quod ipsum si facere licuisset, expedita via fuerat qua nos cura molestiaq; liberare potuissemus. Atq; in hac hæsitacione et depressione nostra, ut fieri sole, progressi sumus lentiore gradu, et quasi pedetentim. Itaq; libros primos duos tanq; recedentes, separatim latinos factos emisimus. Simul ut daremus specimē industriæ nostræ lecturis, simul ut hac in parte decursi spatij paulisper acquiesceremus. Simul etiā, quia esset in reliquis maiore attentione opus, quod sciremus primum quidem librum ab authore diligenter recognitum, ipsoq; illum viuo typis excusum fuisse, cum reliquorum editioni et castigationi morte præcepsus decesserit. Atq; utinam Deo visum esset, ut illo superstitē nobis hæc prouintia data esset, gerere et cupide et ut confido, cum laude voluissemus. Nunc illius desiderio, et fuit non nullum tædium, et occasio certe laudis morte ipsius amota est. Hoc autem cum opto, non modo respicio ad me et res meas, sed potius etiam ad illum et famam mortui, a quo sensi me valde diligī, quemq; ego merito ipsius feci maximi. Nec non studiosis quoq; harum rerum vtilia vota facio. Extarent enim profecto hæc scripta ab authore ipso edita, non minima parte sui sed vniuersa, ad eum modū composita, ut maxime et doctis admirationi, et studiosis omnibus fructui essent. Nunc est neq; illi parui pendere, neq; hi parum adiuuari poterunt. Tamē illa excellentia curæ et elaborationis fortasse requiratur, qua nihil est pulchrius neq; præstabilius. Videre etiam hoc amici Dureri nostri, qui inchoata iam excussione operis, et absoluto primo libro cū auctor diem suū obisset, perduxere ad finem hunc laborem, cū accurata admonitione, auctorem editioni non affuisse. Hæc ego etiam hoc loco, in quo, ut dixi, quasi posito onere aliquantulum acquieui, recepturus illud duxi lecturis significandum, ut scirent quid a Durerō tantum modo informatū, quid per positum haberent. De nobis deque opera nostra supersede debimus in præsentia verba facere. Neque enim cum laudem nullam affectemus, metuendū ut opinor, ne quis qui reprehendere velit, futurus sit. Ut cū ille apud Virgilium ad maximam spem natus puer, imbelles feras nihil moratur.

Spumantemque dari pecora inter inertia votis.

Optat aprum, aut fuluum descendere monte Leonem.

Ita libenter prætereunt huiusmodi scripta facileque patiuntur latere Aristarchi, a quibus non celebratum sed obscuratum iri nomen suum perspiciant. Quid est autem hoc genere scriptorum, quod ad orationem quidem attinet, non solum ieiunius, sed penæ dixerim infelicius, ut misericordia digni, si quid ad hæc forte cōpulsi sint, esse videantur, inuidiæ certe obnoxii esse non possint. Sed hæc ipsa pluribus memorauis

mus quam necesse fuerit. Quod autem de miseria horum scriptorum dixi quæ tali argumento talique fortuna sua traductore plane serui accipiunt, si quis minus esse verum putat, licet periculum paucis ipse versibus faciat, nimirum intelliget multo me, quam res sit, parcius locutum. Quod superest si qui illa priora forte legistis, facite et hæc cognoscatis. Duce profecto sunt ab arte instructissima, quo etiam nomine si quid compositioni defuerit, facile compensari pati debebitis. Et, si nihil ad hoc usque tempus vidistis in lucem emissum his de rebus melius, æquum fuerit hactenus quidem optimæ gratis animis amplecti nihil vidisse autem certum habeo. Ut enim restare huius artis eximia quædam ad huc præcepta veterum, neque funditus illa deleta esse, Ita etiam summa cum cura asseruari arbitror, magis quam ullam Virginem, quas etiam men poeta magister morum custodiri iubet multifariam communitis in thalamis. Quod si quando horum prodierit, Deo bene volente, aliquid, est, quicquid fuerit relinquet, etiam Dureriana non nullo in numero. Tunc tamen licet antiquitati venerabili priores iure optimo deferatis. Interea cum quod præ Durerianis petat, nihil extare compertum habeamus, officium vestrum feceritis si hæc ut optima amplexi, meliora cum vestigare tum sperare non destinatis. Quas proferri ille etiam cum obscuracione suorum vellet mortuus. Cum enim facile præstiterit multa variaque rerum scientia reliquis, tamen hanc etiam ipsam vicit illo in viro animi probitas, ingenuitas, liberalitas, moderatio, sanctitas. De quibus etsi rei magnitudinis exuperante, multo minus, multoque exilius quam par erat, cum a nobis alibi dictum sit, nunc quidem verba facienda non putauimus. Cæteræ hanc doctrinam non poterint, ut opinor, contemnere eruditi, cum enim est arte exulta, tum in usu iucunda, non hoc modo operæ et manuum, sed intelligentiæ potius et iudicii. Quis est enim tam rusticus aut alienus ab omni elegantie sensu, qui non libenter bonam pulchramque picturam cõtēmplari soleat. Sed inter spectatores discriminē est ingens. Nā imperiti artis nihil neque exquisitæ neque cū cœritudine aliqua cognoscunt. Sed coloribus et nitore tabularum tantummodo capitiuntur, horum etiam humaniores argumento. Docti vero etiam particulas et singulatim omnia percensent, iudicioque suo discernunt et perspiciunt. Ut illi eorum qui magnam hominum turbam simul saluent, hi autem eorum qui singulos appellent, similes esse videantur. Sed quoniam existimo statim ubi huic opus exierit futurum, ros aliquos qui in ipsum quasi irruant, subque sua præla abstrahant. Quantum quidem interfuerit studiosorum illud hinc accipere quam aliunde ubi secundum nostram expressum fuerit. Non tam dicere facile est atque ipsa re declaratur. Cum enim pene maior claritas et certitudo consistat in exemplis quam præceptis, neque fieri possit, ut illa traductionibus crebris non violent, siue ipsis typis vitiatis, siue negligenter explicatis, ut usum et scientiam concedam maximam iis qui transferre velint, quis non videt quam in proclui errores pendeant, cum nobis compertum sit ab ipsis typis ipsis, expressas iterum figuras diversas exiuisse. Corrupti autem aliorum authorum scripta sola in scriptione consuevere, huiusmodi in pictura etiam. Quo in genere quoque sunt cosmographica illa phenomenon et Geographica. Sed de hoc ipsi viderint, ne si in hac parte immoremur, magis distractioni librorum, quam legentium commodis voluisse consulere videamur. Atque hinc igitur deinceps Alberti doctrinam exponere aggrediemur.

Alberti Dureri mathematici et pictoris. De figurarum varietate libri duo.

Hoc in libro qui de pictura tertius a nobis instituitur, propositum est demonstrare rationes quasdam, quibus superius descriptæ figuræ corporum secundum membrorum et suam et inter se convenientiam variari pro arbitrio vniuscuiusque possint, Siue cui opus grandius seu magis exilius forte placeat, Ita quidem ut omnia, alia quam dudum, et diuersa, neque figuram neque iam commensurationem pristinam retinere videantur. Atque hæc similiter in virilibus ac muliebribus nec non puerorum imaginibus exponere decreuimus.

Principio notum intellectumque esse debet, Quibus de rebus figurarum variationes existere soleant, Harum genus est vnum in commensurationibus contrarietas. Cum autem contraria iunguntur magis illustra fiunt, quod in similibus non accidit. Huic generi hæc subiiciuntur.

Magnum.

Paruum.

Longum siue prolixum

Breue seu curtum.

Distensum seu dilatatum

Contractum.

Crassum

Gracile.

Quæ quidem differentie quantitatis sunt, Et in adijciendo detrahendoue in multo ac modico versantur.

Alterum est genus qualitatis in quo sunt differentie ætatum ut iuuentæ, Senectæ. Constitutionis corporis et modi ut macilentum pingue, durum, leue, Forme ut venustum amabile, Turpe ingratum, Itemque habitus ut curuum, rectum, æquale, inæquale, sublime siue excelsum, humile seu demissum, Rotundum, Angulosum, Acutum hebes, similiter et erectum, Transuersum, Obliquum, item positus vnde dextrum, Laeuum, aduersum, Auersum, supra, infra.

Per hæc discrimina diuersitates figurarum exquiri poterunt. Quarum nunc deinceps exempla subiiciemus quibus præcipua ac pene sola harum rerum doctrina continetur. Ac primū proponatur differentia magni et parui. De qua dupliciter cogitandum. Primū quatenus hæc est totius erga totum. Quæ vñ magnum dicatur, paruum alterum, in quibus similitudo tamen et quasi eadē facies consistere potest. Ita in quibus eadem ratio et convenientia partium ponitur, grandia possunt vel parua describi. Ut in delineationibus fieri videmus. Voluit enim similes vel Regias edes de forma adumbrata in cartis, extruisti et globum longioris diametri similitudinem habere cum altero cuius diameter multo sit breuior, nemo non dicit et sentit. Sed cum hæc differentia animaduertitur in partibus tum consequitur dissimilitudo totius erga totum. Ut si quis truncū corporis constituat grandiusculum, inferiora autem minuscula. Hocque ipsum usurpari poterit omnibus in membris, Quæ variationes sunt infinite. Atque his appellationibus magni ac parui utimur respectu earum rerum de quibus rebus ille ponuntur inter se.

Proxima erat differentia proposita longitudinis et breuitatis. Voleat igitur aliquis certam effigiem producere aut corripere, ut exempli gratia, illā quæ virilis in primo libro et loco a nobis descripta est, is igitur animaduertet in prolixitate gracilitate et contractionem, in breuitate vero crassitiem et distensionem secundum propriam com-

mus quam necesse fuerit. Quod autem de miseria horum scriptorum dixi quæ tali
 argumento taliq; fortuna sua traductore plane serui accipiunt, si quis minus esse verum
 putat, licet periculum paucis ipse versibus faciat, nimirum intelliget multo me, quam
 res sit, parcius locum. Quod superest si qui illa priora forte legistis, facite et hæc
 cognoscatis. Duce profecto sunt ab arte instructissima, quo etiam nomine si quid com-
 positioni defuerit, facile compensari pati debebitis. Et, si nihil ad hoc usque tempus
 vidistis in lucem emissum his de rebus melius, æquum fuerit hactenus quidem opti-
 ma gratis animis amplecti nihil vidisse autem certum habeo. Ut enim restare huius
 artis eximia quædam ad huc præcepta veterum, neque funditus illa deleta esse. Ita
 etiam summa cum cura asseruari arbitror, magis quam ullam Virginem, quas ta-
 men poeta magister morum custodiri iubet multifariam communitis in thalamis.
 Quod si quando horum prodierit, Deo bene volente, aliquid, etsi, quicquid fuerit relin-
 quet, etiam Dureriana non nullo in numero. Tunc tamen licet antiquitati venerabili
 priores iure optimo deferatis. Interea cum quod præ Durerianis petat, nihil extare
 compertum habeamus, officium vestrum feceritis si hæc ut optima amplexi, meliora
 cum vestigare tum sperare non desinatis. Quas proferri ille etiam cum obscuracione
 suorum vellet mortuus. Cum enim facile præstiterit multa variaque rerum scientia re-
 liquis, tamen hanc etiam ipsam vicit illo in viro animi probitas, ingenuitas, liberalitas,
 moderatio, sanctitas. De quibus etsi rei magnitudinis exuperante, multo minus,
 multoq; exilius quam par erat, cum a nobis alibi dictum sit, nunc quidem verba fa-
 cienda non putauimus. Ceteræ hanc doctrinam non poterint, ut opinor, contemnere
 eruditi, cum enim est arte exulta, tum in usu iucunda, non hoc modo operæ et manuum,
 sed intelligentiæ potius et iudicii. Quis est enim tam rusticus aut alienus ab omni ele-
 gantia sensu, qui non libenter bonam pulchramq; picturam cõtemplari soleat. Sed
 inter spectatores discrimen est ingens. Nam imperiti artis nihil neq; exquisite neq; cõcer-
 titudine aliqua cognoscunt, Sed coloribus et nitore tabularum tantummodo capi-
 untur, horum etiam humaniores argumento. Docti vero etiam particulas et singi-
 latim omnia percensent, iudicioq; suo discernunt et perspiciunt. Ut illi eorum qui
 magnam hominum turbam simul salutent, hi autem eorum qui singulos appels-
 lent, similes esse videantur. Sed quoniam existimo statim ubi huic opus erit futu-
 ros aliquos qui in ipsum quasi irruant, subq; sua præcla abstrahant, Quantum
 quidem interfuerit studiosorum illud hinc accipere quam aliunde ubi secundum nostra
 expressum fuerit, Non tam dicere facile est atq; ipsa re declaratur. Cum enim pete ma-
 ior claritas et certitudo consistat in exemplis quàm præceptis, neque fieri possit, ut illa
 traductionibus crebris non violent, siue ipsis typis vitiatas, siue negligenter explicatis,
 ut usum et scientiam concedam maximam iis qui transferre velint, quis non videt
 quam in procliu errores pendeant, cum nobis compertum sit ab iisdem typis ipsis,
 expressas iterum figuras diuersas exiisse. Corrumpi autem aliorum authorum
 scripta sola in scriptione consuevere, huiusmodi in pictura etiam. Quo in genere quoq;
 sunt cosmographica illa phenomenon et Geographice. Sed de hoc ipso viderint, ne
 si in hac parte immoremur, magis distractioni librorum, quam legentium comodis
 voluisse consulere videamur. Atq; hinc igitur deinceps Alberti doctrinam exponere
 aggrediemur.

Alberti Dureri mathematici et pictoris. De figurarum varietate libri duo.

Hoc in libro qui de pictura tertius a nobis instituitur, propositum est demonstrare rationes quasdam, quibus superius descriptæ figuræ corporum secundum membrorum et suam et inter se convenientiam variari pro arbitrio vniuscuiusq; possint, Siue cui opus grandius seu magis exilius forte placeat, Ita quidem ut omnia, alia quam dudum, et diuersa, neq; figuram neq; iam commensurationem pristinam retinere videantur. Atq; hæc similiter in virilibus ac muliebribus nec non puerorum imaginibus exponere decreuimus.

Principio notum intellectumque esse debet, Quibus de rebus figurarum variationes existere soleant, Harum genus est vnum in commensurationibus contrarietas. Cum autem contraria iunguntur magis illustra fiunt, quod in similibus non accidit. Huius generi hæc subiiciuntur.

Magnum.

Paruum.

Longum siue prolixum

Breue seu curtum.

Distensum seu dilatatum

Contractum.

Crassum

Gracile.

Quæ quidem differentie quantitatis sunt, Et in adiacendo detrahendoue in multo ac modico versantur.

Alterum est genus qualitatis in quo sunt differentie ætatum ut iuuentutis, Senectutis. Constitutionis corporis et modi ut macilentum pingue, durum, leue, Forme ut venustum amabile, Turpe ingratum, Itemque habitus ut curuum, rectum, æquale, inæquale, sublime siue excelsum, humile seu demissum, Rotundum, Angulosum, Acutum hebes, similiter et erectum, Transuersum, Obliquum, item positus vnde dextrum, Laeuum, aduersum, Auersum, supra, infra.

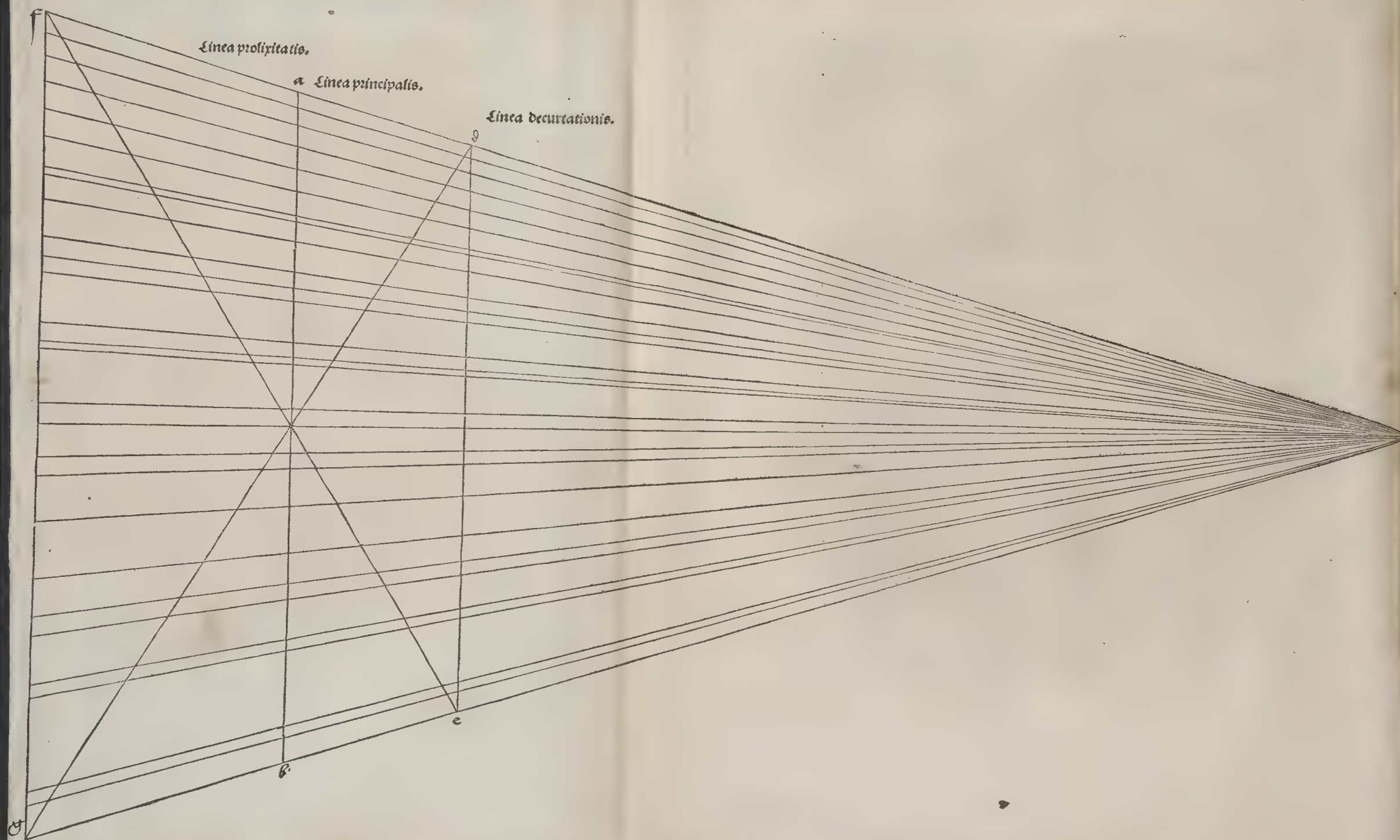
Per hæc discrimina diuersitates figurarum exquiri poterunt. Quarum nunc deinceps exempla subiiciemus quibus præcipua ac pene sola harum rerum doctrina continetur. Ac primū proponatur differentia magni et parui. De qua dupliciter cogitandum. Primū quatenus hæc est totius erga totum, Quæ vñ magnum dicatur, paruum alterum, in quibus similitudo tamen et quasi eadē facies consistere potest. Ita in quibus eadem ratio et convenientia partium ponitur, grandia possunt vel parua describi. Ut in delineationib; fieri videmus. Volūt enim similes vel Regias edes de forma adumbrata in cartis, extrus ita et globum longioris diametri similitudinem habere cum altero cuius diameter multo sit breuior, nemo non dicit et sentit. Sed cum hæc differentia animaduertitur in partibus tum consequitur dissimilitudo totius erga totum. Ut si quis truncū corporis constituat grandiusculum, inferiora autem minuscula. Hocque ipsum usurpari poterit omnibus in membris, Quæ variationes sunt in finite. Atq; his appellationibus magni ac parui utimur respectu earum rerum de quibus rebus ille ponuntur inter se.

Proxima erat differentia proposita longitudinis et breuitatis. Volet igit aliquis certam effigiem producere aut corripere, ut, exempli gratia, illā quæ virilis in primo libro et loco a nobis descripta est, is igitur animaduertet in prolixitate gracilitatem et contractionem, in breuitate vero crassitiem et distensionem secundum propriam com-

mensurationem. Atque hæc cum sunt utraque in ratione latitudinis et densitatis, spacia quæ in principali figura notata cernuntur, retinenda erunt. Si uero utraque effigies illa inq̃ producta et correpta hæc, accomodata fuerit ad altitudinē principis imaginis. Cum illa latitudinis et densitatis spacia pro utriusque constitutione, longe diuersissima existant. At altitudinis spacia iam cōgruentia maximam dissimilitudinē præ se ferēt, propterea quod a principali figura hinc ad proceritatem illinc ad humilitatem discessum. Deque illa graciliora omnia et contractioniora cū hac crassiora et distensiora facta fuerint. Atque hac uia singularū partiū altitudines in corpore conuenienter produci aut corrip̃i poterūt intra notatas transversas lineas designatrices altitudinis partiū. Quarū si maiora inter ualla feceris effigies productior siñ minora correptior exhibit. Quibus, ut dictum est, ratio densitatis et latitudinis nō uariatur. Sed illud productū et hoc correptum unam ab altera effigie discerni. Quarū postea in noua cōmensuratione a principali descriptione longe abitur. Id ipsum uero minutim perque singulas partes in producēdo ac corripēdo exquirere et nimium laborem et tedium haberet plurimum. Quare tota in hanc rationem certa doctrina sumus complexi de qua ministerio unius trianguli hæc quæ dixi recte et facile perficiantur. Hoc ita describes.

Lineam unam punctis duobus designabis, secundum quam altere duce longitudinis et breuitatis describantur. Hæc esto. a. b. tantæ altitudinis quanta fuerit primæ uirilis figuræ in primo libro. Hanc diuides per altitudinem spacijs linearum transversarū. Nam illis scis ostendi altitudines partiū. Ab huius lineæ punctis a. b. deduces in propositū alitū ad dextram punctū c. lineas duas quæ in illo cōcurrentes, triangulū describant de basi. a. b. et similiter in eodē puncto c. producente altitudinē oīm partiū lineæ cōcurrent posita iuxta hanc mediam lineā *παρελλήλιον* unā prolixitatis f. g. ad sinistram cōstitues, alteram decurtationis d. e. ad dextram uersus punctū c. Quosq; a media uel hanc uel illam remotius posueris, hoc erit maius prolixitatis uel decurtationis discriminē. per has igit̃ et ipsas transeūtes ille altitudinis medie lineæ diuidet et ipsas pro unius cuiusque ratione conueniēter, itaque ut res fieri postulat. Huius trianguli figuram expressam subiecinus manu nostra. utilis futuram multis et uarijs usibus. Et quoque nomē illi uarianti. Nam uariantur huius adiuncto partes rerū et admirabiles mutationes efficiuntur uel augmentatione staturarum uel diminutione, ut si propositā aliquam effigiem cuius altitudo complectatur spacia quæ essent illius capitis septena ad altitudinē capitis spaciū octonū nouenū, denū uel producere libeat adscētes nimirum altitudinē quæ fuerit intra caput sumum et plantam imam unius, duū uerū uel caputū spacia. Quod idem et diminuenda statura accipiendū. Sed si staturam forte ut diximus prolongaris, accomodabis iam etiam productiusculū caput pro eo ac forma exiget proposita imaginis, ut conuenientia et decor custodiatur, idem pro natura rei et in decurtatione seruabitur. Sed tum si metiri uelis, altitudo non paria spacia caputū atque prius habebit. Hoc loco moneo uolentes usurpare hanc a nobis demonstratam rationem mutationis, ut in manibus et pedibus separatim a nobis superius descriptis cum magna diligentia et attentione, ut in re neutiquam facili uersari uelint.

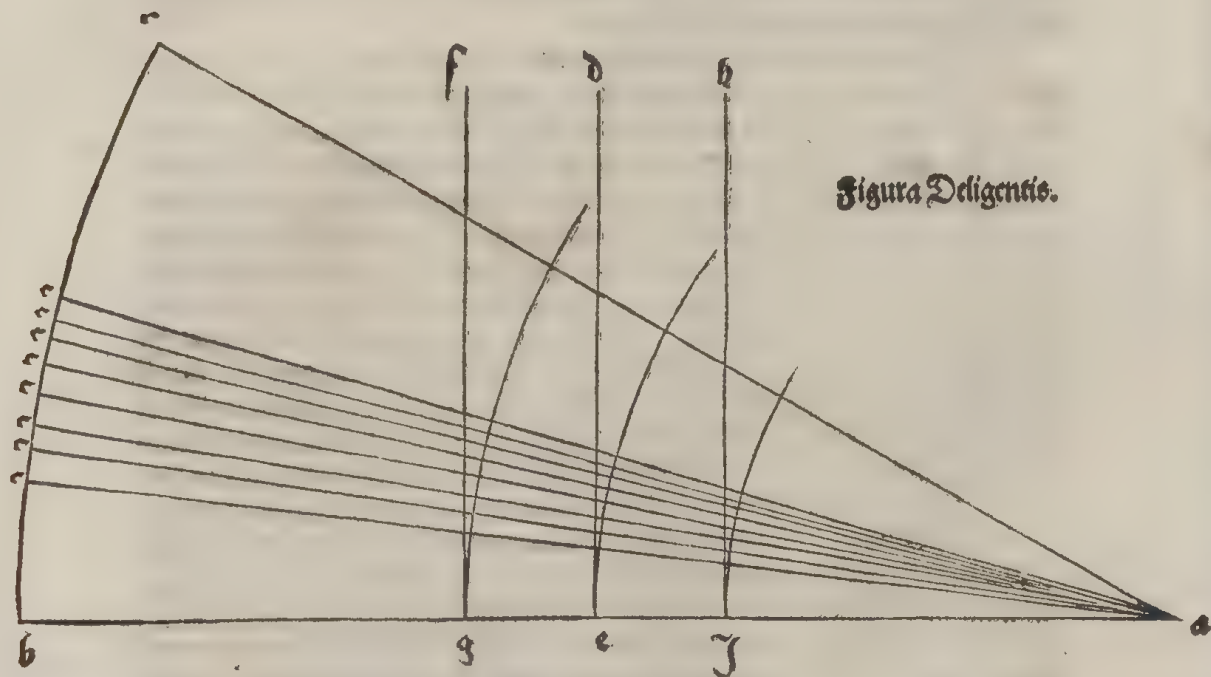
Sequitur forma. Variantis.



Ita igitur distinctis his omnibus lineis ut est preceptum, deinceps forma imaginis sua cuiusque inscribetur. Quod nos in prescriptis linearum exemplis ob cartæ paruitatem facere non potuimus. Sed fecimus per æqualia et congruentia altitudinis spacia in sequentibus, conseruatis debitis commensurationibus singulorum, hac via et ratione quæ exponetur, qua in omnibus volentes mutationibus utantur licebit. Figura autem efficta ad lineam. f. g. erit gracilior et contractior, ad lineam autem d. e. crassior et distensior. Nec minus vsus erit huius variationis in illis gracilitatis ac crassitudinis, et contractionis ac distensionis modis, quæ in his prolixitatis ac breuitatis. Non autem est ab re et in consentaneum, cunctas imagines quasi æquali in exemplis altitudine describi, hoc est, ut vnius altitudo tantum cartæ occupet quantum alterius, quantumvis stature dissimiles sint. Ita enim in comparatione omnia illustriora et magis euidencia futura sunt. Hac eadem ratione poterit aliquis et in separatis partibus imaginum uti, sic uti aliquid illarum variet, aliquid non variet. Et tunc quidem quicquid vni detrahatur, alteri adiciatur necesse est. Idem intelligendum de singulis etiam in imaginis altitudine transuersis lineis. Et iuxta has attenuationis aut densationis, itemque contractionis aut distensionis. Quoties enim iuxta vnam propositam et principalem lineam in Variante hinc atque illinc alias duas statueris, declaratur omnibus in locis permutatio conueniens, illinc in prolixitate hinc in breuitate. Sed nunc deinceps, quo quisque modo officinam suam hoc triangulo instruere illoque si res poscat uti possit ostendam.

Principio ducatur linea transuersa de puncto. a. in punctum. b. quæ certo loco fixa sit. Ex huius puncto. a. producat alia. a. c. quæ quidem fixa sit illo in puncto. a. sed ab altero puncto. c. mobilis, ita ut cum transuersa. a. b. in eodem loco iungatur, ab puncto vero. c. remoueat propius aut longius. Neque quisquam suspicatus sit me nunc sic de lineis ac punctis loqui, quemadmodum Geometræ consuevere, quibus hæc omnia cogitatione modo complectenda proponuntur. Nos enim nunc manuum operibus consulimus. Sed nihilo tamen minus, quævis exprimi hæc omnia velimus, debent ipsa ad illorum quæ indiuidua et vnica sola mente intelliguntur, exactam et inuariabilem certitudinem referri. Sed eorum quæ diximus talis vsus erit. In tabella huic rei comparatæ transuersam lineam. a. b. inscribes, et in puncto. a. acum seu clauiculum firmiter affiges, huic annectes filum æquabile et validiusculum ut sericum, illudque intendes in altero puncto. c. quod representet illam ab eodem puncto. c. mobilem lineam. Post hæc impones perpendicularem. d. e. in mediam transuersam a. b. His ad hunc modum præparatio scito in linea perpendiculari. d. e. statuendam propositam partem quam producere aut corripere velis, ita ut finiatur insidens lineæ transuersæ. a. b. postea filum quod est pro lineâ. a. c. intendes, ut supra attingat summitatem constitutæ partis in lineâ. d. e. Deinde quantum volueris prolixiorem illam partem facies. Hoc pacto. Ante lineam. d. e. prolixitatis quæ sit lineam duces similiter perpendicularem quæ supra extento filo lineæ. a. c. infra transuersam. a. b. definitur. Hæc sit exempli causa. f. g. si correptiorem facere volueris propositam partem, consequeris hoc ipsum de breuitatis lineâ, quæ perpendiculariter et ipsa statuatur in transuersam. a. b. post perpendicularem. d. e. versus. a. et supra definitur filo lineæ. a. c. Sitque hæc, verbi gratia, h. i.

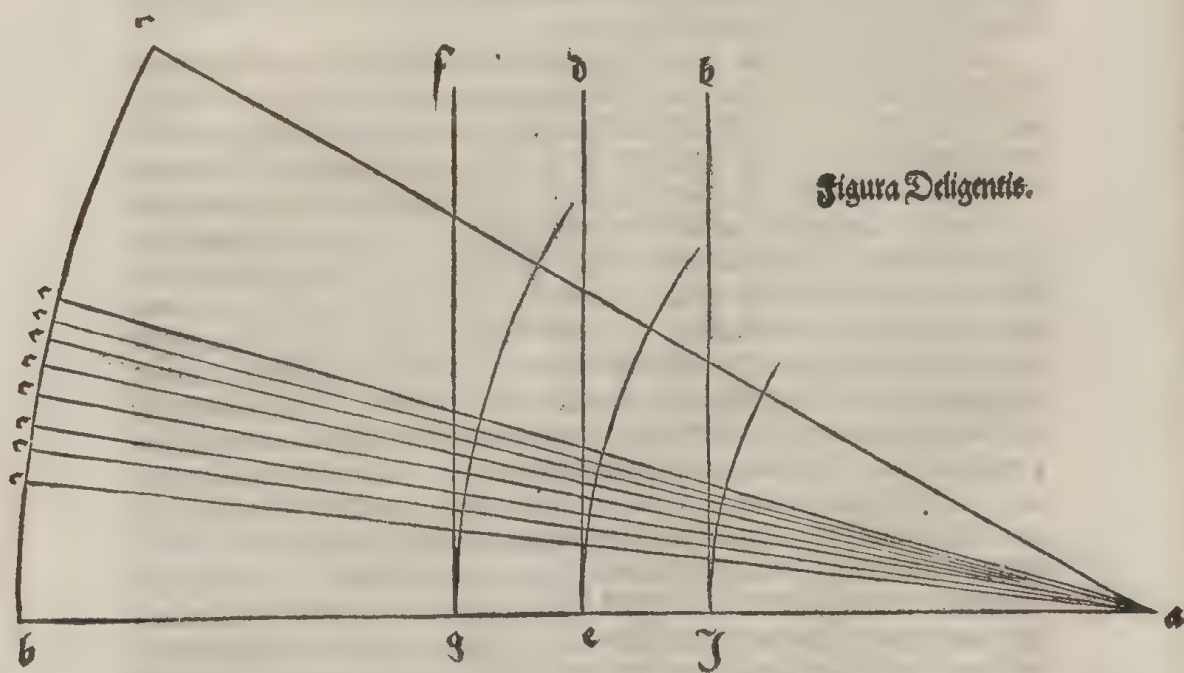
Hoc pacto tribus perpendicularibus ordine in transversam subiectam impositis, Statuetur in media. d. e. propositæ et principalis longitudinis spacium, In ceteriore f. g. illud ipsum productum, In vltiore. h. i. correptum. Atq; hæc ipsa conuenienter verimq; designat linea fili. a. e. cum ad summmitatem lineæ. e. d. intenditur. Horū vsus esse poterit in rebus innumerabilibus, etiā vbi spaciōꝝ nomina dici nō poterunt. Vt si nō sit nominabile quora quæq; alicuius nota longitudinis pars sit, veluti vna 2. vna. 3. 5. 6. Huius præcepti exēplū expressim⁹ inferius, vt oculis etiā legentū doctri na nostra subiiceretur, Atq; huic instrumento nomen placuit indere Deligenti, quod seruiat delectui eorū quæ in quaq; proposita re maiora aliquis minoraue facere velit. Atq; ex his præceptis et huius Deligentiis adminiculo descriptæ sunt paulo post ex pressæ figuræ viriles gracilitatis et crassitudinis. In his variationibus animaduertendum, omnia corpora in productione, addensatione, dilatatione grandescunt, partes habere distantiores et quasi vastiores, contra quæcunq; corripantur concurrerentes magis et propinquas. Itaq; gracilliores staturas aspectu etiam molliores existere crassioribus. Hoc instrumentum quadrantis plane figuram modumq; præ se fert, quod nos et ipsum curuis lineolis designauimus.



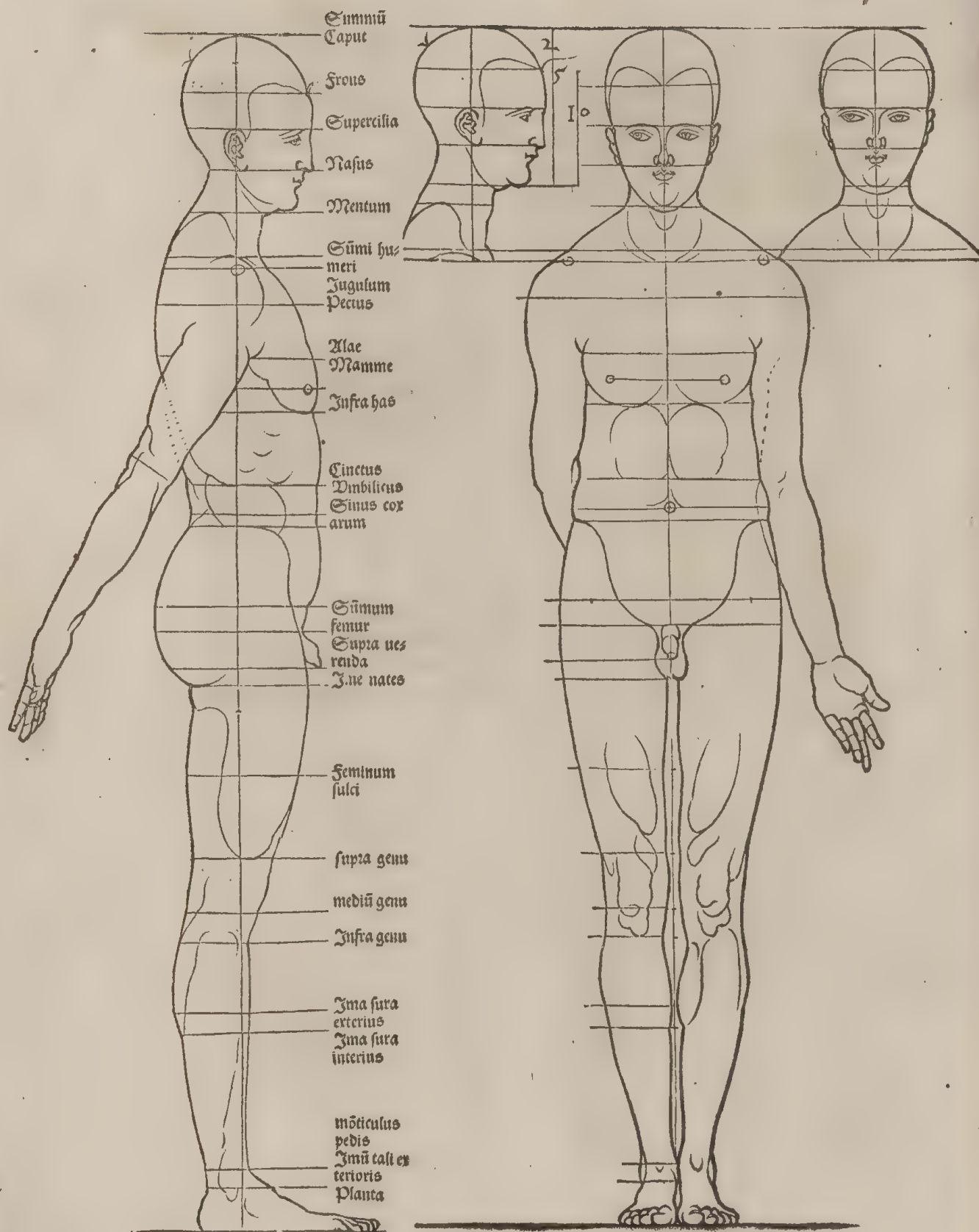
Ita igitur distinctis his omnibus lineis ut est preceptum, deinceps forma imaginis sua cuiusque inscribetur. Quod nos in prescriptis linearum exemplis ob cartæ paruitatem facere non potuimus. Sed fecimus per æqualia et congruentia altitudinis spacia in sequentibus, conseruatis debitis commensurationibus singulorum, hac via et ratione quæ exponitur, qua in omnibus volentes mutationibus vtantur licebit. Figura autem efficta ad lineam. f. g. erit gracilior et contractior, ad lineam autem d. e. crassior et distensior. Nec minus vsus erit huius variationis in illis gracilitatis ac crassitudinis, et contractionis ac distensionis modis, quæ in his prolixitatis ac breuitatis. Non autem est ab re et in consentaneum, cunctas imagines quasi æquali in exemplis altitudine describi, hoc est, ut vnius altitudo tantum cartæ occupet quantum alterius, quæ tumuis staturæ dissimiles sint. Ita enim in comparatione omnia illustriora et magis euentia futura sunt. Hac eadem ratione poterit aliquis et in separatis partibus imaginum vti, sic vti aliquid illarum variet, aliquid non variet. Et tunc quidem quicquid vni detrahatur, alteri adijciatur necesse est. Idem intelligendum de singulis etiam in imaginis altitudine transuersis lineis. Et iuxta has attenuationis aut densationis, itemque contractionis aut distensionis. Quoties enim iuxta vnam propositam et principalem lineam in Variante hinc atque illinc alias duas statueris, declaratur omnibus in locis permutatio conueniens, illinc in prolixitate hinc in breuitate. Sed nunc deinceps, quo quisque modo officinam suam hoc triangulo instruere illoque si res poscat vti possit ostendam.

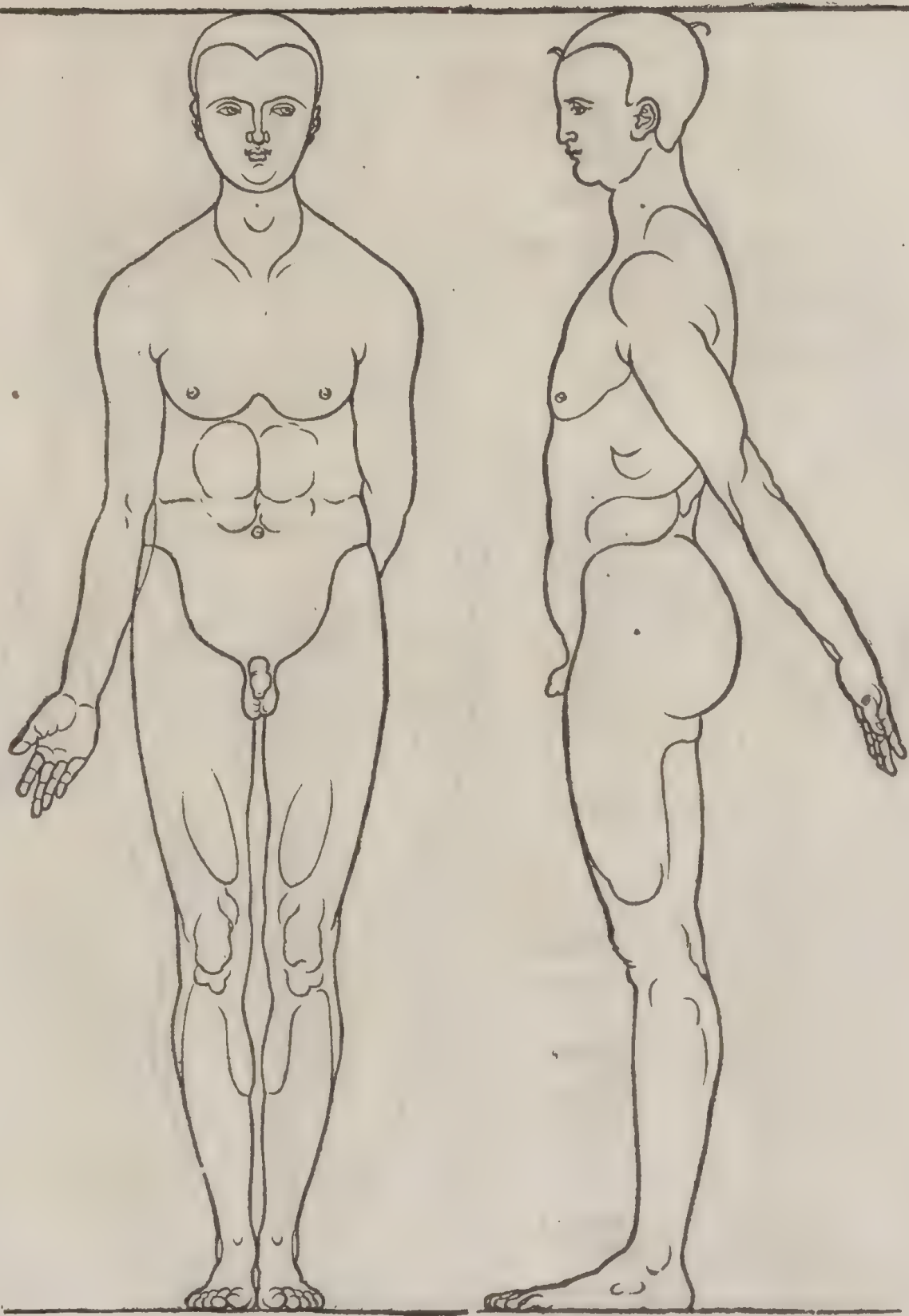
Principio ducatur linea transuersa de puncto. a. in punctum. b. quæ certo loco fixa sit. Ex huius puncto. a. producet alia. a. c. quæ quidem fixa sit illo in puncto. a. sed ab altero puncto. c. mobilis, ita ut cum transuersa. a. b. in eodem loco iungatur, ab puncto vero. c. remoueat propius aut longius. Neque quisquam suspicatus sit me nunc sic de lineis ac punctis loqui, quemadmodum Geometræ consueuere, quibus hæc omnia cogitatione modo complectenda proponuntur. Nos enim nunc manuum operibus consulimus. Sed nihilo tamen minus, quævis exprimi hæc omnia velimus, debeunt ipsa ad illorum quæ indiuidua et vnica sola mente intelliguntur, exactam et inuariabilem certitudinem referri. Sed eorum quæ diximus talis vsus erit. In tabella huic rei comparatæ transuersam lineam. a. b. inscribes, et in puncto. a. acium seu clauiculum firmiter affiges, huic annectes filum æquabile et validiusculum ut sericum, illudque intendes in altero puncto. c. quod representet illam ab eodem puncto c. mobilem lineam. Posthac impones perpendicularem. d. e. in mediam transuersam a. b. His ad hunc modum præparatis scito in linea perpendiculari. d. e. statuendam propositam partem quam producere aut corripere velis, ita ut finiatur insidens lineæ transuersæ. a. b. postea filum quod est pro linea. a. c. intendes, ut supra attingat summitatem constitutæ partis in linea. d. e. Deinde quantum volueris prolixiorem illam partem facies. Hoc pacto. Ante lineam. d. e. prolixitatis quæ sitæ lineam duces similiter perpendicularem quæ supra extento filo lineæ. a. c. infra transuersa. a. b. definiatur. Hæc sit exempli causa. f. g. sin correptiorem facere volueris propositam partem, consequeris hoc ipsum de breuitatis linea, quæ perpendiculariter et ipsa statuatur in transuersam. a. b. post perpendicularem. d. e. versus. a. et supra definiatur filo lineæ. a. c. Sitque hæc, verbi gratia, h. j.

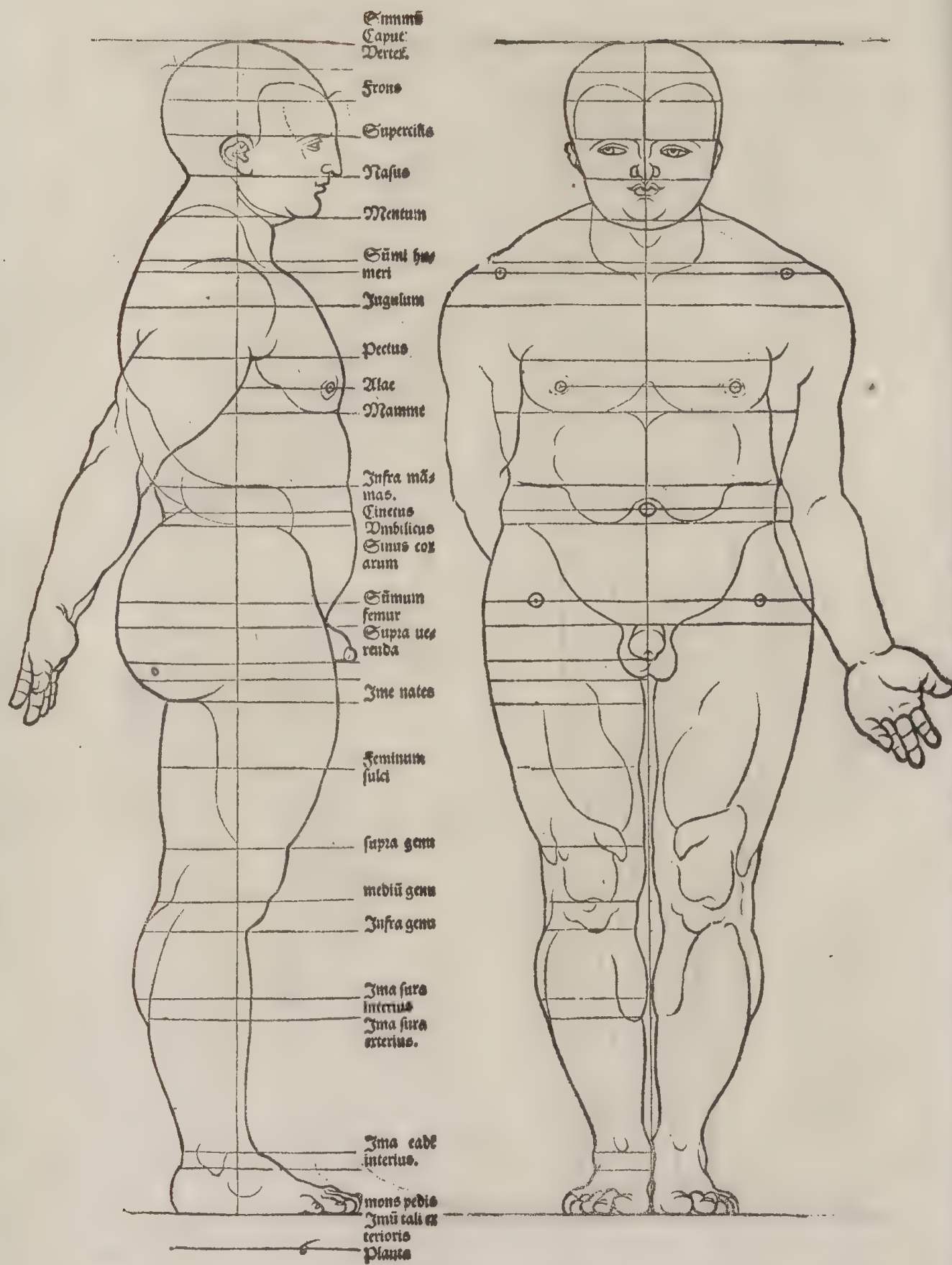
Hoc pacto tribus perpendicularibus ordine in transversam subiectam impositis, Statuetur in media .d.e. propositæ et principalis longitudinis spacium. In ceteriorum f.g. illud ipsum productum. In ulteriore. h.i. correptum. Atq; hæc ipsa convenienter utrimq; designat linea fili. a.c. cum ad summitatem lineæ. e.d. intenditur. Horum usus esse poterit in rebus innumerabilibus, etiã ubi spaciõ nomina dici nõ poterunt. Ut si nõ sit nominabile quora quæq; alicuius nota longitudinis pars sit, veluti vna 2. vna. 3. 5. 6. Huius præcepti exemplũ expressim⁹ inferius, ut oculis etiã legentium doctrina nostra subijceretur. Atq; huic instrumento nomen placuit indere Deligenti, quod seruat delectui eorũ quæ in quaq; proposita re maiora aliquis minoraue facere velit. Atq; ex his præceptis et huius Deligentiis adminiculo descriptæ sunt paulo post expressæ figuræ viriles gracilitatis et crassitudinis. In his variationibus animaduertendum, omnia corpora in productione, addensatione, dilatatione grandescunt, partes habere distantiores et quasi vastiores, contra quæcunq; corripantur concurrentes magis et propinquas. Itaq; graciliores staturas aspectu etiam molliores existere crassioribus. Hoc instrumentum quadrantis plane figuram modumq; præ se fert, quod nos et ipsum curvis lineolis designauimus.

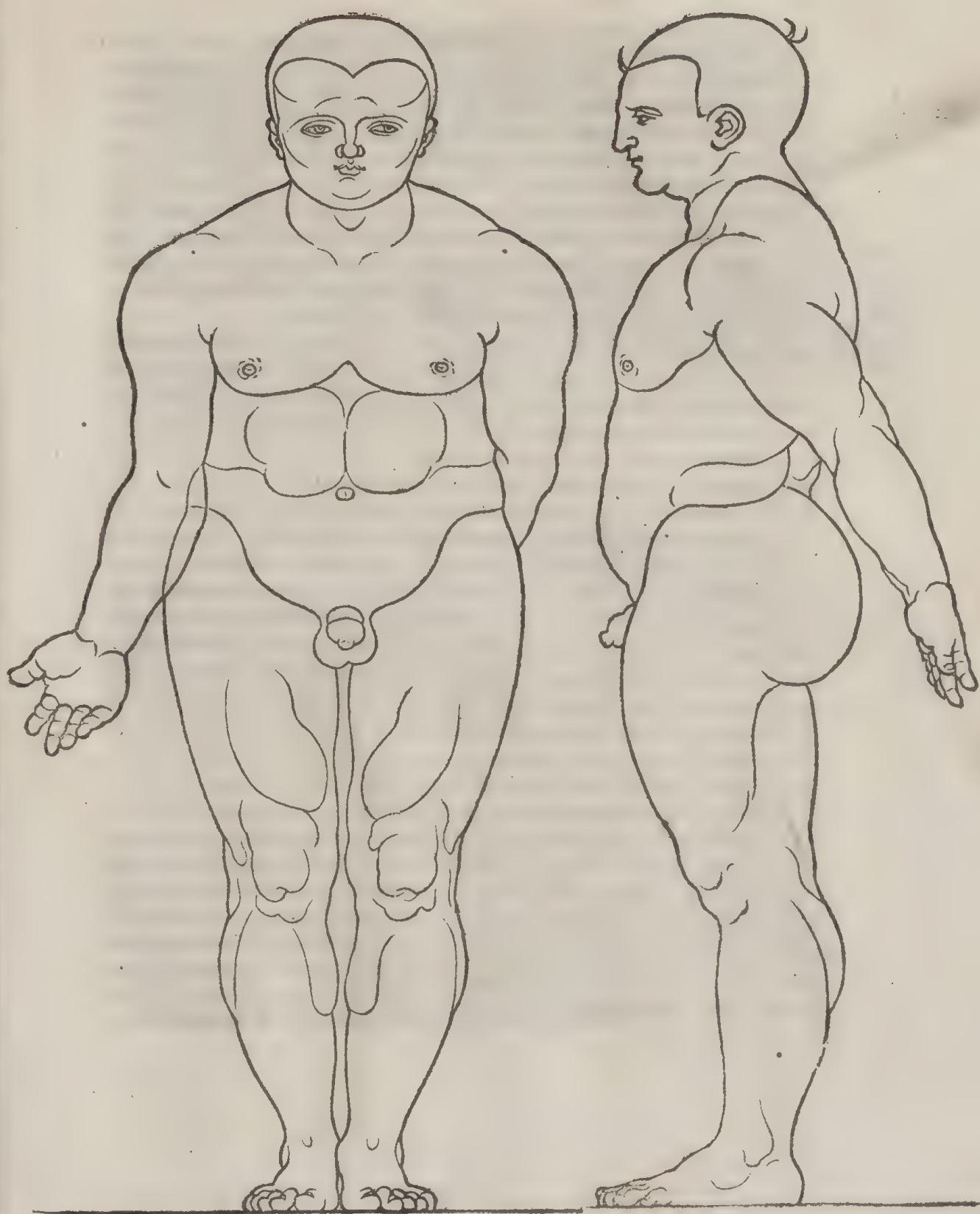


Ced sequentium imaginum productoris staturis sciendū adiectum esse ipsa^z altitudinis partem vnā 4. Etiam si quis vti hac ratione volet, is debet caput paulo argutius accomodare, quo neglecto tota figura apparebit inuenustior. Eursum igitur versum mento leuato, aut supra aliquantulo de capitis summitate dempto, diligentis beneficio partes cōmensurabuntur. Nos in exemplis de similitudine nihil dempsimus, sed inde ad imum vsque mentum fecimus spacium duarum 15. ab summo autem mento ad summam vsq; frontē vnā 10. distributis deinceps beneficio diligentis omnibus altitudinis partibus, latitudo em̄ iam inducta et densitas retinetur. Huiusmodi etiam capitum ipsorum exempla iuxta effigies exemplorum, apposui-
mus. Spaciū pedis feci obtinere duas. 13. Nam exierat breuiusculus iusto, similiter et monticulū pedis non nihil cōplanauimus. Erigebat etiā figure venustas vt crura quæ ratio variationis subiecerat nūc etiam graciliora et contractiuscula describerentur. Et huius imaginis densitatis commensurata spacia minus habent spacijs principalis imaginis parte vnā 5. Hæc autem omnia quomodo recte fieri posse putarim, omnibus in partibus ac locis, diligenti et studiosa manu in exemplis delineauimus, quo non verbis modo, sed re etiam ipsa instruerem legentes. De figura autē correptione monere hoc est visum. In descriptione Variantis per constitutam lineam principalis altitudinis a. b. duxi lineas duas obliquas, quæ in medio lineæ a. b. se mutuo scinderent, Ex igitur productæ a linea prolixitatis f. g. supra et infra, attingunt lineas c. f. et c. g. atq; ex huius attingentice punctis ducta est decurtationis linea d. e. Cuius decurtationis figura si ad principalem altitudinem effingatur admodum crassescet, sicut hoc Deligentis instrumento efficitur. Capitis tamen et altitudo et latitudo ac densitas minuenda est, siquidem ad humanum modum respondere voluimus. Pedis autem spacium vnā 6. obtinebit. Horum et ipsorum subieciimus exempla, De quibus itemq; nostra doctrina facere quisq; poterit quod libuerit, seu productiora siue correptiora placuerint.









De differentia prolixitatis et breuitatis visum est, nunc quoque tractare supra in libro primo descriptum caput in cubico quadrilatero per transversas et perpendiculares dispartitum lineas. Hoc est, si illud intelligatur in cubo, qua ratione hic extendi, hoc est altior depressione reddi, nec non cognosci possit, quid accedente altitudine latitudinis decedat spacijs, et illa decedente, quid his accedat. Hæc communi voce *επερο* *μικρο* dicuntur. Nos distinguimus, docendi causa, ob longo et prominente. De his talis esto doctrina. Proponatur cubus quadratus, id est, æquilaterum quadrangulum solidum concipiatur animo, huius enim cubi propria est appellatio. Sed altitudo esto spacium altitudinis supra in primolibro descripti capitis, quod caput principale nominamus. De cubo autem prius seorsum nonnihil explicandum quam ad descriptionem capitis perueniatur. Esto autem positum in vniuscuiusque arbitrio, quantum attollere ac deprimere quantumque producere illum velit.

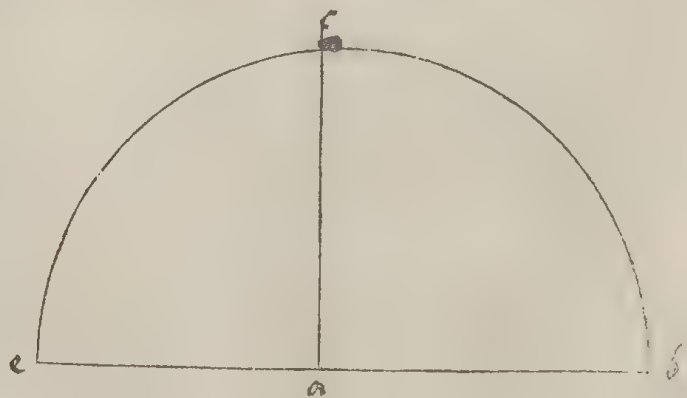
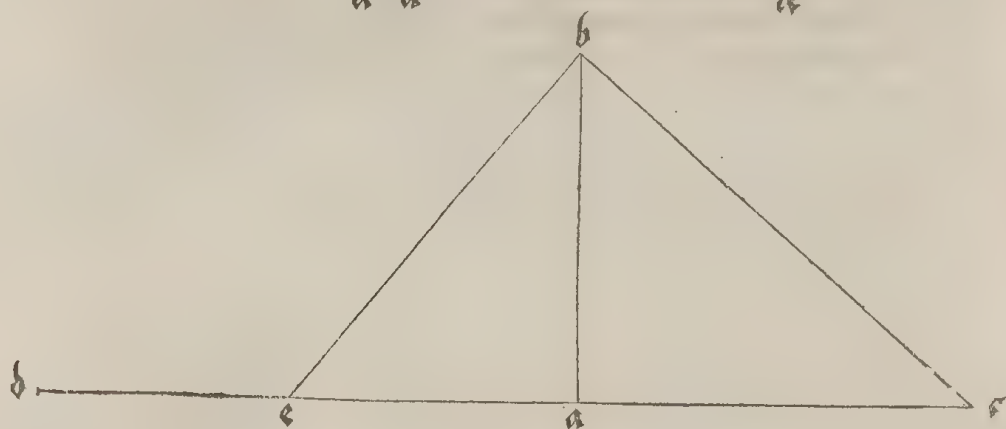
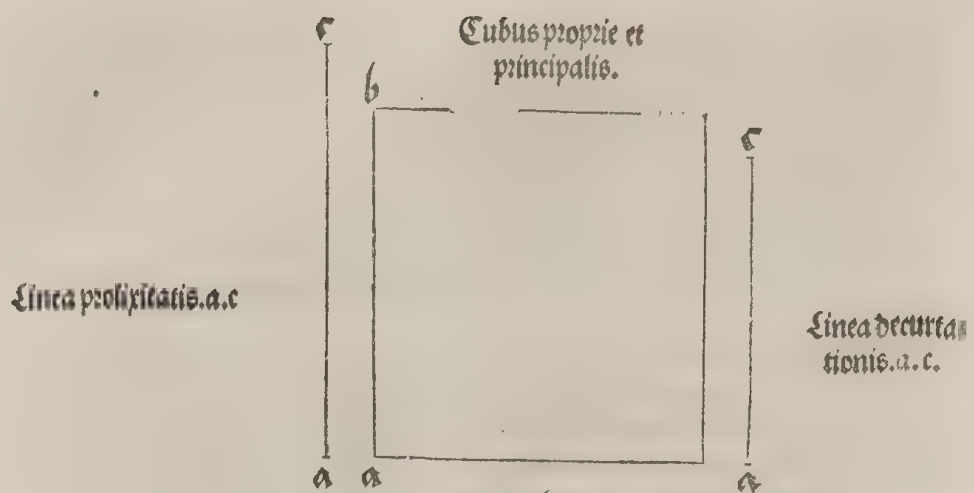
Sciendum cubum nominari omne *επερο* *μικρο* id est solidum quadrangulum ab auctore.

Principio propositi cubi recti lateris primorem lineam notabis infra litera. a. supra. b. hanc ipsam lineam quantum libebit attolles, quodque ita altius factum fuerit insignies notis. a. c. postea lineam. a. c. transversam collocabis, et impones in illam perpendiculariter a. b. ita ut norma hac constitutione lineam describatur, et angulum. a. contineat, mox de puncto. a. retrosum produces lineam. a. c. cuius productionis terminalis punctus sit. d. Ita in transversa. d. a. c. imposita perpendicularis. a. b. ad rectos utrinque angulos apparebit. Tum obliqua linea supra triangulum concludes. Postea gnomoni seu ænei siue lignei modo ne fallacis, vnum latus accomoda ad obliquam lineam. b. c. ita ut angulus gnomonis attingat punctum. b. deinde normalem lineam ex angulo gnomonis deducito, quam ubi videris ad normam ut dixi deductam scindere transversam. d. a. c. ibi notam ponito. e. Quibus perfectis iam repertam scito convenientem, id est, *επερο* *μικρο* lineam ad lineam. a. b. et lineam. a. c. Ea est linea. a. e. Sed deinceps exquirenda linea est inter. a. b. et. a. e. hoc pacto. Ambas lineas. a. b. et. a. e. coniunge ut vnam transversam describere videantur. Ea sit. e. a. b. Deinde constitue perpendiculariter vnam lineam in punctum. a. et insige circini pedem in mediam lineam. e. a. b. et alterum pedem colloca ad punctum. e. atque inde circumage usque ad punctum. b. ut semicirculus describatur, Cuius circumferentia ubi secarit perpendiculariter in punctum a demissam lineam, ibidem appone notam. f. hoc erit spacium laterum latitudinis cubi qui principalis altitudinem excefferit, qui excessus designatus sit linea. a. c.

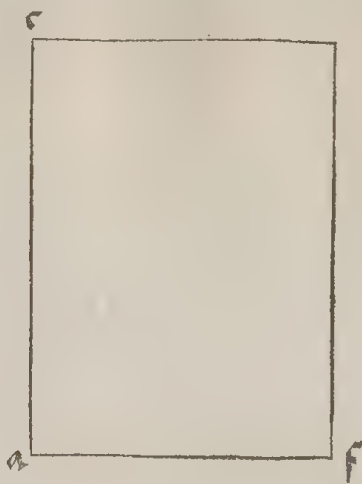
Similiter facies compressurus principalem cubum ut prominentiusculus fiat, nisi si quod exeunt omnia a prioribus diuersa. Ut enim supra elatior fuit facta cubi altitudo ita fiet nunc humilior. Ut. a. b. describat iam lineam decurtationis. Sed latitudinem ita inuenies. Latus. a. b. accomodetur ad transversam decurtationis lineam. a. c. normaliter. Postea ultra punctum. a. deducatur retrosum linea. a. quæ deductio finiatur puncto. d. Mox obliqua etiam trahatur. b. c. Et postremo gnomonem vno latere sui appone ad hanc ipsam obliquam. b. c. ita ut angulus normalis attingat punctum. b. Et lineam inde normalem deduc in transversam. d. a. c. Quam ubi hanc scindere videris, ibidem statue punctum. e. Ita prior inuenta erit convenientior linea,

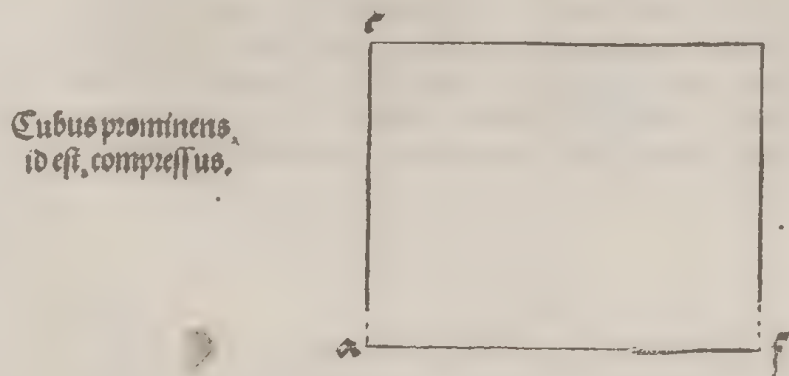
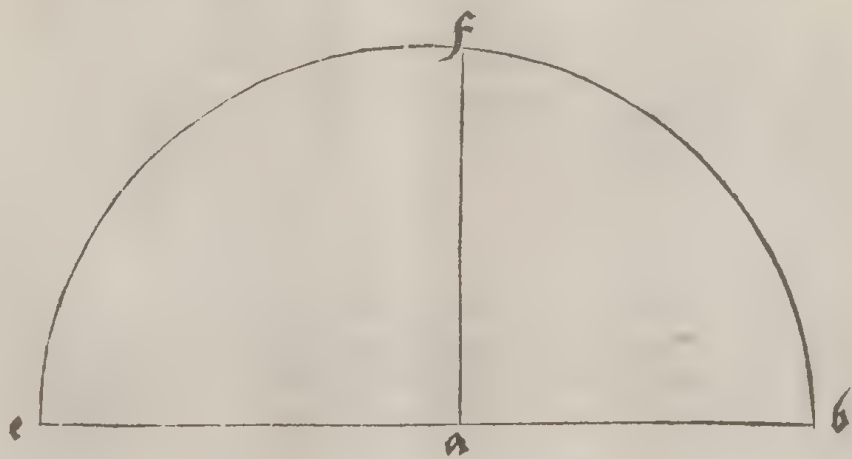
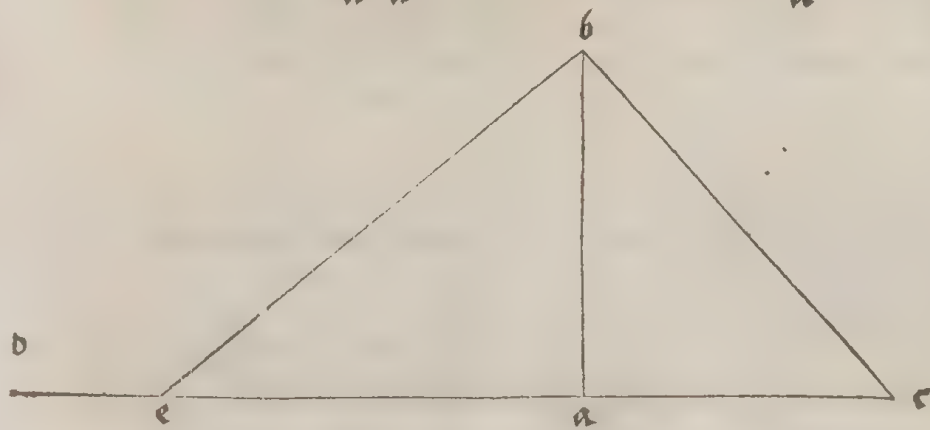
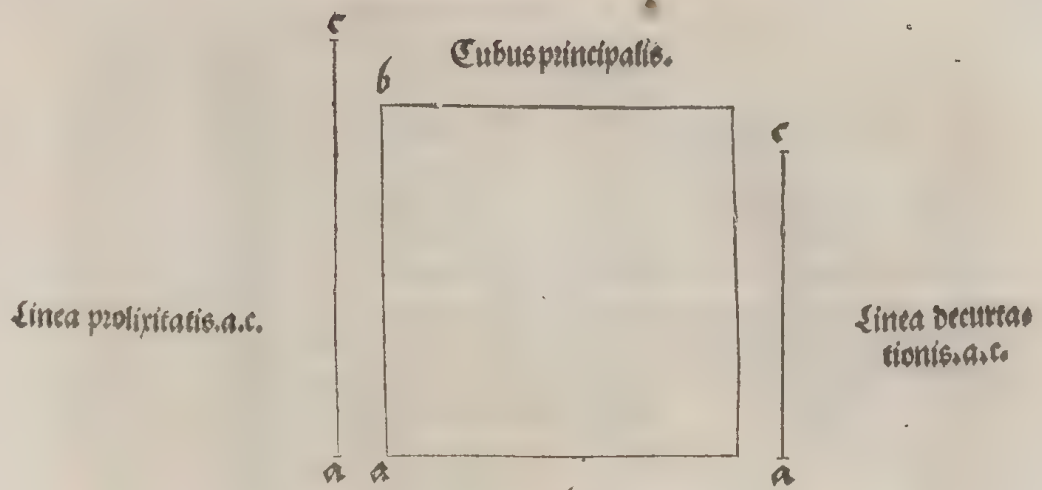
inter duas. a. b. et. a. e. eaq; esto. a. e. Sed alteram conuenientie lineam ita exquires. Duas lineas. a. b. et. a. e. coniunge ita vt vnā transversam. e. a. b. facere videantur, postea in punctum. a. perpendicularem immittes, Et pedem vnum circini figes in mediam lineam. e. a. b. et altero pede ex puncto. e. semicirculum de. e. ibes. Et huius circumferentiam vbi cernes transcurrere perpendicularem impositam in punctum a. ibidem ascribito notam. f. Eritq; hæc ipsa linea longitudo prominentie compressi cubi, cuius altitudo proposita fuit linea. a. c. Quorum omnium figuræ singulatim, necnon delineationes omnium partium capitis in suo quoq; cubo expressæ subiectæ sunt.

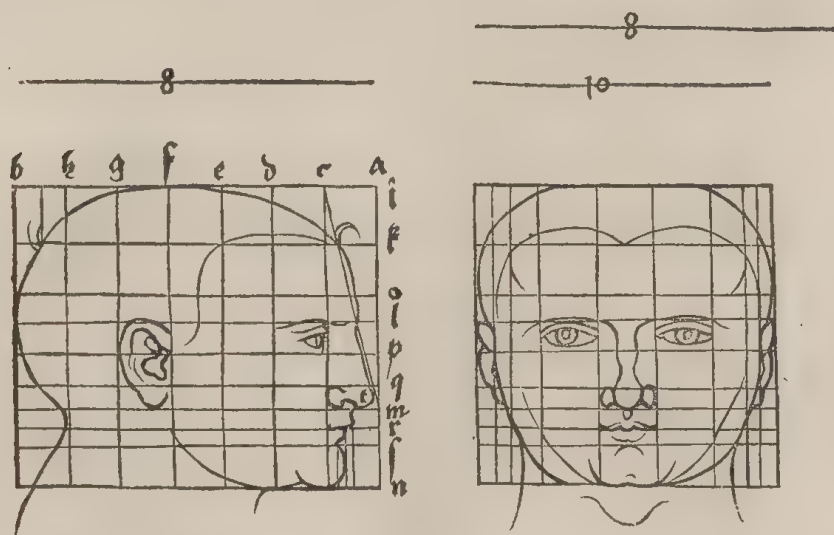
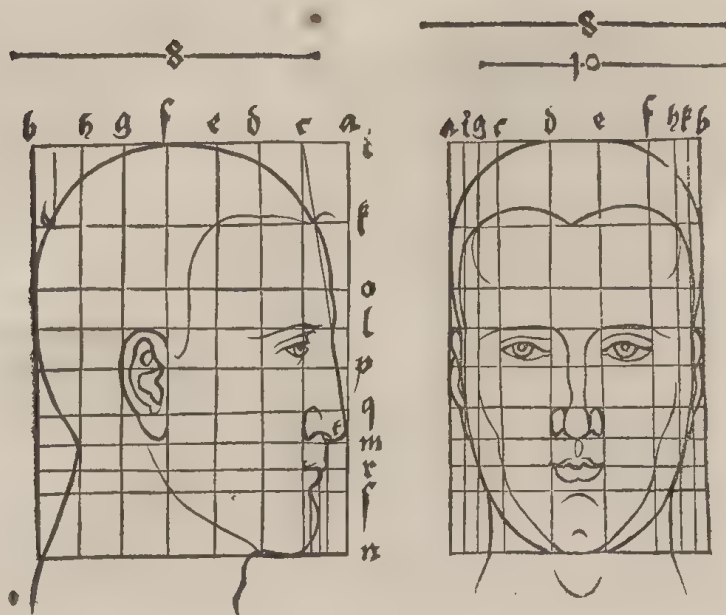
Sciendum in aduersa facie capitis effingenda, detrahendam latitudinis suæ vnā. 7. pro eo ac commensuratio exigit. Vel licet sane sic facias. Propone latitudinem cubi prominentis ac compressi octies, Et diuide per decem æqualia spacia, Eritq; horum decem spaciōrum vnum latitudo aduersæ faciei, ad quod contrahetur quadratura cubi, vnde oblongus et prominens factus fuit. Atq; ita forme lineas adinuicem lo Deligentis distribues. Quam rationem sequeris per variationes in toto corpore.



Cubus oblongus,
id est, elatus.





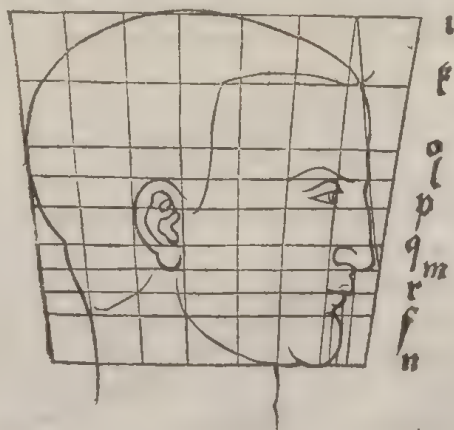


Sunt et alij cubi variationes, de quibus diuersitas in faciebus capitum existit huiusmodi. Primum si superiorem cubi superficiem quadratam constituas et dilatatam, Infra autem tantum detrahas de quadrata superficie, quanto superior fuerit dilatatio. Idque etiam ipsum postea inuertere poteris. Et quanto fuerit infra cubus amplior hoc sit supra angustior. Quibus constitutis postea linee partium inducentur auxilio Deligentis, et deinceps congruentia formae. Ita exhibit vna facies capitis supra amplioris, infra angustioris. Altera autem supra angustioris amplioris infra. Cuius et ipsius rationis usus per totum corpus fuerit. Quemadmodum autem diximus bifariam superficiem cubi supra et infra variatam efficere diuersas facies, Ita hinc et illinc, id est, dextri ac sinistri lateris mutata superficies, diuersas facies reddit. Nam si prior, id est, quae ad dextram est superficies dilatetur, posterior, id est, quae ad sinistram contrahatur, Itemque contra, si haec contrahatur, dilatetur illa, Et partium

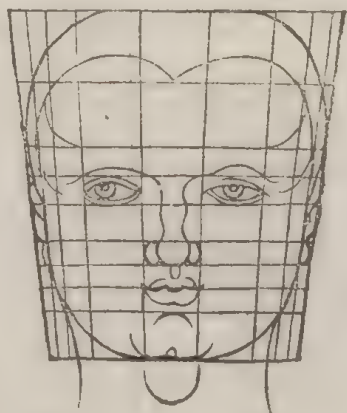
linee, itemq; forme Deligentis ad miniculo congruenter inscribantur. Ex prioris modi facies, ante quidem seu a fronte amplior, post vero seu a tergo angustior, posteris oris autem modi facies, ante quidem angustior post autem amplior. Quae omnia in subiectis exemplis cernere licet. Sed de hac ratione poteris vel superne deminuere, vel inferne quasi recidere quadraturam cubi, sicut et nos hoc ipsum in exemplis effinximus.

Est et alia ratio si rhombum cubicum facias duobus angulis oppositis acutis, et alteris duobus oppositis obtusis. Hoc bifariam usurpari poterit. Primum ut anguli acuti ad frontem et ceruicem collocentur, caput posteriore parte sui ac mentum obtusis accipientibus. Secundo si hoc inuertatur. Quorum omnium exempla habes subiecta. Sed prior facies acutam frontem, altera caput posteriore parte sui acutum exhibet. Atq; haec facies a principali prorsus discrepant. Quicquid autem in cubo descriptum fuerit id vniuersum, variato illo, mutatur, siquidem distributio partium conueniens per Deligentem seu Variantem seruata fuerit.

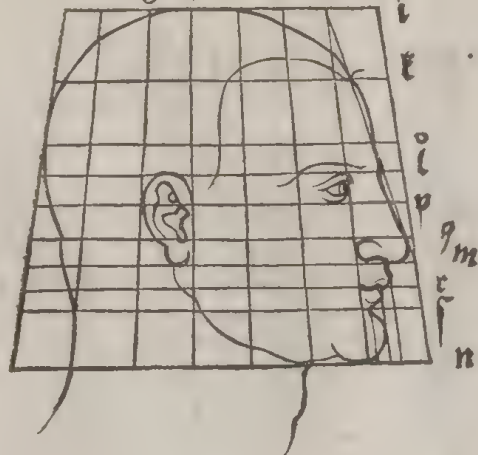
b h g f e d c a



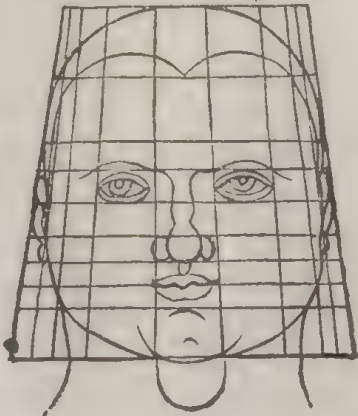
a i g c d e f h f b

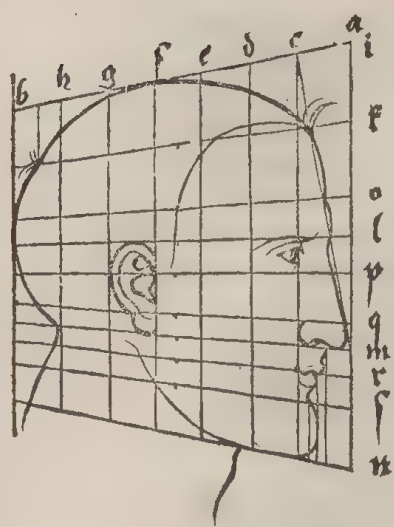


b h g f e d c a



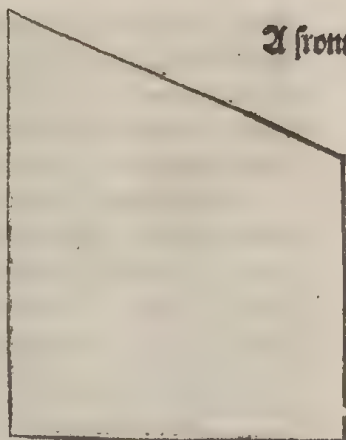
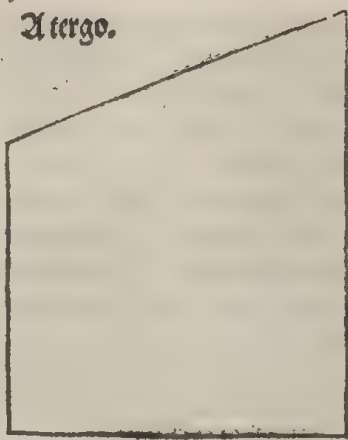
a i g c d e f h f b





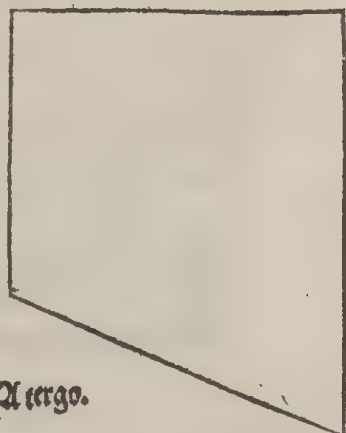
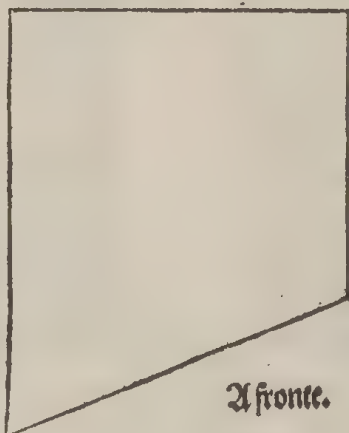
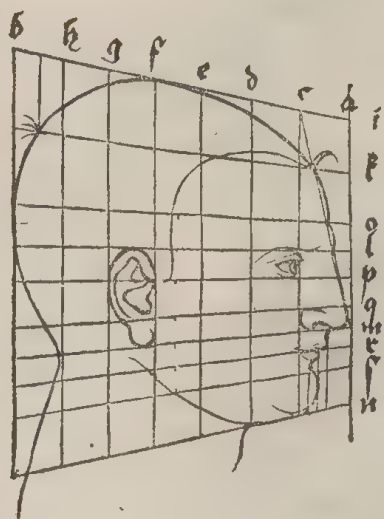
A tergo.

A fronte.



A fronte.

A tergo.

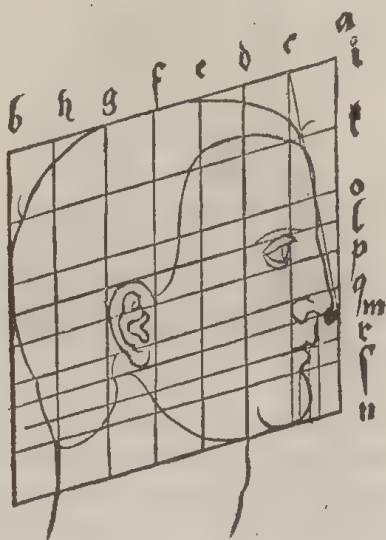


A fronte.

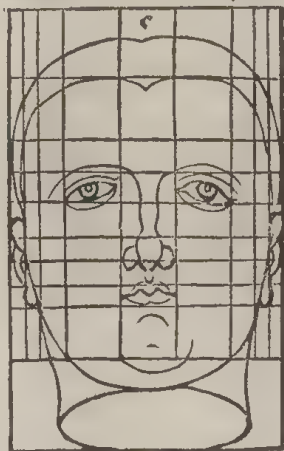
A tergo.

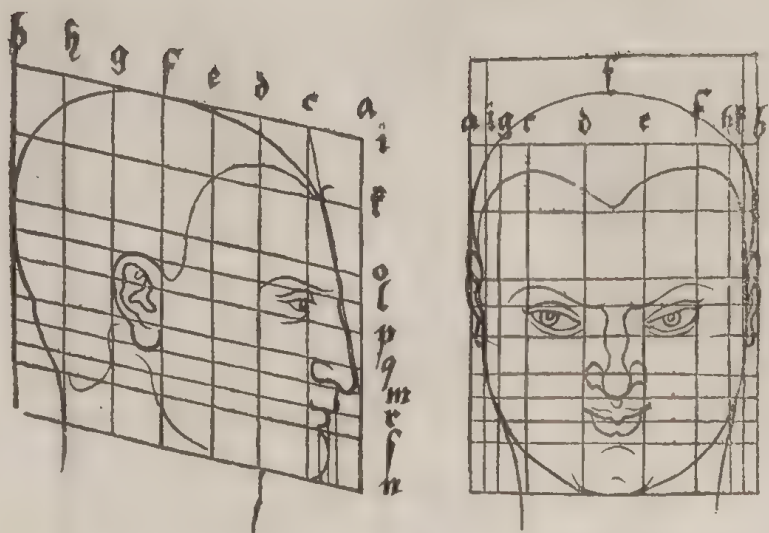
A tergo.

A fronte.



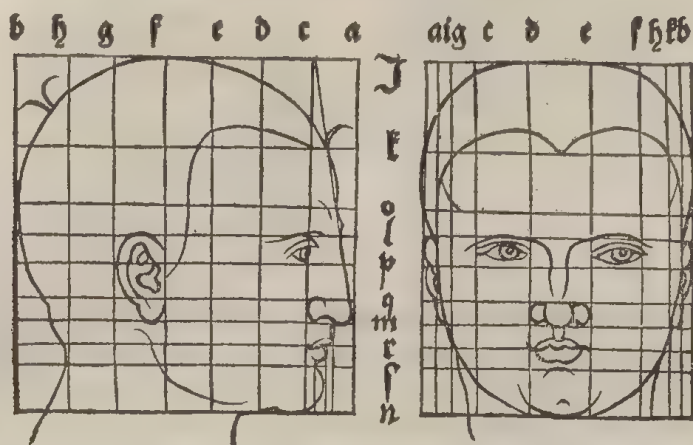
A tergo d e f h b



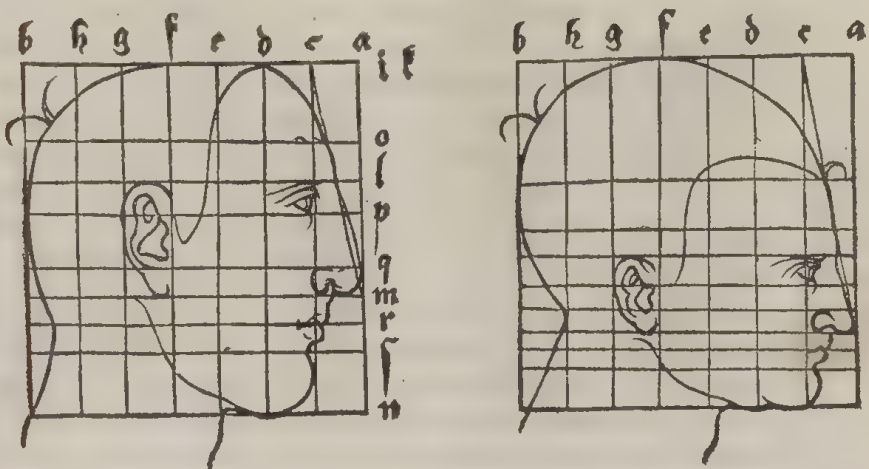


Variationes capitum supra posite ex ipsius omnes cubi variatione ductæ sunt, in de principali facie mutatam, omnibus partibus Deligentis ministerio conuenienter expressis. In sequentibus autem alias quoque variationes demonstrabimus in ipsius principalis capitis cubo. Qui quidem remaneat idem et æqualis, sed partium postura diuersa, motis loco suo lineis transuersis ac obliquis, quibus illarum altitudines designari notum est. Quod ipsum tamen et in variato cubo fieri possit. Hæc via latissime patet ad innumerabiles differentias exprimendas. Sed ut ad rem veniamus. Proponatur principalis capitis facies, Inq; illo notentur primum præcipuarum partium altitudinis transuersæ lineæ, quæ sunt numero tres. Una. f. quæ est summiæ frontis. Altera. l. quæ transeurrit supercilia et supra radit aures. Sed tertia. m. nasum definit. Hæc igitur lineæ cum loco suo mouentur sursum deorsumue interuallorum discrimina existunt, fiuntq; spacia altiora aut humiliora, Quicquid autem hac motione linearum vni spacio decesserit, id ipsum accedere alteri necesse est. Isto modo attollere vel comprimere singulas partes in facie quisq; poterit. Quod autem dictum est de motione trium nominatarum, Idem et de alijs. s. r. q. p. o. intelligendum, siue ordine illarum conseruato, id est, ut $\pi\alpha\rho\iota\lambda\lambda\alpha\sigma\iota$ maneant, Siue illis obliquatis, quo fit ut hinc ampliora, illinc angustiora spacia efficiantur. Secundum hanc rationem poterunt variari omnia, quæ de nominibus prolixitatis, breuitatis, distensionis, contractionis, crassitudinis, gracilitatis, diuersa intelliguntur. Singulæ autem transuersæ lineæ trifariam loco suo moueri solent, Sursum, deorsum, oblique. Licet etiam simul vniuersas sursum deorsumue, aut dimidium harum sursum, dimidium item deorsum, fermeq; in omnes partes pro arbitrio, et transuersas et perpendiculares moueas. Sed si quid mutaris, quod conueniens cum principali, id est, eo vnde mutatum fuit, esse volueris id Deligentis adminiculo componere debebis. Dici non potest quæ occurrant, quanzq; admirabilia ijs occurrant qui in hæc rerum exquisitio cum studio et industria versentur. Pro eo autem ac faciem exprimendam proposueris, describes lineas rectas de quibus forma apta et respondens voluntati tuæ designetur. Diximus autem antea quoque, pro motione transuersarum interualla inæqualia existere. Vnde si propinquas illas feceris, in quibus hoc partibus acciderit ex breuiusculæ fient, Si distantes, hæc fient partes longiusculæ, Quæ ad vtriusque modum efficiæ iuxta perpendiculares in obliqua facie crassitudinis et gracilitatis discrimina afferunt.

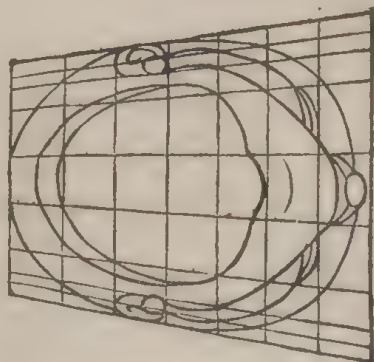
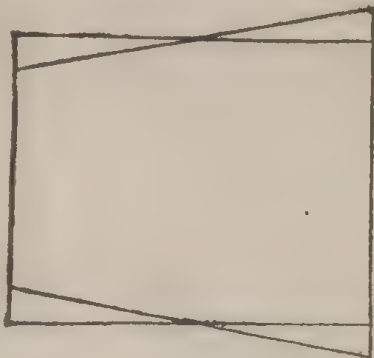
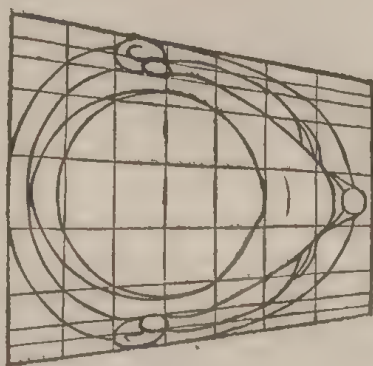
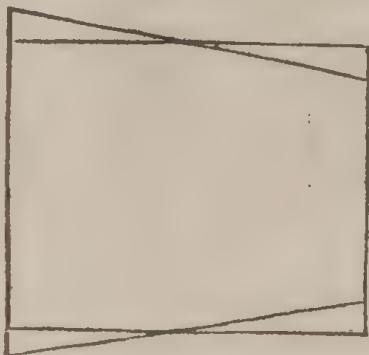
Sed qui hæc in manus tractanda suscepit, is etiam cogitabit quid quantumque sibi mutationis, rerum natura permittat. Horum ipsorum quæ dicta sunt tale esto exemplum. Proponatur principale caput, quod libro primo, primo loco descripsimus. Huius perpendiculares lineæ omnes relinquuntur immotæ, Sed cum transversis sic ages, ut tres lineas. f. l. m. distribuas intra. J. n. In quatuor æqualia spacia, quibus præcipue partes includantur. Postea beneficio Deligentis, repones convenienter reliquas lineas, nempe. o. l. p. q. r. s. Hæc forma mihi propter æqualitatem elegans est visa, Eamque obliqui aduersique capitis subiecit expressam.



Sed observandum faciem in capite alicubi longiusculam, alicubi vero breuiusculam esse. Quare scies si facies oris valde proluxa sit, capitis testam effici compressiorem. Ponatur igitur in exemplo tanta altitudo in facie oris, ut linea. f. imponatur in lineam J. utque postea Deligentis adminiculo reliquæ lineæ intra. f. n. nempe. o. l. p. q. m. r. s. convenienter distribuantur. Videbis igitur per hanc elationem, radicis capillorum designationem excludi. Contra si faciem oris malueris breuiusculam, videbis testam altiore, et exire acutulam. Sit igitur in iuxta posito differentie exemplo, Ea breuietas in facie oris ut linea. f. stet infra. J. una parte. 3. totius altitudinis. J. n. Utque reliquæ lineæ. o. l. p. q. m. r. s. adminiculo Deligentis distribuantur, cernesque effici quod in subiecto exemplo apparet.



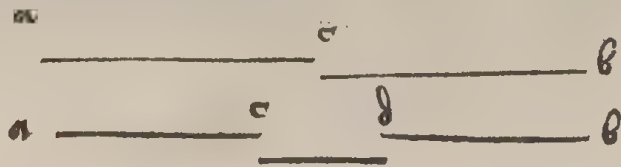
Est et talis capitum variatio, Ut quadrilaterum cubi, principalis ante, id est, ad dextram contrahatur, post, id est, ad laeuam distendatur, idq; ἀναλογως ut quantum vni loco decesserit tantum accedat alteri. Similis ratio est contrarij modi. Si ante distendas, post vero contrahas. Atq; in his ad hunc modum variatis quadrilateris, omnes partes conueniēter, vt fieri debet, distributæ, tales facies repræsentabūt, quales in depressis, vt loquimur, fundamentis binis subiecinus.



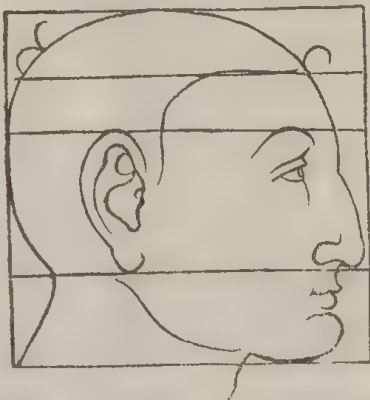
Hoc loco etiam sciendum omnes transuersas lineas, quadam certa quam paulo post explicabimus, ratione, posse dimoueri. Ita vt spacia supra fiant longiuscula, Quod ipsum et inuetereliceat, et in vtralibet dimidia parte faciei, et in quibusuis transuersis lineis usurpare. Sunt autem maxime euidentes contrariæ, Vt si nunc deorsum trahas, quam prius sursum moueris vel transuersam vel perpendiculari rem lineam. Nunc igitur deinceps describam aliquot capitum facies ostensurus exemplis quo modo de præceptis nostris opus eleganter effingi possit. Quo ipso confido me studia cupiditatemq; multorum excitaturum ad alia et maiora et meliora inueniēda, q̄ nos demonstraerimus. Sed ad rem. Primum sit hoc propositum mutare vniuersas lineas ita vt nulla in parte cōgruentia remaneat. Seu frontem longam

vel breuem. Siue nasum longum vel breuem. Siue mentum similiter longum vel breue esse volumus. Si igitur lineam transversam. l. multum sursum moueris versus lineam. f. Designabitur frontis spacium breue nasi autem longiusculum. intra l. m. contra si lineam. l. deorsum moueris versus lineam. m. includet spacium. f. l. frontem longum. Sed. l. m. nasum breuiusculum. Si relinquatur linea. l. et moueatur sursum linea. m. Nasus quidem erit breuior in spacio. l. m. sed bucca et mentum longum. Sin linea. m. deorsum moueatur. Nasus erit longior in spacio. l. m. bucca vero et mentum astrictius. Jam fac ut distent longius inter se linee duce. f. m. Ita ut. f. prope. J. statuatur. m. vero prope. n. Tum erit caput summum et mentum ac bucca breuior. admodum autem frons et nasus longus. Fac contra ut. f. m. transversae minus longe distent inter se. et cernes caput summum et mentum cum bucca longiusculum euadere. sed breuem frontem ac nasum. Rursus moueantur sursum. f. l. et erit caput summum cum fronte breuius. Postea reliquis intra. l. n. lineis Deligentis ope distributis. erit nasus longus. Itemqz longum mentum cum bucca. Inuerte hoc ipsum et habebis excelsum in summo caput. frontemqz longiorem. Sed nasum breuiorem sicut et buccam cum mento. Rursus esto elatior. f. ad. J. linea autem. m. demissior ad. l. quae sit immota. His designabitur pressum supra caput. frons longa. labra mentumqz maiuscula. Inuertatur hoc ipsum. ut sit demissior linea. f. l. et linea. m. ad n. Designabiturqz supra caput arduum. frons breuis. nasus longior. bucca et mentum breuiusculum. Possem in harum rerum expositione per qz esse copiosus. sed visum est breuitati studere. Hoc obseruabis. qui haec usurpare voles. diligenter. Vt ita dimoueas ad moueasqz lineas inter se. ne rerum naturae effingenda vis afferatur. utqz facies institutae hominum humanum retineant modum. Sed quae diximus de lineis tribus. f. l. m. eadem intelligi debent et de reliquis. o. p. q. r. s. Quin etiam perfectis his ad eam variationis modum qui cuiqz placuit. Sic tamen ut oēs lineae *παραλλήλοι* res manerent. licet in super aliquis variet propositas facies obliquandis iisdem lineis. ut vel a fronte vel a tergo declinent. seu vniuersae siue aliquot harum. Proeterea licet etiam mutetur positus lineae oblique quae in principali capite vna descripta fuit a radice capillorum ad extremum nasum. Licet etiam mutilentur transversae particulis sursum deorsumue. et perpendiculares iisdem prosum aut retrosum motis. Quod ipsum et in obliquis fieri possit. Sed et post has omnes pro cuiusqz arbitrio institutas mutationes liceat et spacia intra particulas transversarum. ubi mutilationes factae fuerint mouere sursum. deorsum. prosum. retrosum. Haec autem perspicue satis dicuntqz possunt. quare ad exempla et opus cuiqz est accedendum.

Quia autem dixi lineas mutilari. ut intelligatur quid senserim. Sit exempli causa proposita linea. a. b. in qua ubicunqz lubitum fuerit notetur punctum. c. Vbi quasi fractae lineae frustula dimoueantur vnum sursum. alterum deorsum. Ita erunt duae particulae mutilationis in quas longitudo proposita quasi fracta fuit. Item scribantur in proposita linea duo puncta. c. d. et rescindatur qz tum his duobus punctis longitudo occupatum fuit. eaqz quasi defracta particula sursum deorsumue moueatur. Exemplum subiecinus de transversis. Sed eadem sunt de perpendiculis et obliquis etiam intelligenda. quarum similiter particulae prosum aut retrosum moueantur. Quo exemplo perspecto. poteris et supra descriptas facies aspicere effectas secundum descriptionem et sententiam nostram.

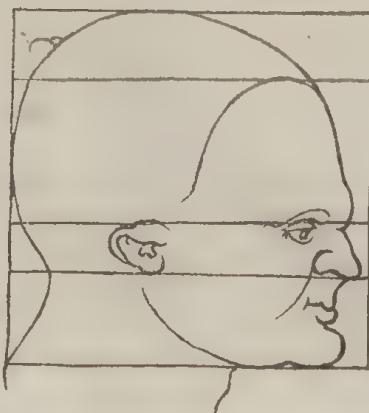


Hæc facies habet tantummodo
sursum elatum lineam. l.



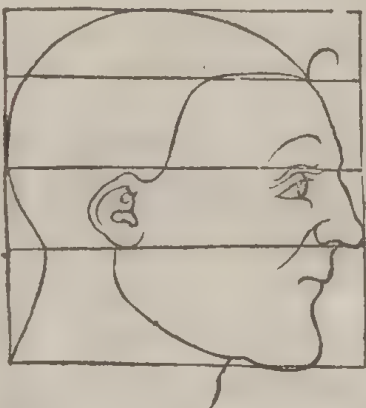
i
f
l
m
n

Hæc contra eandem so-
lam demissam.



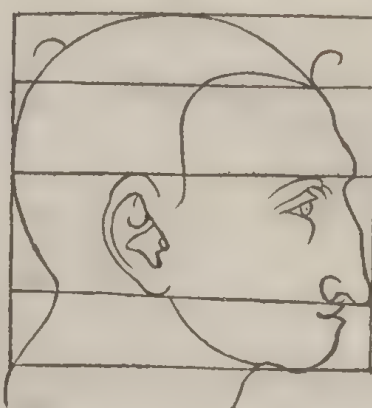
i
f
l
m
n

In hac facie sursum mota est
sola linea. m.



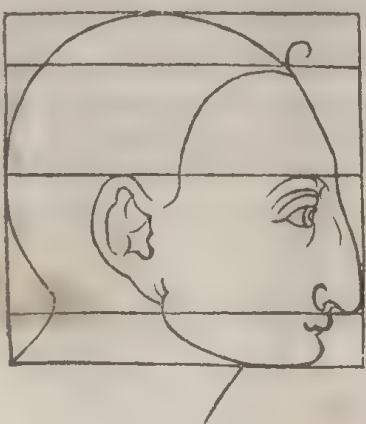
i
f
l
m
n

In hac eadem lineam. m. sola
deorsum mota est.



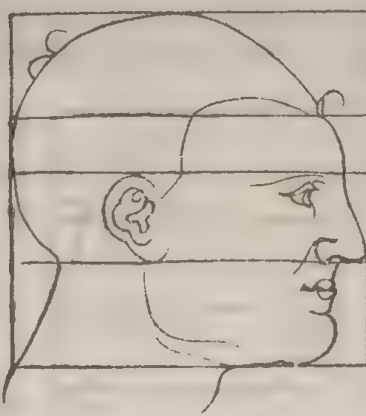
i
f
l
m
n

In hac facie linea. f. elatior. m.
vero demissior est.



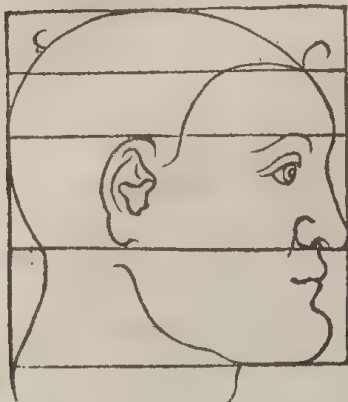
i
f
l
m
n

Contra in hac. m. elatior.
f. vero demissior.



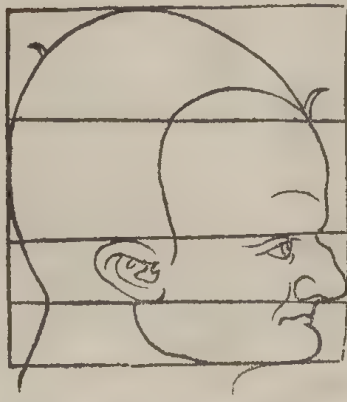
i
f
l
m
n

Hæc facies habet duas lineas
f. l. valde elatas, sed. m. in me-
dio. l. n. ponitur.



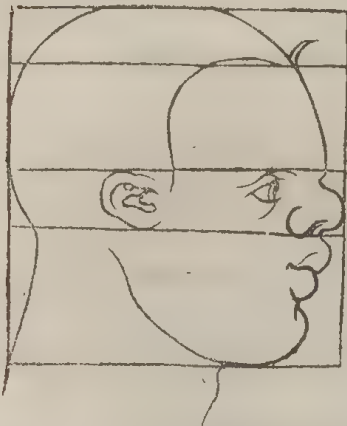
i
f
l
m
n

Hæc vero admodum demissam
habet. l. et. m. sed. f. stat in
medio. J. l.



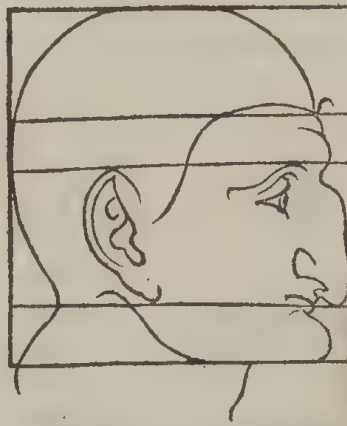
i
f
l
m
n

In hac facie est. f. et. m. sur-
sum mota.



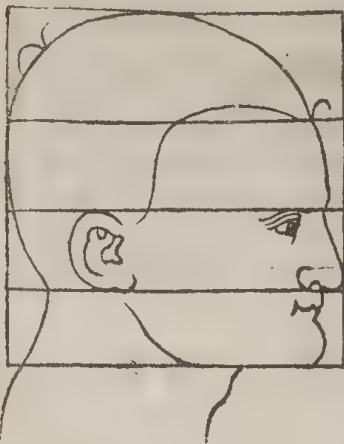
i
f
l
m
n

In hac contra. f. et. m. mota
deorsum.

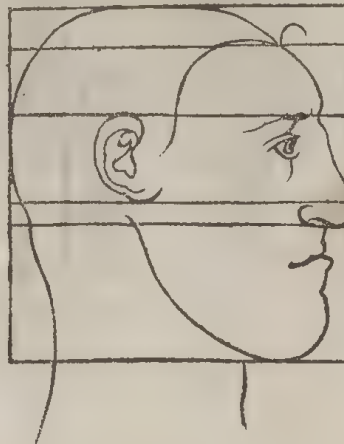


i
f
l
m
n

Sunt præter dictas motiones harum trium linearum. f. l. m. et hæc duce prior, ut
sumum spacium intra. J. f. sit altissimum, proximum autem intra. f. l. minus
altum, minus etiam sequens intra. l. m. minime vero imum intra. m. n. In altera
haec inuertuntur sed conuenienter, ut subiectis exemplis declaratur.



i
f
l
m
n



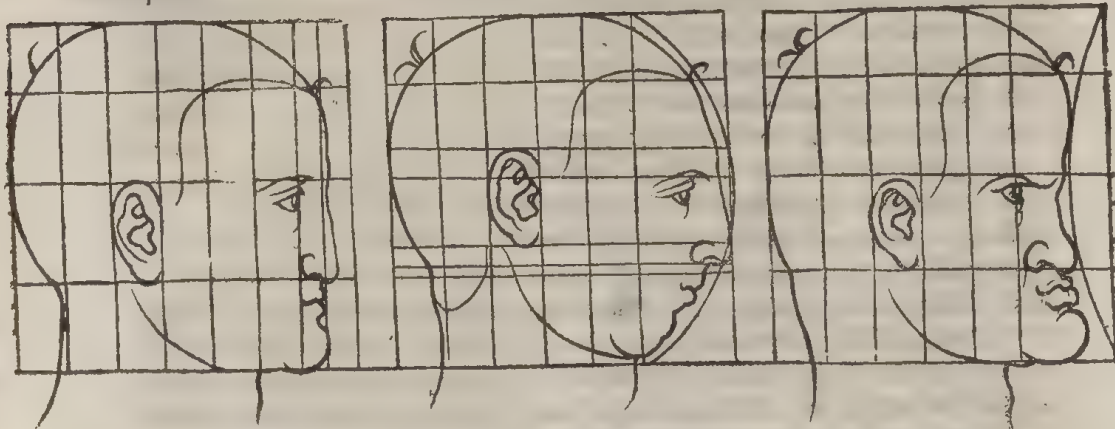
i
f
l
m
n

Maxime autem existunt varietates si lineæ rectæ παράλληλοι tum transversæ
 tum perpendiculares mutentur obliquentur. Quare ubi usus posset hæc quæ di-
 ximus mutilata et obliqua diligenter considerabuntur, quæ ut intelligi melius pos-
 sint. Exponemus sententiam nostram exemplo obliquationis. Nam transversæ sin-
 gulæ hinc vel illinc attolli demittiue poterunt, et perpendiculares supra vel infra pro-
 moveri retrahiue. Sed nondum rectæ tamen esse illæ desierunt. Quare poscente re-
 tum insuper et curuabuntur in sursum deorsumue, prorsum aut retrosum flexos ar-
 cus. Nec non et in alternantes illas et quasi reptiles curuaturas, mutilatione ne ipsa
 quidem præterita. Demonstramus hæc in frontis et supercilliorum linea. Nam et illa
 hinc vel illinc attolli demittiue poterit. Et hæc quanta est intra perpendiculares des-
 fringiet sursum deorsumue moveri. Etiam ipsa in medio mutillari, atq; ita sursum
 deorsumue flecti in ipsius mutilationis loco, pro re enim nata oculum torquere in effi-
 ctione sursum deorsumue licet. Sed et angulorum linea quæta fuerit defringi, et hinc
 attolli illinc demitti solet, ut obliqua fiat. Sicut videmus in horariolis, quæ compa-
 sa vocant, lingulam a linea meridiana oblique discedere, atq; hac ratione anguli in-
 teriores exterioresue profundi magis minusue efficientur. Frangatur nasi linea, ita
 narium eminentiæ attollentur demittenturue, quod ipsum debet et de bucca intelligi,
 et maxillis posteriore parte sui sursum deorsumue motis. Est etiam admodum diuer-
 sum in facieb. obliquis, collum propius ad mouere ad mentum, aut longiuscule retro
 abductum obliquare. Quarum illæ quasi humiles terram spectare, hæc sublime et res-
 cium intueri videntur. Superest aurium locus qui et ipse similiter moveri poterit, sur-
 sum, deorsum, prorsum, retrosum. Itemq; obliquari in vtramq; partem pro cuius-
 uis arbitrio. Hunc etiam ipsum locum ampliusculum, angustiores, breuiorem, lon-
 gior, distensior, contractionem, facere licebit. Est enim in humanis facieb. cer-
 nere alicubi aures quasi complanatas ad tempora alicubi erectas et eminentes. Ex
 his arbitror facile studiosos lectores perspecturos sententiam nostram de mutationibus
 rerum propositarum. Nam cum viderint quibus rationibus recta et perpendicularia
 curuari obliquariue ac inæqualia fieri possint, sine labore magno inuenient, et altitu-
 dinum decurtationes. Et crassa quomodo gracilia faciant, et recta inflectant. In mu-
 tatas autem lineas sicut ostendimus, quis non intelligit, si forma deinceps describa-
 tur, quanta diuersitas futura sit inter hanc et illam unde hæc fuerit mutata? Inter
 hæc faciat quisq; ut diligenter meminerit discriminum supra et initio memoratorū,
 ex quibus animaduertet triplicem maxime diuersitatem aspectuum in obliqua facie.
 Vnā rectā. Alterā procuruā et orbiculatā seu fornicatā, ut sint omnia tanq; in lepiscu-
 li ore quasi proiecta. Tertiam incuruā, id est, lacunatā siue repandā. Sed hæc procur-
 uationes et incuruationes nō modo curuis, sed etiā rectis lineis designari poterunt, nec
 integris modo verum etiam mutilatis. Quæ tota ratio versatur in additione et detra-
 ctione. Et hæc triplicis modi diuersitas, ut dictum est, ad infinitas mutationes fa-
 ciet. Jam ipsas has facies aut argutius et acutiuscule, aut contra spissius et planius-
 scule effingi poterunt. Hæc autem discrimina triplicis modi subiectis exemplis propo-
 suimus.

Recta facies.

Orbicularis seu somnata.

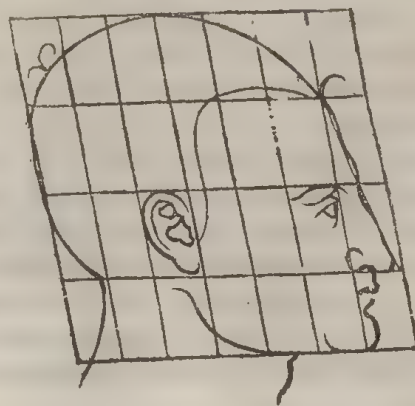
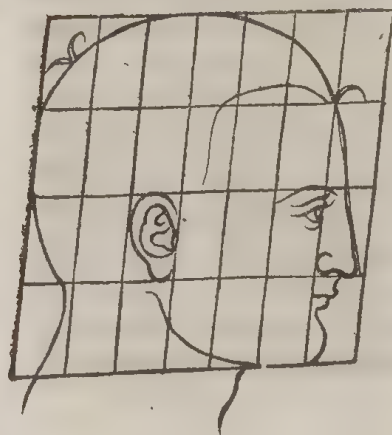
Lacumata siue repanda.



Sunt præterea duce differentiæ obliquæ faciei quæ sic quasi in Rhombi figura designantur ut relinquatur transversa utraq; supra et infra *παράλληλος*, se duo recta latera obliquantur *παράλληλος* tamen et ipsa. Ita ut in comparatione laterum obliquo quorum lineæ supra concurrant infra discedant. Ita erit in priore a fronte angulus supra acutus infra obtusus, cui a tergo respondeat supra obtusus, ut infra acuto acutus. In altera erunt hæc inuersa. Quo facto debebunt de transversis omnes partes distribui. Sed tamen non quadrabunt ad perpendicularum demissæ per transversas lineæ. Verum obliquæ omnes existent. In prioreq; facie proniusculam formam in altera supinulam lineamentis inductis expriment. Sicut in subiectis exemplis apparet.

Facies prona.

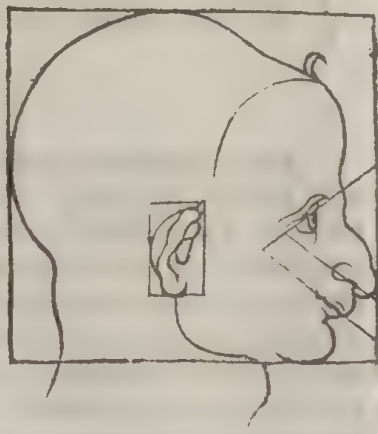
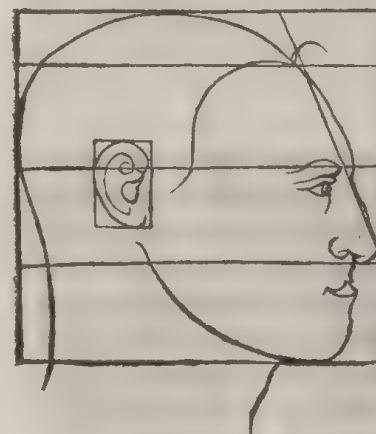
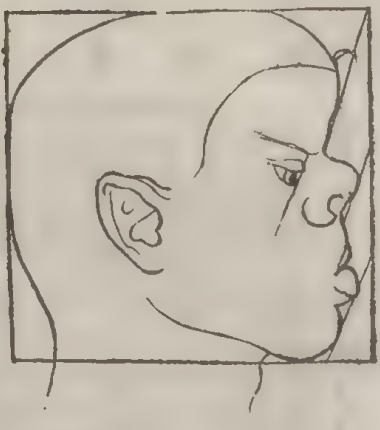
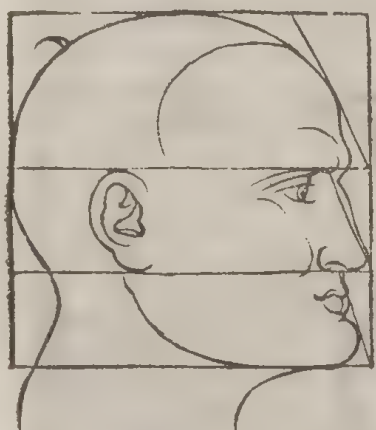
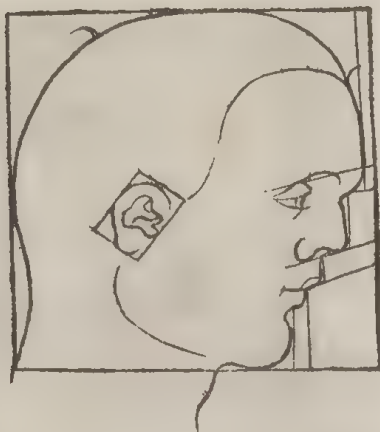
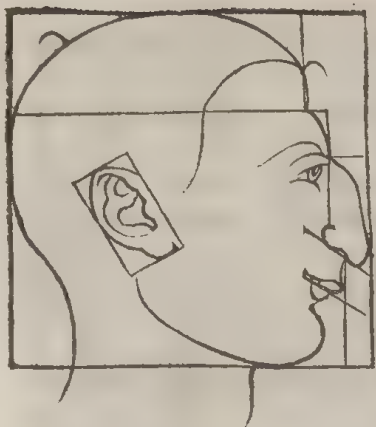
Facies resupinata.

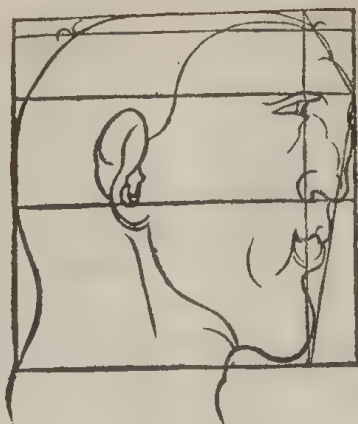
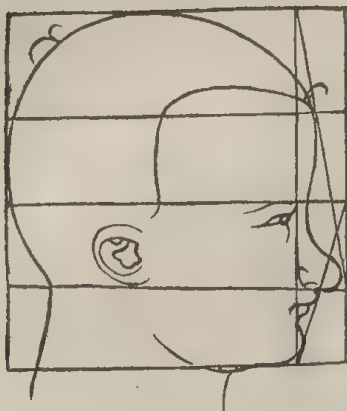


In his sicquemadmodum ostendimus mutatis faciebus, non secus atq; de superioribus tradidimus. Transuersæ omnes et per eas perpendiculariter aut oblique ductæ lineæ rectæ poterunt moueri locis suis. Sed et de motionibus earum linearum, quæ per transuersas perpendiculariter obliqueue ductæ, partium in latum et densum spacia demonstrant, nunc quoq; deinceps explicandum restat. Nam cum in proposito quadrilatero faciei aduersæ latus prius erectum. a. posterius. b. literæ nota insignitum, Interq; hæc distributio partium per lineas sex harum literarum notis c. d. e. f. g. h. in septem æqualia spacia collata fuerit, pro vniuscuiusq; arbitrio poterunt et hæc lineæ protrudi aut retrudi vel omnes vel aliquot, poterunt et ipsis inclusa singula latum spacia prorsus moueri retrorsumue. Atq; ita existent variationes latitudinum et densitatum, ut facies crassior, gracilior, distensior, contractione appareat, quemadmodum de transuersis longiores et breuiores partes fiebant, Itaq; similiter et hæc in rationem incidit addendi et demendi modus. Sed sciendum, quicquid de rectis et perpendicularibus præcipitur idem et de curuis et obliquis lineis accipi debere. Atq; hæc requirunt attentionem non mediocrem. Velut, hinc enim ordiemur, de frontis circumductione et pro cursu quicquid demitur, nasi prominentiæ adijciendum. Eadem erit et inuersionis ratio. Sed hæc designari licebat per lineas curuas et arcuum huc et illuc cornibus versis, itemq; per rectas mutilatas. Atq; ita omnibus partibus facere poteris in facie obliqua. Vnde apparet in mutatione figuræ contraria semper concurrere. Vt cum vnā partem protruseris aliquā, alterā propinquā supra aut infra retrudi necesse sit. Deq; hoc efficiuntur discrimina partium ad crassitiem distensionemue, gracilitatē vel contractionē. Jam vero variatis partibus in facie, ut in toto per transuersas lineas ductis perpendicularibus aut obliquis, Nō ignorandū vsum esse in singulis partibus etiā minutissimis nō secus ac in tota facie horū discrimina qua de tota facie supra exposuimus. Rectā illā esse aut orbiculatā aut lacunatā Vt exempli causa si frontē rectā, id est, planā orbiculatamue aut lacunatā esse velis. Aut nasum, labra, buccam, mentum, similiterq; omnes partes alias. Sciendum etiam lineam qua capitis obliqui rotunditas designetur vario modo duci posse. Apparet enim in hominum figuris vnius caput planiusculum, alterius acutius, alicuius etiam quasi scruposum, Atq; omnino in tantonaturæ studio diuersa facienda omnia, infiniti sunt varietatis etiam istius modi. Dicamus deinceps de obliqua linea, quam nasi designandi causa duci ostendimus. Ea poterit supra reclinari ad lineam perpendicularē. d. Vt δ' α γ ω ν i o z inde sit ad transuersam. m. Poterit et erectiuscula duci ex medio. a. c. poterit et proclinari supra ad perpendicularē. a. In huiusmodi conuenientiam maxime probo, quæ venustatē complectitur, cum quasi aliena et prærupta omnia, inusitata et admirabilia videantur. Ita licet, exempli gratia, Dicamus non esse venustam faciem cum elato aut presso vertice, quarum illa caput habet acutius, hæc planiusculum. Relinquitur igitur in medio conueniens rotunditatis caput, quale venustum esse omnes sentiunt. Quod ut dixi, exempli gratia nostræ doctrinæ a nobis est positum, non probationis, media omnia esse optima, Sed, ut nunc, hoc recte dicitur. Vt autem in tota facie est inuenustum prolixam illam esse nimis aut minus curtā, Ita de partibus multa est deformitatis discrimina colligere. Veluti frontem esse longiorem, breuiorē, sinuosam, aut quasi scopulosam. Jam nasos istos videmus esse longos, nodosos, propendulos nasos.

Contra alij nasci sunt breuibz, intortis, simis, crispis, glomeratis, supraq; depressis alij, alij extantibus. At oculi alijs paruuli et quasi delitescentes, alijs sunt magni et exerti. Aliqui semi apertis quasi suillum obtinentur, coniuuentque magis superiore q; inferiore palpebra. Aliqui latissime penitus patentibus oculis aspiciunt. Sunt et quibusdam alta, quibusdam quasi incumbencia palpebris, non etiam nullis propendula supercilia, quæ et ipsa tenuia alijs, alijs densa insunt. Sed labronibus crassa, carnosæ, grandia, glomerata labra sunt. In alijs arguta et gracilia. Aliquibus superius labrum elatius est inferiore, aliquibus contra hoc illo, crassius est etiam sæpe vnum altero. Sæpe intra nasum et labrum altiusculum spacium, alicubi hic in labrum insidere videtur. Præterea est vbi mentum obtusum magnumq; sit, Est contra vbi acutum et paruum. Est et alicubi mentum a collo longius distans, Est et quasi ad collum attritum, alicubi prolixum, alicubi curuum, Quæ suis lineis transuersis, vt indicatum est, designantur. Sunt etiam nonnullæ facies ad scalarum modum inæquales, idq; bifariam. Nam aut supra prominent maxime, Infraq; magis ac magis retrahuntur, Aut inferne prominentes gradatim sursum scandendo recedunt. Hæc mutilatis lineis designantur. De quibus quamuis multa tradi possent, quo pacto etiam in minimis partibus usurpari possint, Sed hæc tamen ipsa studiose experiundo facile inuenient.

Hoc loco sciendum permitti vnicuiq; plures facere numero q; nos fecerimus, aut etiam pauciores lineas transuersas perpendiculares et obliquas. Siue maioris certitudinis, seu vitandi laboris causa. Permittitur etiam rectas lineas, si res poscere videatur, vnicuiq; curuare pro arbitrio suo. Quæ omnia quo melius et rectius qua de sententia animi mei præscripta sint, intelligi possit, subijcere placuit varia exempla figurarum de quibus memorauimus. Harum diuersitates designatas apparet mutatis perpendiculis transuersis, obliquis, mutilis lineis nonnullis et curuis, ad quas postmodo congruentia formæ expressa fuerit. Hæc multum proderint ijs qui absq; exemplo scripturam nostram non facile potuissent intelligere. Sed variationis huius infinita est ratio. Nam et vnius forma transferri in alteram, et misceri omnium a prima ad ultimam poterunt, omninoq; difficile dictu est quid his in rebus licentiae concedatur operi, quod quidem ipsum debet in frequentibus mutationibus versari. Sicut et nos in exemplis omnes perpendiculares et transuersas temere dimouimus. Itemq; easdẽ obliquauimus plane vt libido tulit audacissime. Tum deinde formam expressimus congruam vnde quid exierit licet intueare, Sed non obliuiscendum, si quid oblique faciei de densitate detrahatur, id adijci latitudini aduersæ. Et contra, Illi si quid adijciatur, huic detrahi oportere. Non autem ignorandum has varietates magis seruire discriminibus q; venustati formæ, Quas plurimas designare vsus causa admodum profuerit. Neq; adeo venusta forma per se, et absq; comparatione ad inuenustam cognosci queat. Qui igitur sciet quid deceat, idem et quid deforme sit sciat necesse est.

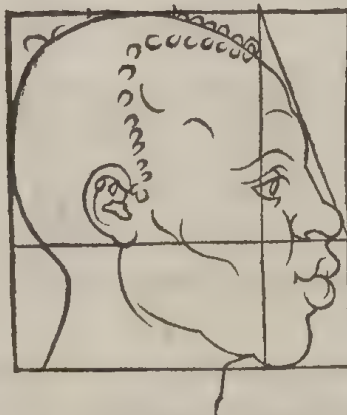
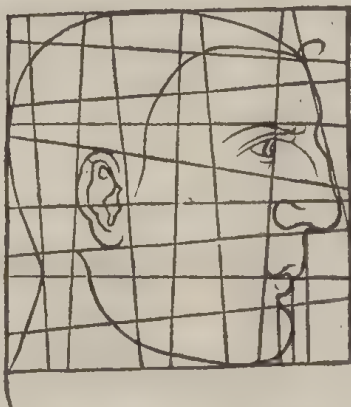




bh gf ed c a

1 2 3 4

i
l
o
l
p
q
m
r
f
n



Restat ut de aduersarum facierum mutatione, deq; illarum varietatibus dicamus. Sed quia de omnibus obliquis faciebus in aduersas, traducendi transversas lineas una ratio est, beneficii nimirum transferentis, Ideo de varietatibus transversarum nunc quidem verba facere superuacaneum fuerit. Tantum hoc monebo transversas et in aduersa facie obliquari posse, vel omnes vel aliquot. Nam ita facies distorquentur, similiter ut cum totius cubi unum latus demittitur alterum attollitur. Pergamus igitur ad tractationem perpendicularium, quæ cum intra latera .a. b. his notentur literis de doctrina nostra. J. g. c. d. e. f. h. k. Et præcipuas in facie partes designent, ut frontem, oculos, nasum, aures, buccam, mentum, Sciendum harum singulas aut aliquot simul, aut etiam vniuersas moueri locis suis posse, Ita quo longius inter se distabunt, eo erit partium latitudo maior, quo aberunt propius, eo erit illa minor. Sed et sic describuntur supra uti quasi concurrant, infra discedere a se videantur, aut contra.

Describuntur et flexæ. Tum desinunt perpendiculariter cadere, sed aut oblique aut curuæ fiunt. De hac ratione in forma expressa cernes frontem distendi aut contrahi, oculorum inter angulos vastula aut angusta spaciola, interq; eosdem maiuscula aut minuscula intervalla. Poterunt et inæqualiter magnitudine et loco designari oculi, palpebræ, supercilia. Cernes et nasum hic distendi illic contrahi, supra inq; vel infra. Eundem et rectum et incuruum, glomeratulum aut acutulum, teretem aut nodosulum, qua parte nares subsunt angustiorum naribus ipsis amplis. Vel contra supra nares distensiorum, naribus ipsis contractis. Idem licet dicamus de distensione aut contractione buccæ, menti, maxillarum. Idem et de singulis partibus quæ supra contrahantur, infra distendantur aut contra. Hac via inæqualis distributionis efficiuntur gibbosæ aut distortæ et aliæ multis modis facies, Veluti aut angustæ aut sparsæ oris. Curuæ, crassæ, paruæ, magnæ labris, aut etiam inæqualibus. Maxillis distensis, contractis, acutis, obtusis, apparente nictura aut minus. Hæc omnia et huiusmodi diuersitates studiosus et experiens lector debet enucleare. Vnde multa admirabilia poterit eruere, quæ sub his latent. Hoc vero certo nihil est certius. Intelligentes deformitatis et turpitudinis facile perspicere, quid sibi in opere ad venustatem instituto vitandum sit. Quo quis autem longius a prauitate recesserit, hoc propius ad pulchritudinem accedat necesse est. Cui hæc erunt manifesta. Is quid a quo et qua ratione differat facile et plane intelliget. Idq; non solum in picturis, sed illis etiam operibus quæ celo et scalpello elatozantur accidere necesse est. Quæ qui tentarit hac ratione ignorata, quamuis aliquid concordans et æquale expresserit, tamen id fortuito non ex arte effectum constat.

Sed ad propositum reuertamur. Aliter apparet facies imposita collo procero et gracili, aliter breui et crasso. Præterea animaduertenda lineamenta oris, quæ alicubi sunt grandia et plena oculis, naso, mento, alicubi tenuia et pressula. Facies etiam aliter apparent. Si capillatum sit aut rasum caput, capillo crispato aut recto, denso aut tenui, promisso, tonso, cincinato, laxo, humido, sicco. Si barbatum sit os aut imberbe. Deq; barba eadem quæ de capillo diximus intelligenda. Horum nonnihil exemplis subiectis declarauimus. Cæterum virilis et muliebris capitis mutandi ratio eadem est. Tantum custodiri debet, ut sui sexus naturam utrumq; referat. Talibus etiam mutationibus percurri totum corpus poterit, et illius omnes partes perquiri. Sed quod monui, videndum ne virilis ac muliebris sexus confundatur. Neq; etiam ita imitabitur effigies viri, ut quasi virilitas ipsa effeminetur, neq; muliebris, ut ex illo genere imago in virile transeat, absq; enim etiam hoc latissima est mutationum via.

Cum autem omnes animantes in suo genere similes inter se reperiantur, Scrus tamen discrimen fere euidens est, ut in hominum genere et bestiarum. Præterea dans opera, ut hæc etiam sexus discrimina in imaginibus hominum humanum modum retineant. Sicut et omnes bestias naturæ suæ quendam modum retinere videmus. Nunq; enim Leo ita dissimilis est aliorum leonum, ut asinum referat. Neq; vulpecula, ut lupus esse videatur. Quare ubiq; generis et naturæ proprietates conseruanda.

Quid autem dicunt? qui sic loquuntur, ut inquam leoninam aliquem eueri aut
 drsinum, Lupum esse vel vulpeculam, vel canem, Cum non certe quadrupedem esse
 sentiant, Neq; etiam simili corpore, aut membris similibus esse aiunt, Sed ita nos
 tant animorum quandam similitudinem, Dum significant sic se illos gerere ut ceru-
 torum animalium naturas ingenijs suis referant, Quod ipsum ad membrorum stas-
 tum minime pertinet, neq; permisceri hæc debent. Non autem negari potest quin hos-
 minum maxima sit inter ipsos dissimilitudo, Sed tamen ita ut generis similitudo
 sibi constet, Idipsum in canum etiam genere apparet, Alij enim grandes, alij parui
 sunt, et sexcentis discriminibus inter se differentes, glabri, pilosi, diuersoꝝ colorum,
 Sed non ita tamen dissimiles inter se sunt, generis ut similitudinem amittant, utiue
 vulpes aut lupi esse videantur. Ex his patet mutationes et varietates rerum non
 statim etiam naturas illarum euertere neq; confundere, itaq; facile est canis figu-
 ram a feræ bestie figura internoscere, De qua differentia, ne iusto sim verboꝝ
 sior disputandi finem faciam. Sed redeo ad illa quæ initio monui, unde q; hæc
 sunt nata vitandam confusionem sexus, et in muliere virilitatem formæ, in viro mu-
 liebritatem.

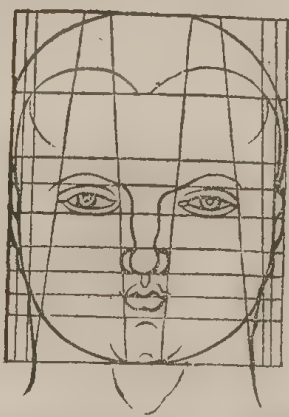
aig c d

e f hfb

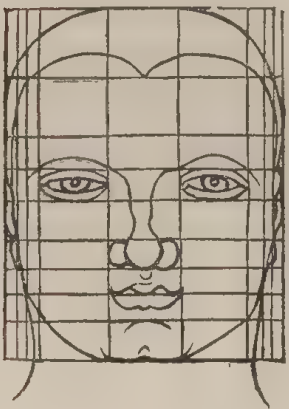
aig

d e

hfb

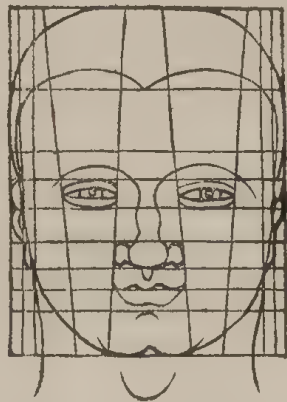


aig d e f hfb

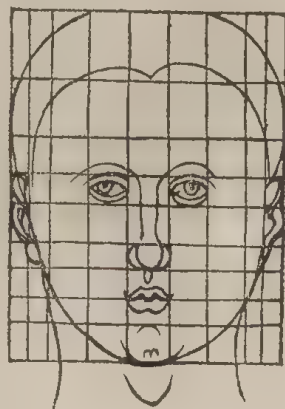


i
f
o
i
p
q
m
r
f
n

i
f
o
i
p
q
m
r
f
n



aig c d e f hfb



Nunc deinceps monstrabo aliam viam ad mensuram nouam propositæ imaginis. Si quis facere crassiozem graciliozemue, distensiozem vel contractiozem voluerit. Hæc duabus lineis continetur, quibus mutatio efficitur, quomodo supra de longitudine et breuitate ostendimus, sed aliter, hocq; modo. Si propositæ imaginis altitudinem habueris, vt illam quæ est eius vnde noua effingere voles factururus per transversas crassiozem aut graciliozem, distensiozem contractiozemue. Jam nota igitur est altitudinis habitæ linea. Aliam igitur constitues ad mensuram densitatis et latitudinis. Si quidem imaginem volueris exire ampliozem, erit ea linea longior, breuior autem si angustiozem, quam diuides in suas præcipuas partes beneficio Variantis, atq; ita mensurationes accommodabis ad mutationes imaginis propositæ. Ita conuenienter exhibunt de linea longiore omnia crassiuscula et distensiora, de breuiore gracilia et contracta magis. Harum linearum duum figuram inferius expressimus. Indidimusq; nomen Geminis, propter modum vsusq; duplicis lineæ ad vnā mensurationem. Hæc descriptio ita se habet. Primum Lineam statues rectam ad perpendicularum altitudinis notæ, quæ sit. a. b. hæc debet omnium partium suarum distinctione esse insignis. Tum infra transversam ad normam adiunges, eaq; erit breuior aut longior pro arbitrio tuo, sintq; huius notæ. b. c. Ita habebis trilatrum rectangulum designatum. a. b. c. Hac transversa, beneficio Variantis, aut sane diuis dentis cuius ratio in primo libro explicata est, de nouo distincta conuenienter secundū altitudinis lineam, figura iam erit Geminorum perfecta, qua poteris ad mensurationem omnium partium densitatis et latitudinis vti.

Geminorum etiam vsus ad mensurationem altitudinis pertinebit. Nam linea erecta. a. b. si proluxior facta et beneficio Variantis de nouo distincta per altitudinem suam fuerit, Jam habebitur mensura longioris imaginis sed graciliozis. Vera igitur cumq; harum duum linearum fuerit mutata, in mensuratione propositæ imaginis diuersitatem afferet. Si igitur voles suā propositæ imagini altitudinem constare, sed graciliozem aut crassiozem modo fieri, Transuersa mutata pro voluntate tua vtere. Sin densitatem et latitudinem retinere volueris, sed longiozem aut breuiorem staturam facere, vt eris altitudinis linea ad expositum modum mutata. Ita vides vtrumq; latus Geminorum, rectum inq; et transversum, suas peculiare fortiri diuisiones, pro diuisionis modo exposito initio statim libri primi, hoc etiam loco caue obliuiscaris harum particularum nimis et parum.

Hac in parte studiosum lectorem admonitum velim, vt animaduertat, sicut de vsus crebritate facile apparebit, q; admirabiles mensurationes de duarum linearum vnus breuitate, alterius longitudine perfici possint. Multoq; adeo si magis alterutra in metiendo punctum moueatur, multoq; maxime si vtraq;. Perspicuū hoc erit perito architecto quod dico. Et mirifice difficultates, vt videntur, hac ratione facillime explicabuntur.

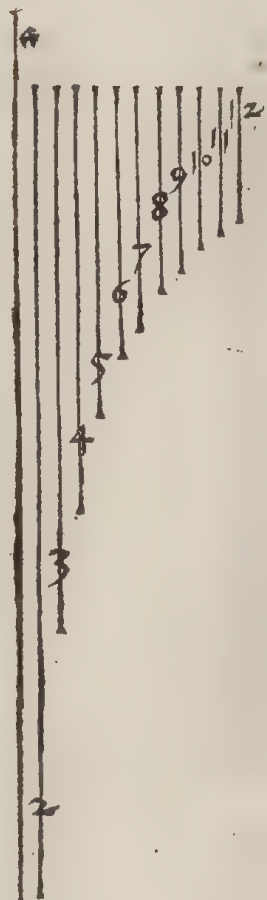
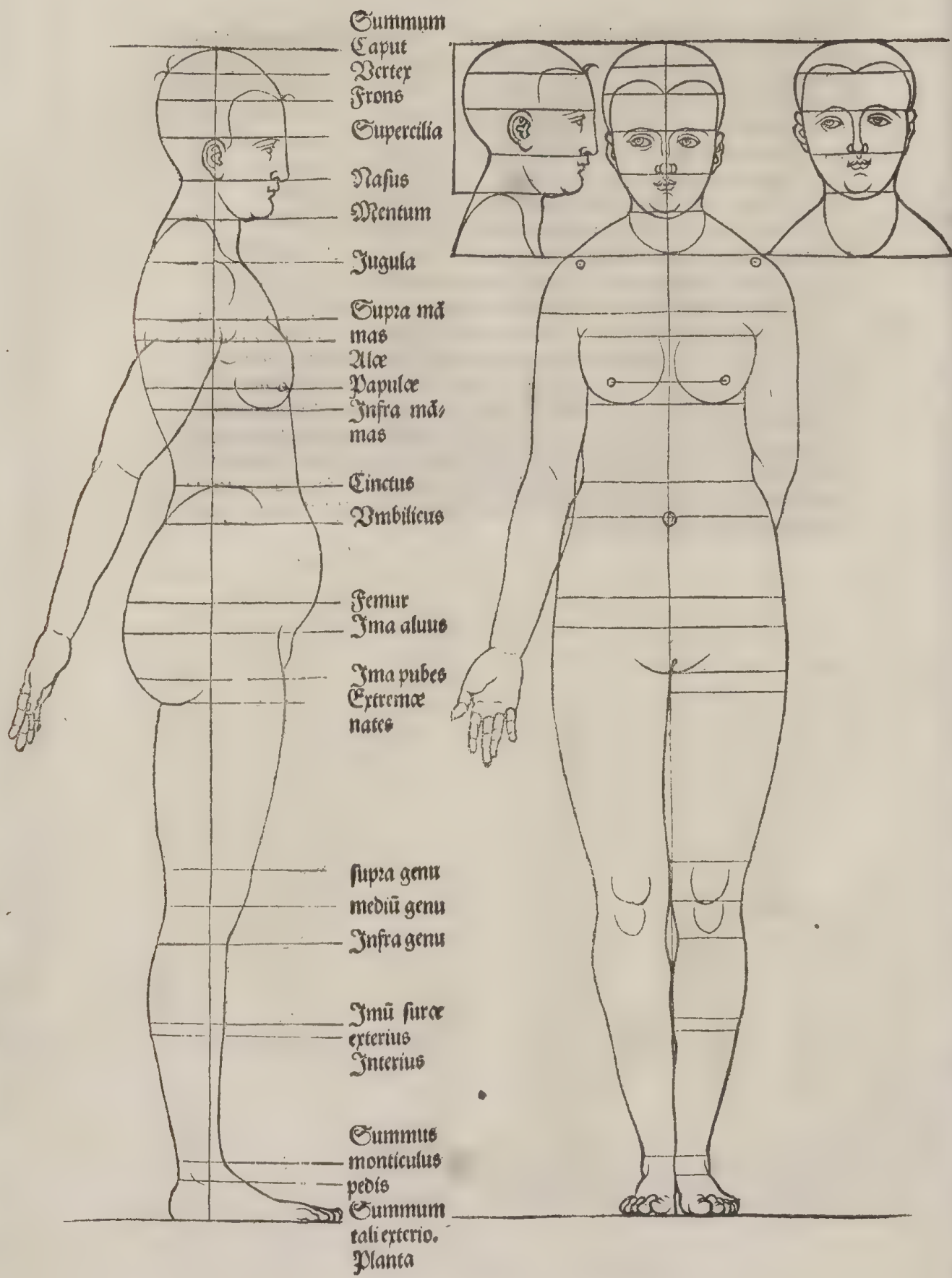
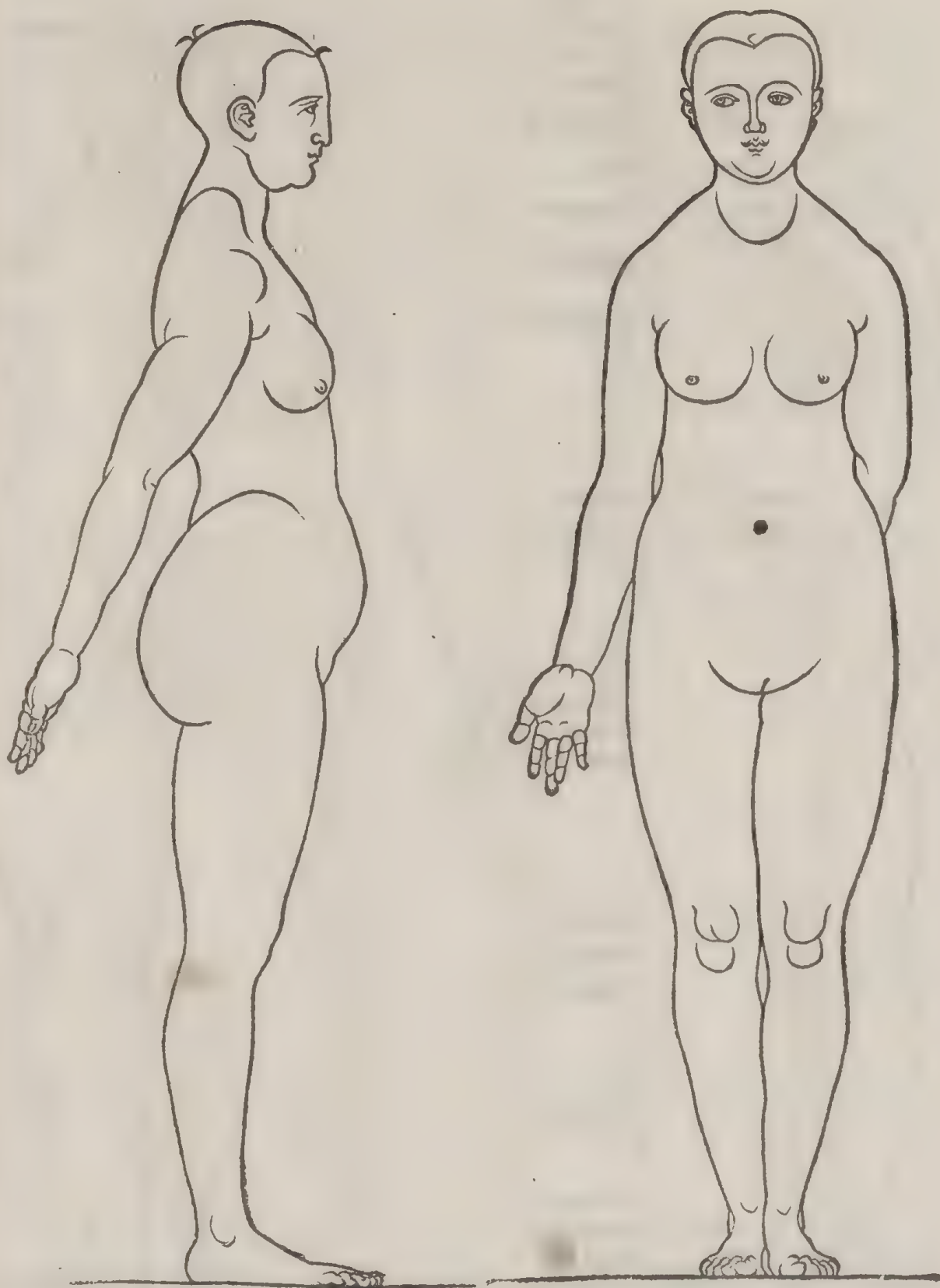


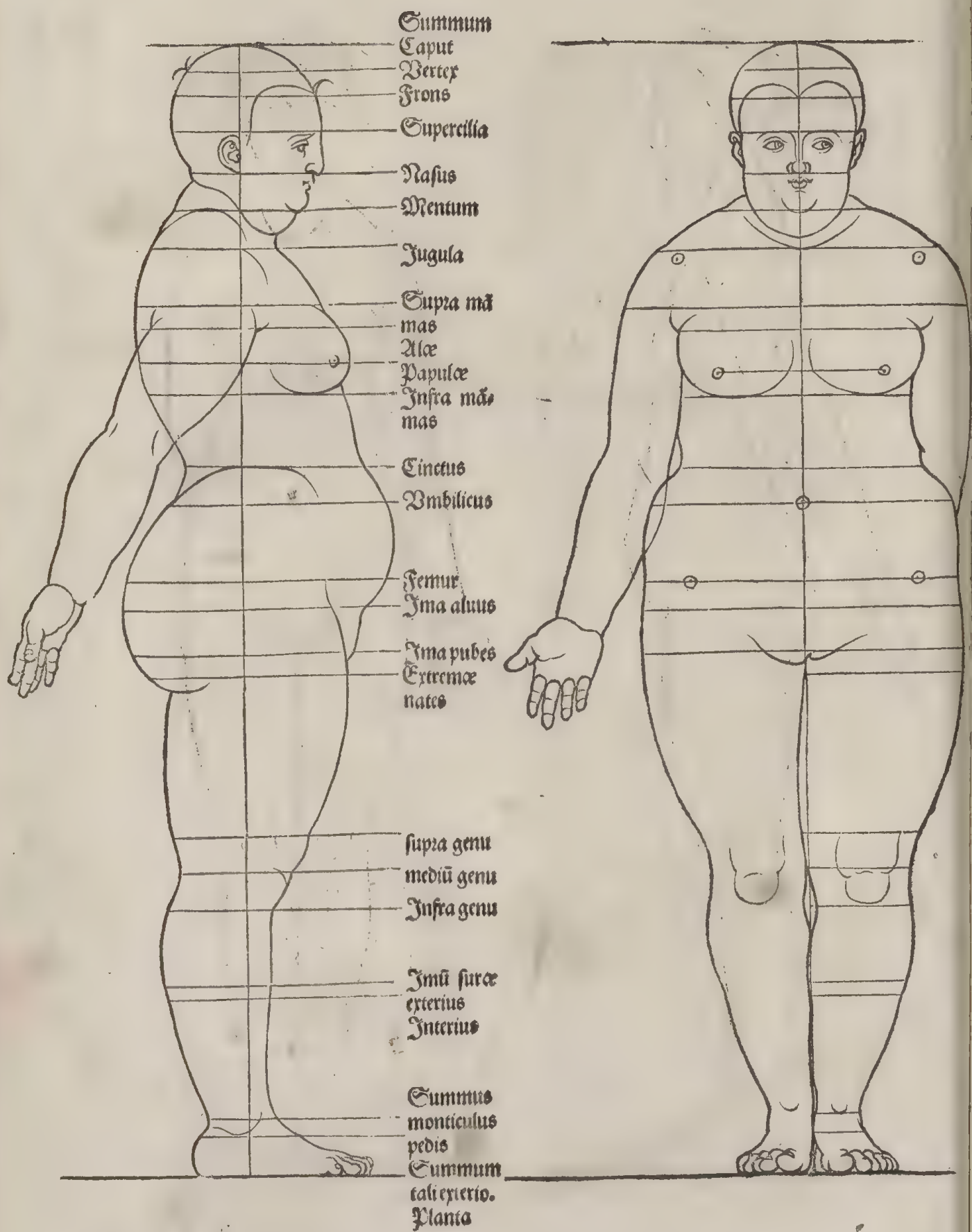
Figura Seminorum.

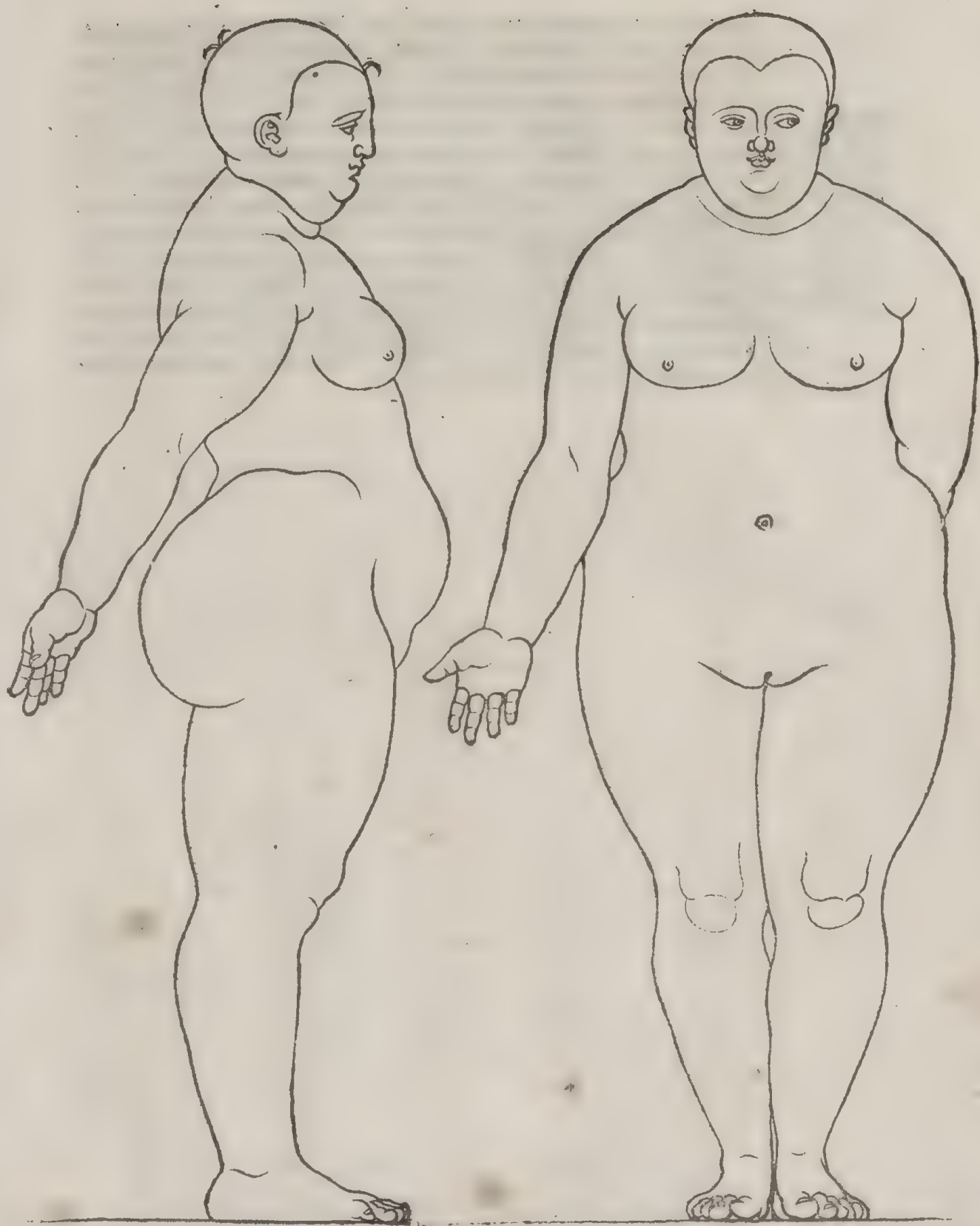


Donatur autem a nobis exemplum huius rei. Sitq; proposita effigies illa in libro primo muliebris post primam virilem efficta. Hanc igitur Geminorum auxilio primum densitate et latitudine contractionem, deinde extensionem facere propositum sit. Sed sciendum si his mutationibus figura humana nimium forte a vero alienata fuerit suumq; modum amiserit, ut si quæ partes densitate ac latitudine auctæ nimium, aut eisdem minutæ sint. Tum correctione harum corruptam figuram instaurari debere, addendo minuendoue, quod quale sit de supradictis planum esse confido. Sic ergo principalem illam effigiem ad gracilitatem et crassitudinem perfectam correximus, primum ut de capitis aliquantulum altitudine abscinderemus, Non quidem supra deminuendo, sed inferne sursum contrahendo, ut fieret a summo capite ad inum usq; mentum altitudo duarum. 15. Inq; hanc altitudinem partes faciei æqualiter distribuimus. Scapulas a linea menti ad humeros apte protraximus. Sed pedem cuius quadrilaterum esset hac ratione abbreviatum, produximus ad unam. 13. et unā 14. Femur etiā ac crus castigatiu scula accomodauimus. In exemplo crassioris imaginis reliquimus fere descriptionem principalis imaginis. Illud modo sub mento palarculum maiusculū fecimus. Et scapulas sursum ab humeris ad collum abduximus. Sed et nates infra suam lineam aliquantulum rotundauimus, ne succinctiores iusto essent. Crura etiā obliqua nonnihil castigauimus. Similiter et aduersa iuxta talos. Pedis autem longitudo obtinet unam. 6. Cæterum de capite idem facere poteris, quod de virili modo factum a nobis ostendimus. Vtriusq; autem modi gracilis inq; et crassi effigies subiecimus.



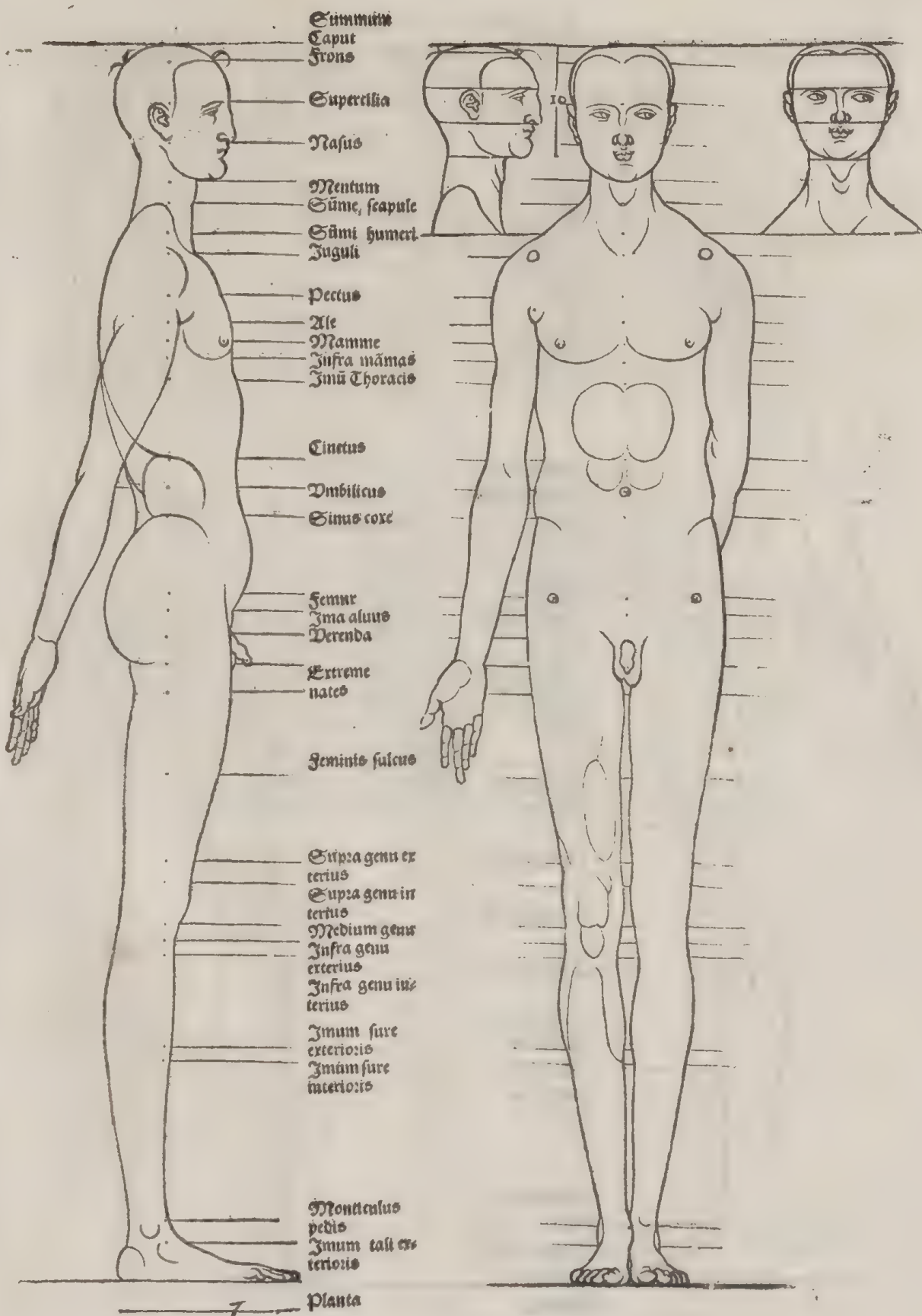


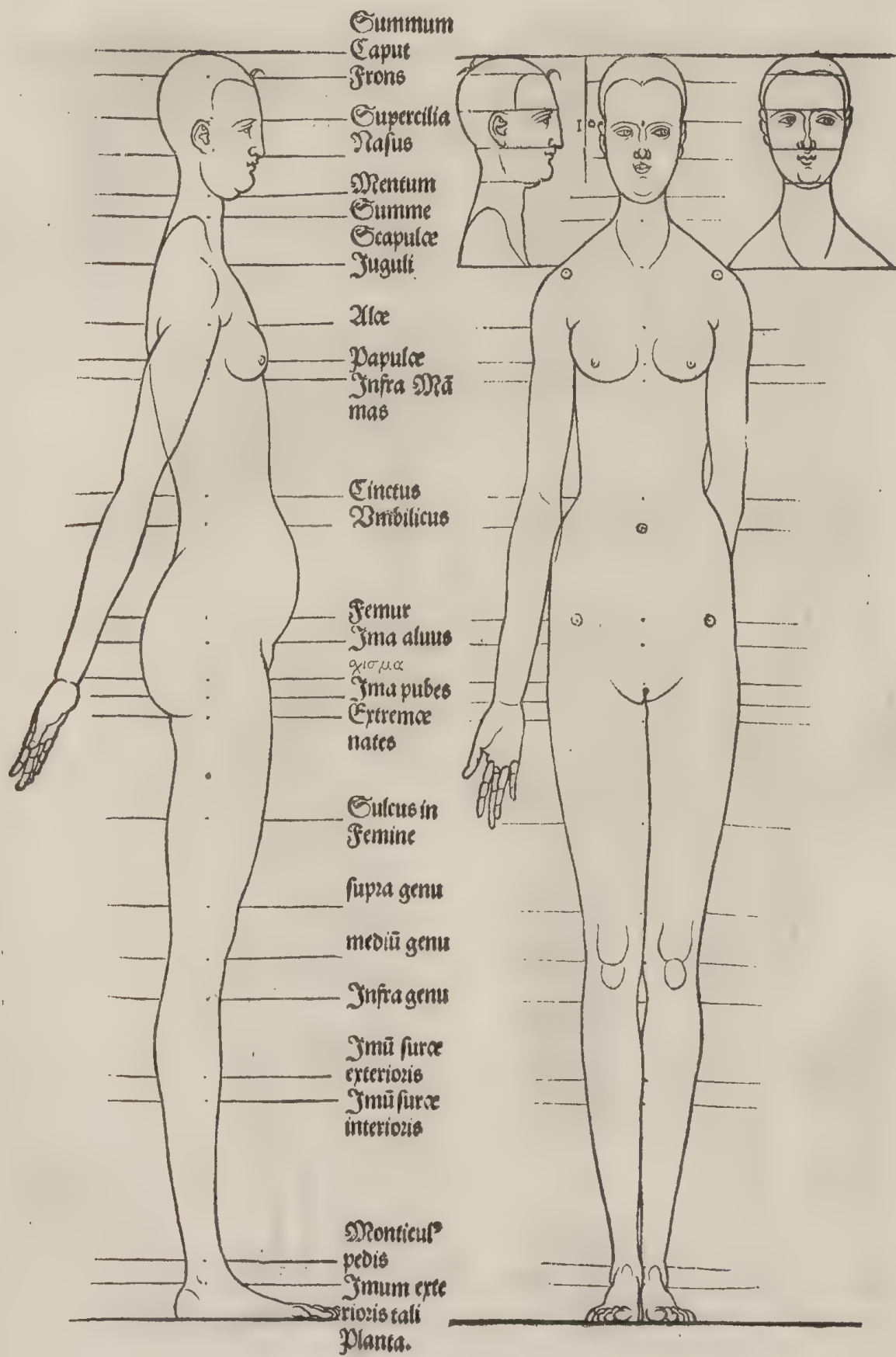




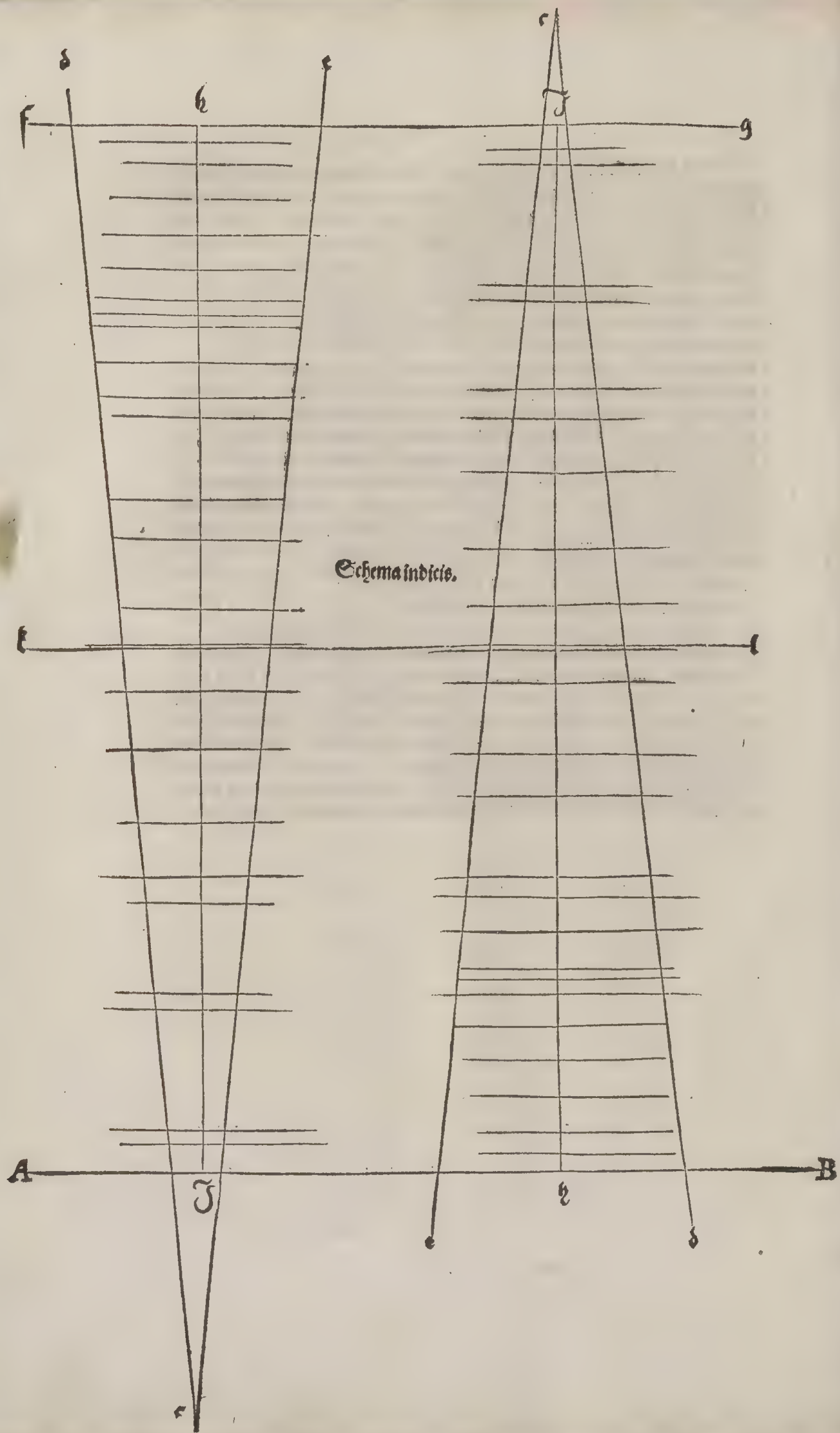
Remine of-
fendat plus
res nomina
et transuers
sas in exem-
plo hoc qua
in principali
propter illi
proceritate
et si disertis
poterant hec
dici.

Ponam etiam exemplum gracilitatis alterum. Sit principalis effigies virilis il-
la quarto loco exposita in libro primo. Ad huius altitudinem adiunctam transuersa-
sam, facies parte vna. 6. qz illa sit breuiorem, Atqz ita parti de nouo beneficio va-
riantis. Altitudinis quidem per transuersas distincte partes remanent, vt designas-
se sunt. Tantum alce sursum nonnihil attrahentur, vt humerorum sit congruens
effictio, neqz nimia crassitudo. Pectoris etiam inferior linea omittetur et mamme in
alarum pristina describentur linea, vt superiuscule sint. Transuersas etiam supra pe-
dem nonnihil deprimes, ne monticulus altior iusto existat. Atqz ita attribues ima-
gini de Geminis densitatem et latitudinem suam, eamqz gracilem et exilem effin-
ges. Quam si longam esse volueris capitum propiorum. 10. licet ita facias, Sed sic
vt frontis linea valde sursum moueatur, reliquis altitudinis huius aequaliter distribu-
tis. Hoc vero modo summo capite, erit admodum proceri colli effigies, pedis autem
longitudo esto vnus. 7. Quae quo facilius assequi quisqz posset, secundum nostram
doctrinam expressa subieciimus. In muliebri etiam effigie fiet de motione et omissio-
ne in transuersis similiter, vt de virili ostendimus.





In sequentibus alium etiam modum ostendam mutandi imaginem propo-
sitam, qua illius altitudo, certa tamen ratione et via peruertatur, Ea-
que mensurationum in singulis partibus pro cuiusque voluntate, supra aut infra altitudines extolluntur aut
astringuntur, Remanentibus densitatis et latitudinis per transversas spacijs inuas-
ratis. Posset tamen imago quæ esset supra facta elatior, convenienti etiam modo at-
tenuari et contrahi, Sicut quæ ibidem esset facta astrictior, densari et distendi. Quod
quidem quo pacto futurum sit primum exponemus. Ducatur linea transversa quæ
sit. a. b. Infra hanc ponatur punctum. c. Quod si volueris supra partes valde dilata-
re, facies esse. c. punctum propius lineam. a. b. Sin mediocriter voles dilatare facies
longius abesse. Scies autem lineam. a. b. designare plantam imaginis. Tum aliam
duces transversam παράλληλον, Ita longe remotam ab illa inferiore. a. b. quantæ
volueris esse imaginem altitudinis, ea sit. f. g. Ex hac perpendiculariter demittetur in
inferiorem lineam, in qua distinctio partium altitudinis constituatur, Ea sit. h. i. Post
hæc transversam facies transire hanc perpendicularem, quæ erit media intra. f. g. et
a. b. sitque hæc. k. l. Quibus factis ducentur lineæ transversæ partium, per omnia pun-
cta distinctionis in perpendiculari. h. i. Deinde ex puncto. c. quod stet infra perpendi-
cularem educes sursum duas lineas tam longe quæ videbis ferre ipsam rem. Has oportet
sic se habere ut fixæ in puncto. c. supra discedant a se mutuo, mobiles enim esse des-
bent. His mensura amplitudinis et angusticie continebit, hæc notæ sunt. d. e. Propo-
sita igitur parte quæ amplior angusticie effingatur sic facies, Partis illius mutan-
dæ lineam transversam densitatis aut latitudinis, ubicumque illa sita fuerit, sistes in
mediam. k. l. Ita ut. h. i. mediam secet transversam illam mutandæ partis lineam.
Postea utrinque mobiles illas lineas, quas diximus in puncto. c. fixas a se mutuo disce-
dere oportere, Illarum igitur utrinque unam applicabis ad extremum lineæ trans-
versæ partis mutandæ, Ita iacentis, ut est dictum in linea. k. l. Cum ergo illæ mobi-
les hanc transversam tetigerint utrinque, designabunt dilatationem partis in illo loco
qui erit propius huius transversæ cuius partem mutari volueris. Ita grandescunt
et minuuntur omnes partes supra et infra lineam. k. l. Horum etiam inuersorum
usus esse poterit, tum scilicet et diuersa et contraria omnia existent, pro eo ut schema
quoque huius descriptionis nostræ expressum subieciimus, cui nomen fecimus Indici.



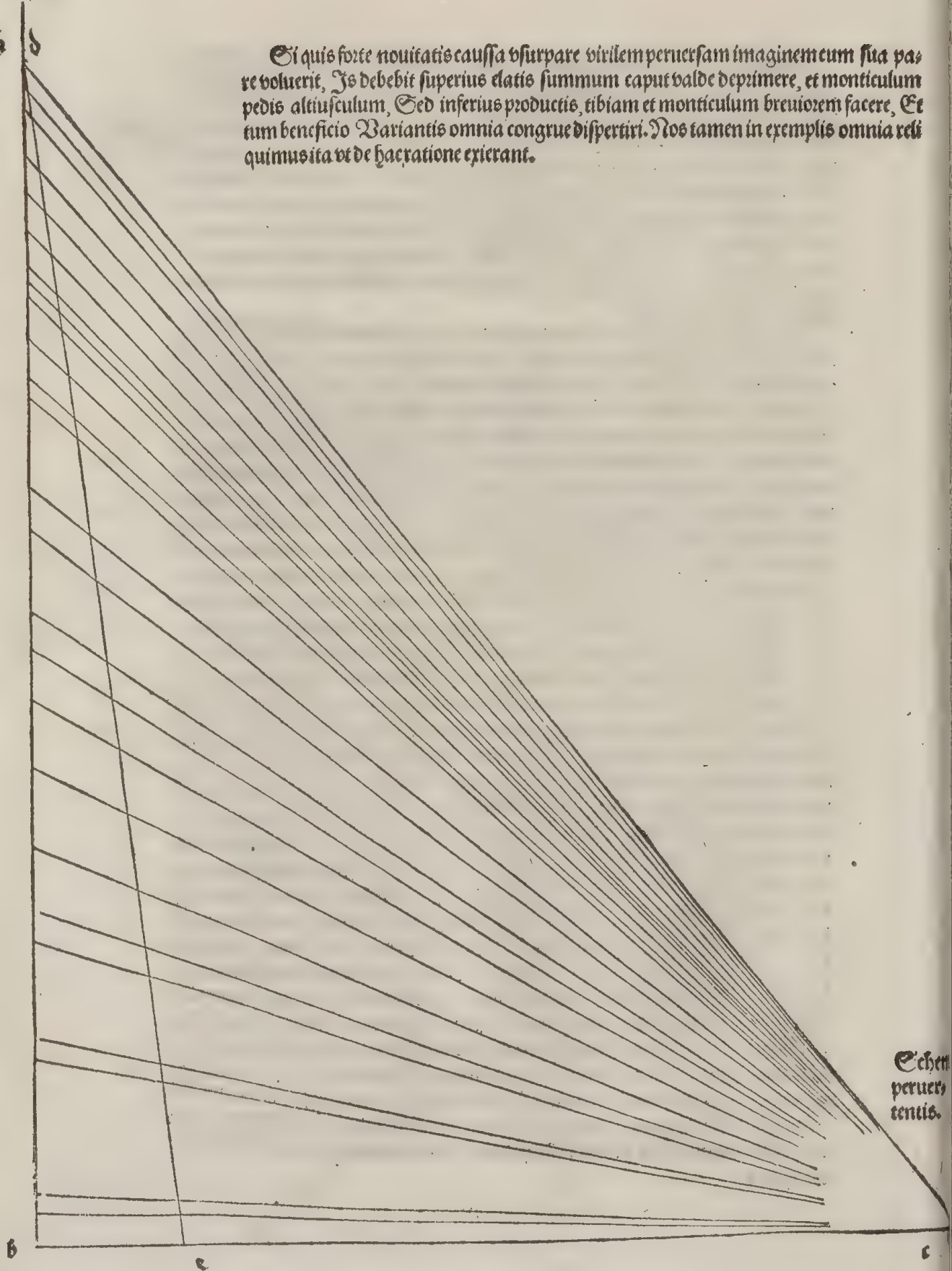
Sed ut redeamus ad peruerfionem imaginis præpositæ, ad quam et Indicis cuius figura et ratio exposita est, usus requiritur. Proponatur exempli causa Effigies virilis eidemq; adiuncta muliebris quinto loco expositæ in libro secundo. Harum ^{Querendū num verius sit sexto loco} utriusq; linea altitudinis insigniatur punctis distinctionum suarum partium, huiusq; notæ sunt. a. b. postea producat ex puncto. b. normalis, cuius fini apponatur punctum. c. postremo obliqua linea. a. c. latera iungantur. Tum vero de omnibus punctis distinctionum lineæ principalis deduces lineas recta in punctum. c. ubi omnes hæc concurrere debebunt. Itaq; erit instrumentum perfectum ad peruerfionem imaginum, supra infraue extollendarum aut astringendarum. Hoc placuit nomine peruerfientis appellare. Nam per ipsum dependente linea mensurationes peruerfieri consuevere. Sed usus erit talis.

Sumatur alia linea altitudinis eaq; sit. d. e. Hæc constituatur inferius cum puncto suo. e. in transuersam. b. c. punctumq; e. remotum sit ab angulo. b. vna parte. s. altitudinis effigiei faciendæ, supra autem debeat puncto suo. d. incumbere obliquæ. a. c. Ita cernes hanc nouam lineam et ipsam de nouo conuenienter distingui, per transuersas ductas ex punctis distinctæ altitudinis in linea principali, sed cum peruerfione, partibus supra elatis, infra astrictis. Proponatur hæc igitur de nouo distincta linea, et transuersæ per singula puncta distinctionis trahantur densitatis et latitudinis principalis, et effingatur forma, et apparebit hæc, de qua loquimur, mutatio. Hoc instrumentum peruerfientis infra bifariam figurauimus, prior quidem loco secundū monstratam rationem, posteriore vero inuersum. Nam si quis mutationem instituere velit contrariam expositæ, Is debeat et instrumenti contrario priori positi uti, cætera autem omnia facere similiter ut ostensa sunt. Subiecimus et exempla mutatæ imaginis virilis ac muliebris, sed neq; supra neq; infra ampliora angustioraue fecimus, quod quomodo fieri solet, schema componentes Indicis docuimus, Et sequi vnicuiusq; voluntati permittitur. Peruerfiente autem si quis appositæ et cum singulari diligentia usus fuerit, In cuius scilicet ratione discriminum supra expositorum omnium significationes necessarie ad occulta artis inueniunt, Is in admirabilib. reb? successum non poenitendum experietur. Sed in opere tam longe a vero additionibus et de tractionibus, ut in exemplis factū est, discedere nemo debeat. Jam et has licet aliquis ita demutatas effigies de nouo et ipsas mensoria perticula dimetiatur, et fere ut supra a nobis factum est describat, Corrigenda autem ubiq; deformitas quæ nimium abductis a veritate figuris extiterit. Hæc enim ad istum modum a nobis proposita non sunt quasi aliter fieri non debeant, sed magis docendi causa ut essent omnia tantopere abhorrentia a vero, notabiliora. Omnino autem sentiendum totius huius doctrinæ usum necessitatis comodo, non deprauationibus applicandum. Cauebis igitur ne vnq; illam pendulam lineam nouitatis, siue ut priore loco descripsimus, seu etiam inuersam, nimis longe remoueas ab angulo. b. Ne talis peruerfio monstra pariat, Quantam autem utilitatem rationis huius necessarius usus asferre poterit, tantam immitteret prauitatē operi curiositas superuacanea, cum non curabitur Ne quid sine causa nimis. Sciendum autem tam solere vsurpari hanc peruerfientis rationem in partibus q; in toto. Cæterum de talibus mutationibus humane imaginis, perspicuntur et diuersitates naturæ Roboris, Imbecillitatis, celeritatis, tarditatis, alacritatis, pigritudinis. Quare q; non ignorari hæc, a studiosis huius artis debeant, cui dubium erit? maxime cum immensum quantum latius pateant atq; hoc loco explicatum fuerit.

Supra.

a b

Si quis forte nouitatis caussa vsurpare virilem peruersam imaginem cum sua pa-
re voluerit, Is debet superius elatis summum caput valde deprimere, et monticulum
pedis altiusculum, Sed inferius productis, tibiā et monticulum breuiorem facere, Et
tum beneficio Variantis omnia congrue dispartiri. Nos tamen in exemplis omnia reli-
quimus ita vt de hac ratione exierant.



Infra.

Echem
peruers
tenuis.

a
Supra.

meum fucha
et monticum
torem facere
mpus omniati

viden

b c

Peruicacis Inuersio.

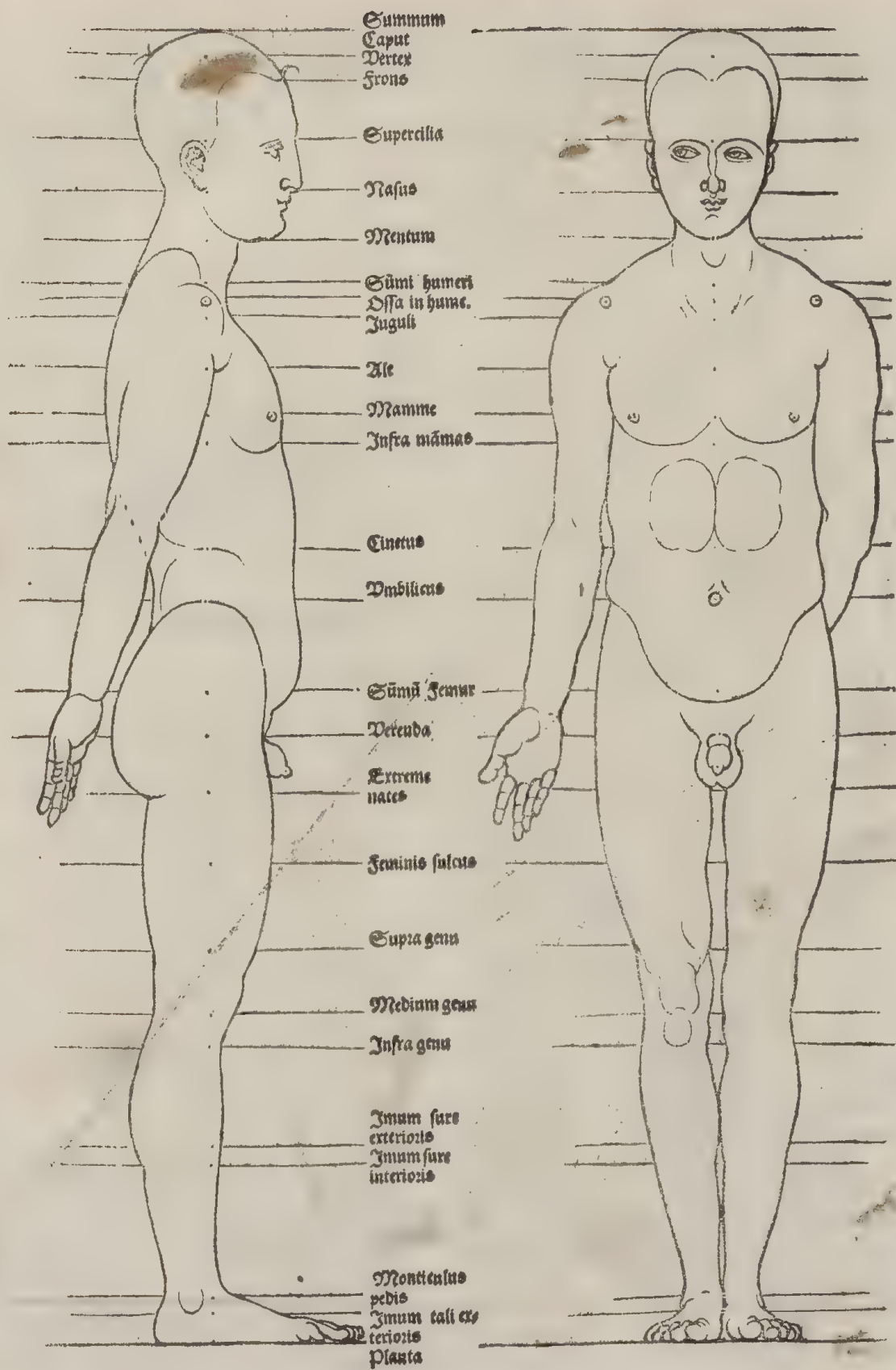
Ca
tu
nu

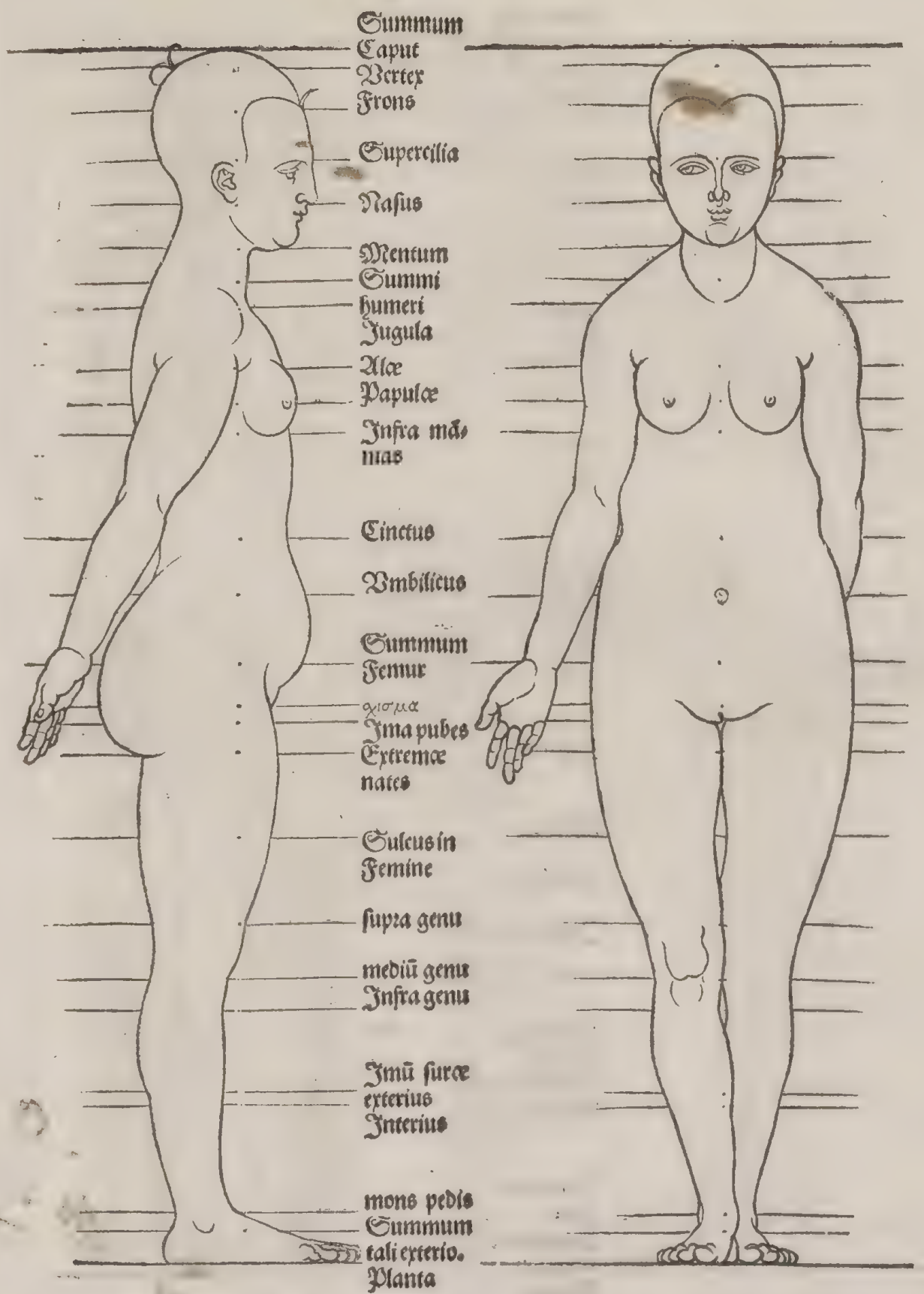
a

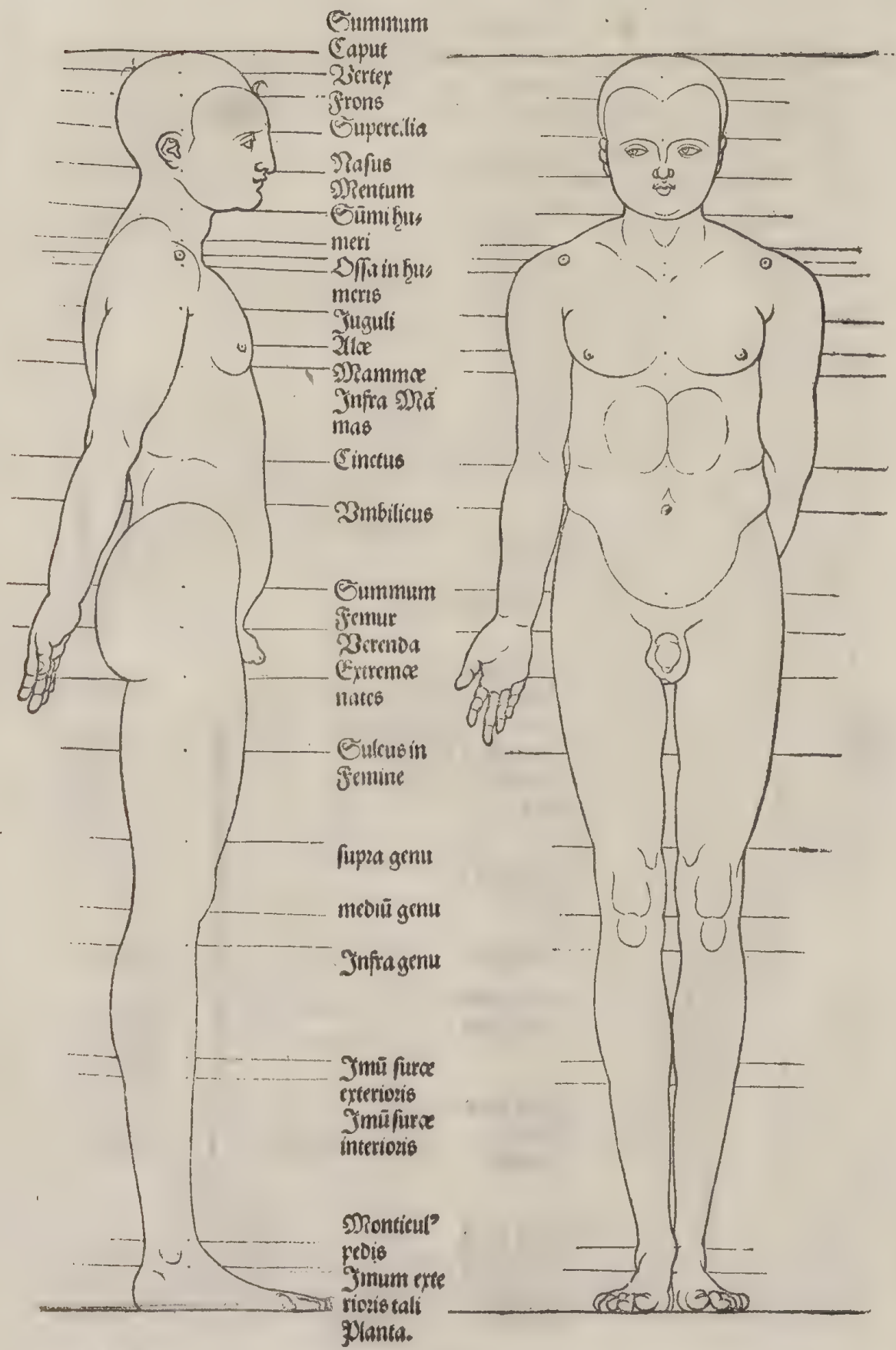
9

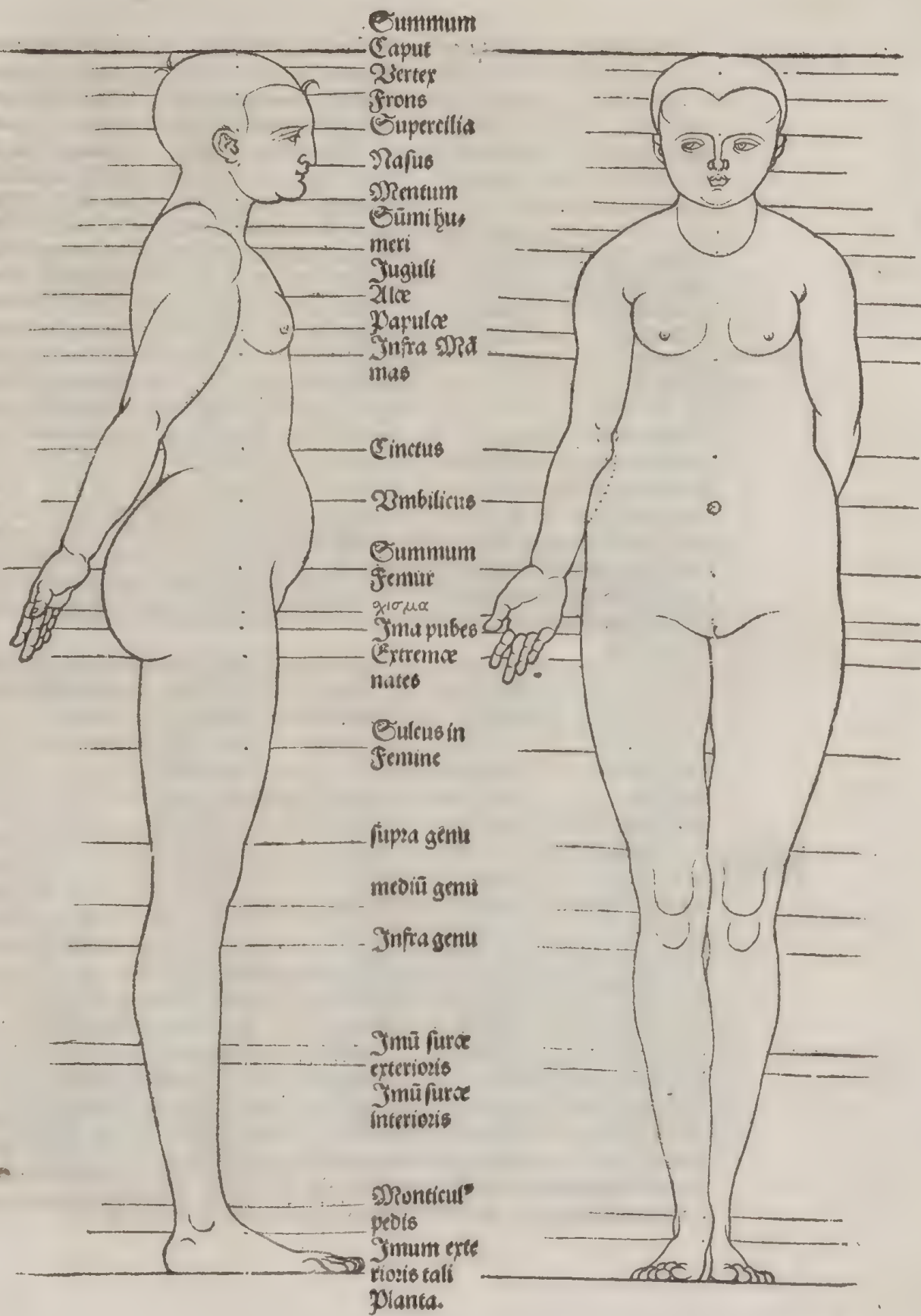
Supra.

c 2









Superius demonstratis peruertenti humanas imagines rationibus etiam nunc
 vnam adiciemus, qua propositae imaginis altitudo varietur. Sed mutatio densitas
 et latitudinis ducitur recte ex Deligente. Huius igitur peruerfionis ubiq; esse vsus
 poterit, quae est duplex. Vna habet circuli segmentum in cuius mensurationes con-
 uero. Altera in cuius cauo colliguntur. Qua vtraq; in via qz quisq; longe voluerit
 progredietur. Qui autem perspexerit hanc doctrinam facile vsus horum cognoscat.
 Hincq; etiam aperitur causa propter quam in conuexo speculi regula erecta arcua-
 ta videatur. In medioq; sui latiuscula, contractior in extremis flexuris, circulo enim
 ut et aliae res, obsequitur. Haec intelligat qui convenientibus picturis testudines et las-
 cunaria insignire voluerit, necesse est. Et si perspectiue hoc scientiae nondum est, prope
 tamen accedit cum in speculo consideratur. Sed nos de mensurationibus per se ver-
 ba facimus. Peruerfio enim ista quam exponere instituiamus mensuram recti ad con-
 uerum aut concauum segmentum circuli complectitur. Cum vero quid de quoq; hac
 ratione efficiatur contuebere, causa quoq; statim apparebit, inq; se opere ipso profes-
 ret. Haec autem, quamuis mirifica in designatione et descriptione videantur, vsui
 accommodetur. Necessaria tamen est talium cognitio artificii, qui ex multiplici scien-
 tia deligat apta et convenientia proposito ac voluntati suae, licet haec et praestantiora
 fortasse etiam imperiti derideant. Sed huius nunc deinceps peruerfionis ratio expli-
 centur, qua si quis scite vsus fuerit, multa de principali aliqua figura meliora facere pos-
 terit. Sabinus ergo hac in parte quoq; diligens opera. Ne quid nimis. Quod autem
 nostra exempla secundum praescriptam doctrinam expressa, quod nimium esset non fuge-
 runt. Non solum propter cartae paruitatem, sed etiam quo esset differentia mutatio-
 nis euidentior factum est. In magno igitur opere qui vsurpare volet, modum seruet,
 Sed ad rem.

Indiserte
 hoc est dictum

Principio proponatur linea altitudinis imaginis principalis distincta punctis su-
 is haec supra esto. x. infra. y. Seceturq; in medio puncto. c. Ex quo linea transuersa ad
 angulos aequales protrahatur cuius extremum notetur litera. z. Postea claudatur tri-
 angulum $\iota\sigma\sigma\kappa\epsilon\lambda\acute{\epsilon}\varsigma$. x. z. et. y. z. cuius acies sit. z. Mor protrahes lineas ex omnibus
 punctis lineae rectae. x. y. punctum. z. versus qz longe protrahis fuerit opus. Deinde
 constitues $\pi\alpha\rho\alpha\lambda\lambda\iota\lambda\omicron\upsilon\mu$ post lineam. x. y. versum punctum. c. qua quidem longa vsus
 indiguerit, nam multo erit qz prior illa, id est basis trianguli altior. Post haec circuli
 proceriusculi vnum pedem figito in punctu. z. et altero describe arcum, qui radat pun-
 ctum medium lineae trianguli principalis altitudinis et lunetur ad $\pi\alpha\rho\alpha\lambda\lambda\omicron\upsilon\mu$ quam
 post illam lineam. x. y. trahi longe iussimus. Ad quam ubi se cornua huius arcus ad-
 iunxerint, ibi superius. S. inferius. t. notam exponito. Qua autem idem arcus secas-
 bit et quasi praecidet lineas ductas ex punctis altitudinis principalis versus punctum
 z. Ex illis omnibus sectionis punctis duces lineas transuersas omnes $\pi\alpha\rho\alpha\lambda\lambda\omicron\upsilon\mu$ per
 lineam. s. t. ita illa de nouo distinguetur ex linea principali, sed diuerse. Nam et sit bre-
 uior, et habet circulum authorem distinctionis suae. Ita omnia sursum deorsumq; a
 medio puncto magis decurtantur. His peractis appones omnibus nouae distinctio-
 nis punctis suas quasdam notas. Primum superius ita. Summi puncti transuersae
 a. proximi. b. mox. c. atq; ita deinceps. d. e. f. g. h. vsq; ad punctum medium. Inde vero
 ad imam vsq; transuersam notis numerorum vtire. Ea igitur ima sit. i. et ab hac sur-
 sum. 2. 3. 4. 5. 6. Haec erit igitur de nouo distincta altitudinis linea. a. i. Quam du-
 plicem propones vnam ad effigiem obliquam, alteram ad effigiem aduersam, sicut
 saepe proceperimus fieri. Et ita per distinctionum omnium puncta suas transuersas

protraheas. Sed inuentis altitudinis partibus restat exquirenda latitudo et densitas, quam constitues de ligentis beneficio de illius mobili linea, cuius utrimq; usum accipies, ut conuenientia superiora ac inferiora designari possint, ad hunc modum. Prius num producatur linea transversa quæ finiatur notis. a. a. In hanc mediam demittes aliam perpendiculariter, hæc esto infra. b. supra. g. Tum deinde accommodabis utrimq; mobilem lineam. a. c. Quibus ita uteris. Excipe ex præscripto peruertente medice lineæ quæ recta, ut dictum est, tendit in punctum. z. longitudinem quanta est illius us maxi. intra lineam rectam eductam contra punctum. z. et arcum. Hanc igitur longitudinem, ut dixi, maximam, constitues rectā super transversam. a. a. in perpendiculari. b. g. et in summitate illius applica utrimq; mobiles. a. c. ut cancellatim ibidem dispareantur. Post hæc eximes omnes longitudines superioris partis linearum transversarum intra arcum et rectam lineam, et notabis diligenter quibus quæq; literis inscripta fuerit. Easq; institues rectas in transversam Deligentis. a. a. sic ut omnes supra ^{παραπλάσιος} attingant impositam lineam. a. c. Ita fiet ut breues omnes tendant ad punctum Deligentis. a. quemadmodum in arcus linea proxime fuere puncto. S. Sed spacia intercedentia non manent eadem propter diuersitatem recti et curui. Et autem præcepti in vnam partem Deligentis imponendas longitudines partium notarum literis quæ essent superiores, ita simili modo et inferiores in eiusdem alteram partem constitues quas notari iussi numeris. Tum deinceps vnam quancq; partium singularum principalis imaginis latitudinem impones rectam in mediam lineam quæ in Deligente erigitur notata literis. g. b. Sic ut infra insistat transversæ. a. a. Tum lineam mobilem siue filum. a. c. ad moue ad hanc ut supra ipsam attingat. Ita fiet ut ordine omnes aliarum partium latitudines ad hanc consequentiam desinantur. Et quancumq; principalem latitudinem in hanc imposueris. Illius mensura in suo loco literis numerisue notato conueniens mutationi suce reperietur, desinita per memoratam impositionem in transversam. a. a. et accommodatione lineæ seu fili. a. c. Dux ipsa q; potius euidentissime descripta subiecti. Et ad hanc rationem binas viriles itemq; muliebres imagines effiniri, quarum supra esset in fine libri secundi commensuratio exposita. In brachijs tantummodo et pedibus hinc discessit secutus congruentiam formæ. Nam peruerso hæc in summis et limis seductionem inmodicam complectitur.

Hoc instrumentum peruertentis etiam cum inuenteris exhibet de usu imago in inferioribus et superioribus partibus productior. In medijs contractior, ut in superiori quoq; visum. Hæc inuerso sic fiat. Resumat linea distinctionis altitudinis. Et postice apponatur productio. S. i. ut ante. Postea constitue et punctum. z. Et ad iunge duas lineas. x. z. et. z. y. Mox productio lineas ex omnibus punctis distinctionis lineæ. x. y. in punctum. z. Postea scribe et punctum. c. respondentem a sinistra puncto. z. Tum longioris circini ita pedem vnum figito ante lineam. f. t. ut segmentum circuli describatur quod puncta. f. t. attingat, et arcuetur intra. x. y. et punctum. c. Quibus autem locis cernes arcum transire lineas ductas in punctum. z. Ex illis duobus lineæ ^{παραπλάσιος} quæ in linea ducta per ipsas post arcum versus. z. Nouam et de integro comparatam distinctionem explicabunt. Quibus perfectis latitudines et densitates beneficio Deligentis exquirendæ sunt ratione superius demonstrata. Ad hanc peruersionem quisq; imaginem qui vult effingat, nos instrumentum expressisse satis habuimus.

84

⌘

овен

ج

enden

Vanden.

onticul?
his
num exte
is tali
anta.

9

X

Principue
 Vertex
 Front
 Supercilla
 Nasus
 Mentum
 Summe
 Scapulae
 Clavi
 Juguli
 Pectus
 Alae
 Scapulae
 Infra Ma
 mas

Cinctus
 Umbilicus

Coxa
 Intima pubis
 Intima pubes
 Extremae
 nates

Culeus in
 femine

Supra genu
 Media genu
 Infra genu

Intima surae
 Exterioris
 Intima surae
 Interioris

Monticul?
 edis
 Intima exte
 rioris tali
 Alantia.

Gracilis imago
 muliebris secun
 di libri.

Schema alterius
 pervertentis.

8

3

e

a

f

B

a

obit

mben

1

23

45

678

1234

5678

9101112

13141516

17181920

21222324

25262728

29303132

33343536

37383940

41424344

45464748

49505152

53545556

57585960

61626364

65666768

69707172

73747576

77787980

81828384

85868788

89909192

93949596

979899100

nmf

h

h

f

e

d

e

b

a

C

Mensura virilis
imaginis ultimo
loco descripte in
libro primo.

Incipue
Vertex
Frons
Supercilia
Nasus
Mentum
Summe
scapulae
Summi
humeri
Iugula
Pectus
Alae
Mammæ
Infra ma-
mas
Inus tho-
rax
Cinctus
Umbilicus
Sin⁹ coxae
Summum
Femur

Verenda
Extremæ
nates

Sulcus in
Femine

supra genu

mediū genu
Infra genu

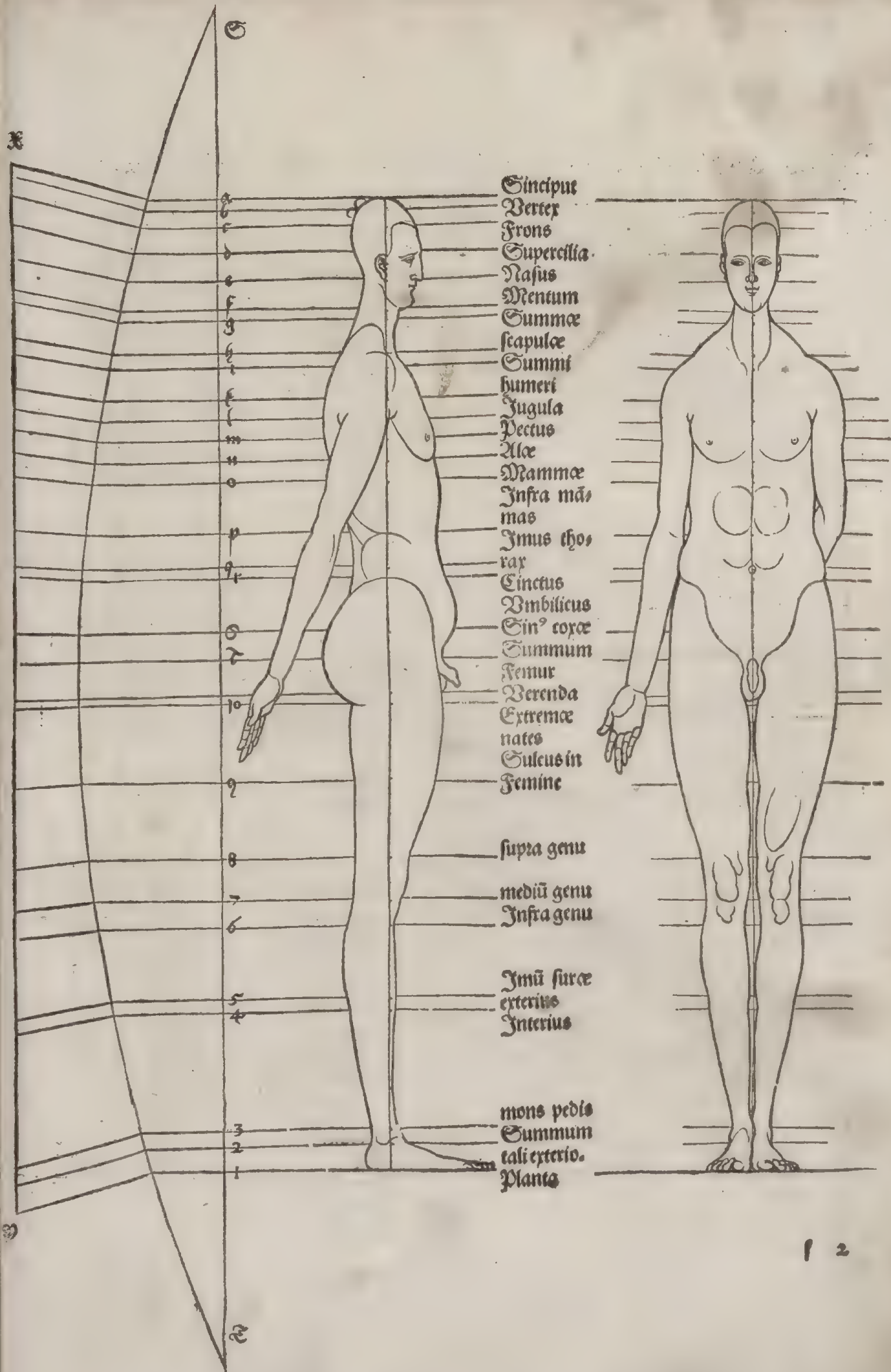
Inu⁹ surce
exterius
Interius

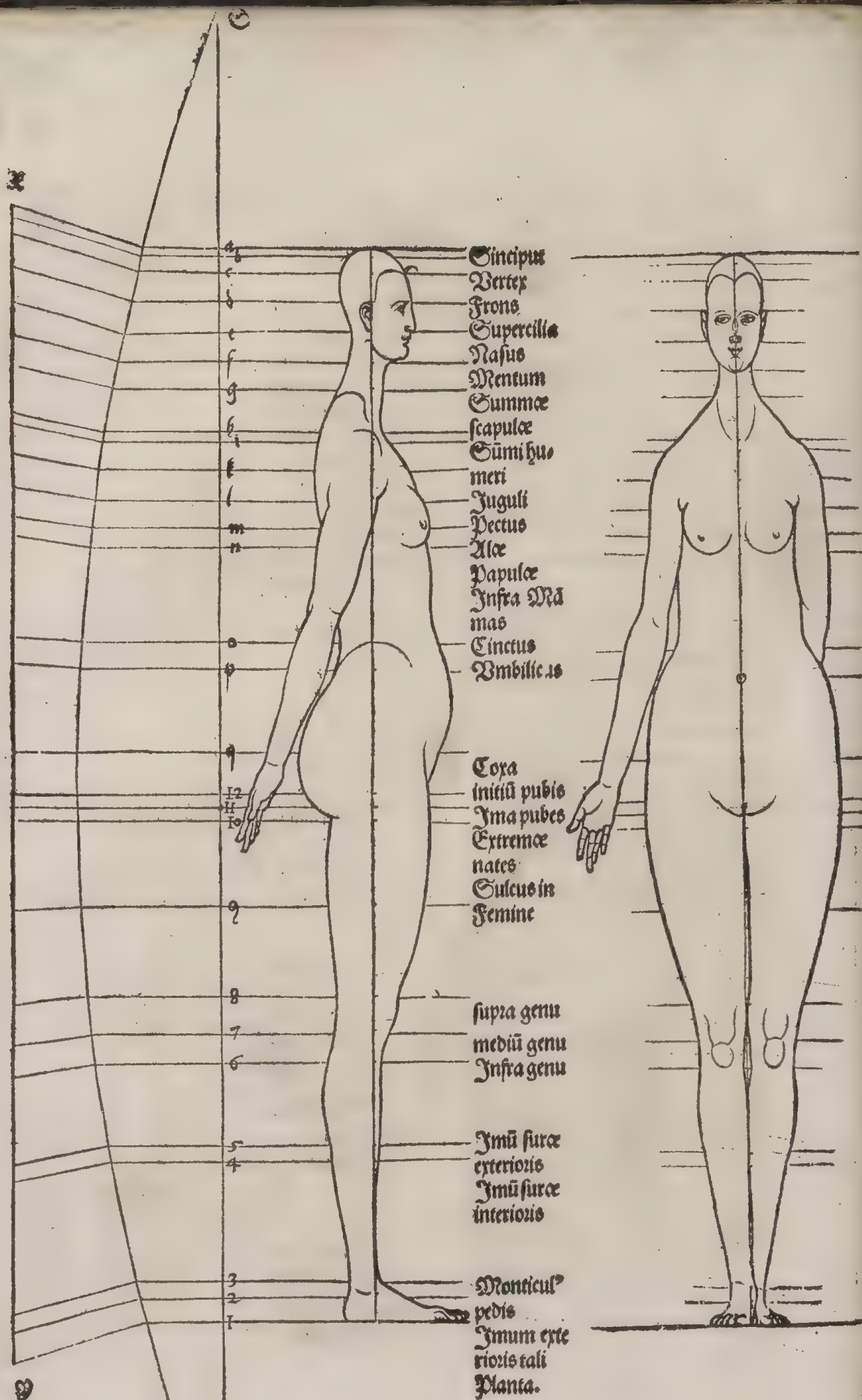
mons pedis
Summum
tali exterio.
Planta

a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
l
m
n
o
p
q
r
s
t
u
v
w
x
y
z

Inversio per
uarentis.

D





Atque hæc quidem variationes ita se habent, ut exposuimus. Quas etiam ipsas effertur vel per variantem vel Deligentem, Geminos Indicem peruerterentemue, conceditur ulterius etiam variare, accomodanti siue totis imaginibus seu certis partibus illarum, Quin et diuersarum imaginum commensurationes miscere quis poterit, qua ratione rectissime hoc futurum iudicari, dum quod sibi quodque alijs placitum sit, exquirat. Sed euadent de huiusmodi missionibus monstrosa, Quare attentione erit opus, et magna cura forma in mensuratas partes altitudinis latitudinisque ac densitatis inducetur. Nam in extrema notatione altitudinis itemque per finientes illam transversas indices latitudinis ac densitatis, omnia certam descriptionem obtinent. Sed intra has proclines sunt lapsus, quatenus aut interiora iusto aut exteriora lineamenta exprimentur, Unde partium consequitur indebita crassities aut attenuatio, distensio aut contractio, quæ a nobis breuitati studentibus penitus explanata descriptione nostra non sunt, sicut manu ductione demonstrari possent. Venit inter hæc igitur nobis in mentem, aliquot imperitos tentantes a nobis ostensam viam ingredi, et in opere aberrantes facturos ut nobis culpam ascribant, nostramque doctrinam reprehensuros. Et omnino intelligo volentibus hanc nostram rationem usurpare primum omnia difficilia visum iri. Verum his censeo faciendum ut tum viuum corpus ob oculos ponant quæ maxime conueniens ad institutæ effigiei commensurationem, atque ita contemplantes naturæ opus studeant artis ipse suum ad veritatem exprimere, pro viribus et intelligentia sua. Laudantur enim imagines in quibus quasi vita agnoscitur, et similitudo in exemplari enitescit, præsertim si venustas quoque assit, nam ita maxime apographa laudantur et magni fiunt ut merentur. Sed in illis discriminum appellationibus quæ sunt a nobis superius expositæ, Quisque versetur ut lubet. Nam et artem sequi quæ veritatem complectitur, assuescere poterit, et absque illa libertate quadam seducendi omnia veti. Quilabor intelligentibus ridiculus est. Ut contra bene et diligenter facta, Deo ipsi honori, vtilia hominibus, perque se grata ac iucunda esse solent. Ille vero contemnendus labor prauitatis in arte culpandus et noxius, et odiosus tam in paruis quam magnis operibus inuenitur. Quare cum cura et ratione perfici ea par est quæ in lucem quisque emittere cogitet. Videndumque Nequid naturali veritati vel detrahatur vel apponatur intolerabile. Inuenias etiam qui variationes ac mutationes suas ita astringant, ut ægerime illæ appareant, quod cum sensum subterfugiat, non minus quam ubi excessu peccatur, improbandum videtur. Media igitur quæque optima sunt. Nos vero quod in exemplis tantas contrarietates exposuimus. Eo consilio fecimus quo esset in paruis euidencia maior et illustrior, quod ipsum in grandibus imitari velle non fuerit rectum. In ijs enim illa rigiditas corrigenda et molliendi erunt ductus, ut feritas vitetur et artificiositas appareat. Quis autem differentias prauæ et absque arte designatas animaduertat? Cæterum nemo miratus sit tot et tam diuersa artifici perito in mentem venire posse, quibus elaborandis non vitæ ipsius spacium sufficiat, quasque cogat omittere breuitas illius. Sunt enim illa quæ incidunt innumerabilia, et animus artificum simulacris est repletus. Quæ omnia incognita prius cum in humanis tum aliarum rerum effictionibus, indies prolaturus sit. Et cui forte multorum seculorum vita, et ingenium ac studium artis huius ususque diuinitus contigerit. Diuino enim beneficio periti cum huius tum aliarum artium plurimum possunt. Sed cum de diuersitatibus ac variationibus

multum verborum fecerimus. Constat tamen et est in comperto, nullum opus nullamque omnino rem quam homines efficiant, inuariabilem similitudinem alterius operis aut rei obtinere, quin sua sponte discrepent, ut nemo viuat tam absolutus artifex, qui duo opera per omnia similia, et quae discerni inter se nequeant, efficere possit. Nihil enim prorsus nostrarum rerum ad tantam similitudinem perueniret, quantumuis amittamur. Quin hoc videmus si in typum eundem unam cartam imprimamus, et mox alteram, aut in eandem argillam res fundamus, quae exant in illis differentiae notas inesse quibus discerni multis de causis possint. Quod si hoc usu venit in hac certitudine, quid in alijs accidere putandum. Verum de tali differentia non loquimur in praesentia, Sed intelligi aliquam volo quam exprimendam aliquis sibi studiose proposuerit, de qua hac superiora omnia sunt accipienda. Quotiens enim animo opus quis amplexus fuerit, subeunt statim simulacra differentiae, non illius in evitabilis et necessariae, sed huius qua pulchra et turpia discernantur. Quam consequatur, de illis differentiae vocabulis superius expositis. Perfecto autem opere sequitur contemplationem oculorum animi iudicium. In quo sententiae diversorum fere diversae sunt. Proinde in nostris tantum volo esse cuique concessum ut, si ita visum sit, mutet nostra et moueat omnia, de quo paulo post disertius loquemur. Hoc modo caueatur ne opus ad nimis alienum ac innaturalem modum adducat, nisi forte propositum sit monstra et quasi somniorum gentem effingere, ubi omnium rerum naturae confundatur. Sed ut ad institutum veniamus. Constituatur principio Effigies distincta per transversas suas in spacia altitudinis. Illae igitur transversae sunt certo numero a nobis comprehensae. Sed conceditur cuique plures paucioresue describere. Plures quidem facere exquisitiori et certitudini seruit, quod diligentis artificis fuerit. Pauciores vero qui fecerit laborem sane molestiamque minuerit, sed ad eximiam certitudinem non poterit peruenire. Jam licet valde exercitati ne lineas quidem ducant, sed punctis in distinctionibus solummodo utantur, si hoc ipsorum intellectui satis fuerit. Atque haec una est linearis mutatio nostrae rationis. Altera similis est mouendarum linearum per totum corpus, demonstratae a nobis in varietatibus facierum in capitibus. Eodem enim et illae totius corporis transversae aut admovebuntur propius, aut longius dimovebuntur. Quorum illud effecerit breuiiores partes, hoc elatiores idque totum differentiae est breuitatis et longitudinis.

Non autem negligenda densitatis et latitudinis differentia, quae et ipsa cum per, tum intra transversas variat. Si enim transversas longiores feceris, per illas igitur aucta erit latitudo aduersorum corporum, et densitas obliquorum. Sin feceris breuiiores, erit utraque imminuta. Idemque plane et intra illas partibus accidet ut maiores minoresue fiant. Sed hoc loco iterum moneo, Videas per omnia differentiae vocabula Nequid nimis. His autem nostris praeceptis si quis forte contigerit ingeniosus Lector ac usurpator, admirabiles perfecerit mutationes et variationes figurarum. Atque ex illis haec exeunt, Humeri lati, Astricta ilia, et contracta femora, vel contra, Aut breuiusculus truncus, crura longa, vel diuersa illa. Item recta corpora cum brachijs et cruribus vel distorta. Omnino per mensurationem natura hominum patet, scit. Quare inde formae et deformitatis ratio petatur, utque opus venustum aut inuenustum fiat. Debet igitur artificii priusquam admoveat tabulae manum constitutum de liberatumque esse quid effingere velit, Ut cum fama quaeratur opere, exquisitis optis

nis quibusq; et conuenientissimis ad illud absoluendū utatur. Et si peritus exercitatusq; artifex in minime subtili ac in exiguo quoq; opere quid possit ingenium et ars magis ac melius probarit, q̄z alius in grandi et subtili. Hæc inusitata nouaq; alijs facile ac soli intelligentes potentes intellectu et manu artifices. Vnde fit ut ab aliquo diurno spacio de pennula in cartam conijciantur, aut scalpello in firculo exprimantur, quæ laudabiliora melioraq; sint, q̄z alterius grande et annui laboris opus. Quod singulare sane Dei donum putandum. Scæpe enim contingit alicui ingenium et is successus operis, ut neq; ipsius seculo, neq; multis sequentibus similem habeat. Quod intelligi potest de veterum monumentis, quorum etiamnum fragmenta eruuntur. In quibus tantum est artis, ut nihil nostrarum rerum illis comparari possit. Sed si quis quærat quæ sit ratio pulchritudinis in Imaginibus. Dicent fortasse aliqui, Quam iudicia hominum approbent. Quod alij non concedent. Neq; mihi videtur, si hominibus imperitis iudicium permittatur. Sed peritiam quæ sufficiat quis definiet? In ea enim ego sum opinione, Neminem viuere qui cōtemptissimi animantis summam perfectionem cogitatione animi sui possit complecti, Quo minus hoc facturum quenq; putarim in homine, quem Deus singulari consilio et modo fabricatus, omnibus alijs animantibus dominari voluit. Hoc non negauerim ab vno quam alio elegantiorē imaginem animo scæpe concipi et exprimi manu, quod quare ita sit optimis rationibus demonstratur. Sed non ideo ad maximam perfectionem perueniunt fuerit quia melius fieri quicq; nequeat. Hæc enim Ingenij humani viribus non comprehenditur. Diuina mens nouit, quæ sola humanam simili scientia instruere posset. Veritatis enim hæc est regula, Quæ forma quæq; mensura pulcherrima et conuenientissima sit, ad quam vnum quiddam non multa congruere necesse est. Sed quærentibus hominibus multa et diuersa incidunt, sectariq; contingit pulchra non vna via, deformia tamen vbiq; se magis offerunt. Atq; in his nostris tantis erroribus, non inuenio quam demonstrare veri modi absolutamq; pulchritudinem possim. Cum nihil æque cupiam quam ruditatem et deformitatem nisi forte consulto illa affectetur a nostrorum hominum operibus recidi, ipseq; si quid possim adiuuementi afferre studiose facturus sim.

Sed nunc ad illud de quo aiebam hominū iudicium reuertor, quibus quæ nunc imago maxime pulchra visa est. Et mox aliam anteponit. Is autem artifex laudem meretur, qui singulorum iudicio probatam effigiem perficere possit, ad quod multum usus et experientie requiritur. Neq; quicq; melius ad hoc contingere illi posset, quam habere animo comprehensum veritatis modum, ut rectam et aptam proposito suo mensuram intelligeret, quam vnā et simplicem esse oportet. Hanc se si quis tenere proficetur, rem maximam præstiterit si demonstraerit. Quod mihi in his tenebris et palpationibus nostris vix posse fieri videtur. Quicquid tamen operis geometrica ratione explicatum confirmatumq; fuerit, Id tantum habet certitudinis, ut reprehensionem nihil loci relinquatur, neq; enim illi contradici potest. Et talem artificem merito ut diuturnum omnes venerabuntur, suntq; illæ explicationes auditu perq; iucunde, sed opus spectatu multo iucundius est. Sed dixerit aliquis, Quin igit in hac optimorum a te inducta desperatione studium scientie ponimus? Inhumanum hoc, neq; par fuerit propositis bonis malisq;, non meliora capessere, q̄uis optima negata sint. Atq; ut quid melius sit in nostra re, id est, effigie quapiam demonstramus, facien

dum ante omnia ut mensura omnium partium certa et conueniens exquiratur, qua constituta ordine suo ac modo, singulatim partes tam minime quam maxime cum magna cura et diligentia perpolientur, si forte vere aliquid pulchritudinis reperire, et propius ad metam pertingere possimus. Cum autem, ut dictum est, humanum corpus multis ex partibus collectum compositumque sit, quarum singulæ suum quendam rectitudinis habent modum, Magnopere annitemur ut intelligamus quid illi ipsi modo contrarium sit, quo melius vitare, et ad naturalem constitutionem quam proximè accedere concedatur, ad quam quasi recta via omnibus viribus contendemus, ut opus arte decorque conspicuum efficiamus, quæ omnia non medioerem curam attentionemque vulgarem postulant. Primum enim animaduertat aliquis mihi illam separatam descriptionem faciei in capitibus superius expositam, certe subtilitatem deprehendet mirabilem, curuarum rectarumque linearum et aliarum notationum quæ de regulæ ductu non possint describi. Neque oscitante perfecturum intelliget illas frontis, genarum, nasi oculorum, buccæ et menti, rotundationes ac quasi globulos aut lacunulas, ut ne quid minutarum particularum omittat, quod non simili cum maximarum cura tractet. Neque minorem diligentiam in singulis effingendis, quam in vniuersorum compositione et quasi coagmentatione adhibeat. Sequitur collum, hoc quadrare ad caput debet, neque breuitate aut proceritate, crassitie aut gracilitate deformari. Atque ita consequenter videndum ut in pectore, alui, tergi, natium, item crurum pedumque, brachiorum et manuum lineamentis omnia diligenter et articulate effingantur. Quæ cum ipsa tum in his minutissima quæque omnibus suis numeris absolueda sunt diligentia maxima, neque enim audiendi qui dicant se properantes non solere insistere operi. Quod nisi in necessitate cum res ipsa aut studium petentium moram non fert, concedi non debet. Hoc autem si forte acciderit, tum festinationi ignoscendum, si tamen in hac ipsa vera ratio custodita sit, et artis cognitio eluceat. Itaque tota erit imaginis facies a vertice ad calcem consentanea, cuiuscumque illa modi sit instituta. Seu rigidi, siue leuis, carnosi seu macilenti, ne hac in parte carnis excrescere, illa vero deficere videatur. Ut exempli causa, si brachia tenuis, crura tumeant. Siue a fronte sint omnia plena, a tergo vero minime, aut contra, partium enim volumus esse inter se consensum, non temere praeque illas coaceruari. Quæ enim conuenientia, eadem et pulchra videri solent. Quare etiam ætatis forma tenebitur. Neque caput iuuenis, pectus decrepiti, manus pedesque prouecta ætate hominis faciendum, Neque a fronte adolescens, a tergo senex exprimitur, aut contra. Quæ enim naturæ non respondent, praua iudicantur. Proinde rectum fuerit in omnibus ætatibus constitutionibus et modis custodire conuenientiam partium. In effigie, iuuenis, decrepiti, prouecta ætate hominis, macilenti, carnosi, rigidi, molles. Erit igitur adolescentis imago, nitida, succulenta, æquabilis. Senectæ vero rugosa, distorta, inæqualis, consumpta carne. Ad hæc cum laude perficienda, expedit prius quam elaborentur ductibus et lineis ad mensurationem omnia describi, ut cognosci possit si quid forte rectitudini desit. Hoc qui cum attentione et diligentia seruauerit, non illum facile poenitentia operis sui insequetur. Qua de re postulatur ab artifice, delineationum exacta notitia, hæc enim ad artem momenti plurimum habet. Quod si maxime vera mensuratio designata fuerit, nihil citius est factu quam corrumpi rem, ab indocti alicuius delineationum manu, grassante temere per altitudinem latitudinemque ac densitatem Imagis

nio. At peritus harum bonam veramque mensuram nactus, rem etiam in exprimenda forma meliorem fecerit. Ceterum quo veritatem mensurationis aliquam adipisci, et quantum licuerit de illa in opera nostra pulchritudinem inducere possimus. Nihil ego quidem conducibilius inuenio quam multorum vniu corpora ob oculos ponere, Etque formosorum iudicio omnium mensuram colligere partium. Omnino enim artis intelligens non exquisierit nihil conuenientie partium in magna hominum multitudine. Quis autem vnum aliquem ostenderit in quo ad vnguem, ut dicitur, omnia perfecta sint, ita ut nulla quicquam in parte requiratur? Sed hac quoque in parte memineris, ne naturae modos confundas. Sed ut omnia congruant, quod fieri debere paulo ante diximus. Utere ad iuuenum imagines obseruatione iuuenilium corporum, Similiterque senilium ad seniles. Idemque de prouecta aetate accipiendum, ut et ad macilentos, carnosos, rigidos, molles, robustos, imbecilles, similes in diuis naturas conferes. Non est dubium quin per singulas partes huic rationi studentibus oblatura sese plura etiam sint quam quae stuerint, et elaborare valeant. Nam formositatem rerum vix vnquam ars exprimit. Non iam dico eximiam et perfectam, sed exploratam nobis, et tamen exuperantem vires ingenii et effugientem gnauitatem manuum nostrarum.

Cum vero, ut diximus, diuersas ad imagines, diuersae naturae vniu corporum exquirendae sint, offerunt se hominum duo etiam quasi genera diuersitatis. Nostrorum inquam qui albi, et Australium qui nigri a Graecis Aethiopes perhibentur. Horum facies inter se dissimiles sunt. Neque Aethiopum corpora tam grata sunt aspectui quam nostra, propter in illis nasi tantam depressionem, et labrorum crassitiam, itemque manus, genua, tibice, pedes, nodositate deformes habentur. Sed ego vidi horum corpora alijs in omnibus partibus tantae conuenientiae, et quae tanto studio naturae perpolita essent, ut nihil perfectius fieri posse iudicarem. Verum et in suo genere multae se diuersitates offerunt formarum, vtilis ad imagines obseruationis, pro constitutionum varietate. Ita robustorum grandia sunt in trunco omnia, et quasi Leonina. At imbecilles leuia haec habent, neque torosi sunt, perinde ut illi. Minime igitur robusti imagini mollitudinis, neque imbecillioris lineamenta rigiditatis accommodabuntur. Etsi autem macilentiae accarnositati interdum seruendum, tamen huius rigiditatis et lenitudinis modus pro arbitrio cuiusque conseruari poterit. Horum veritas in natura et vita patescit. Quibus insistent et oculos intendens, neque inde ad tuas opiniones discesseris, quasi melius quid effecturus, scito enim futurum ut fallaris. Proxus enim in natura demersa est ars, quam si extrahere potueris, iam adeptus errores multos vitaueris in opere tuo, Cuius rectitudinem etiam magna ex parte Geometricis rationibus demonstrare poteris. Sed si quo illae non accesserint, hoc communi hominum iudicio et sententiae relinquendum est. Ita tamen ut vsum plurimum posse sciamus. Nihil autem certius, quam quo propius ad vitae similitudinem opus tuum peruenierit, eo maiorem illud esse rectitudinis laudem inuenturum. Quare aberit a te opinionis falsitas, Melius te facturum quicquam, quam fabricatio a se Deus operi suo largitus sit. Ad haec enim comparati conatus tui sine viribus inuenientur. Ex quibus colligi potest, Neminem posse vnquam de proprio sensu et excogitatione, formositatem exprimere. Sed necesse esse ut quod ex animo suo formositatis deprompserit, id totum ante in illum repositum fuerit, studio et sedula diligentiaque imitatione. Quod proprium putandum non est. Sed acquisitum ac comparatum studio diligentiaque artificium;

quod constitum animo hos suos fructus protulerit. Atq; hinc ille reconditus in mente thesaurus. Et intus conceptæ species in opus producuntur. Quia etiam de causa exercitatis artificibus opus non est semper habere viua et animalia exempla ob oculos posita ad quæ imagines suas exprimant. Jam enim longo usu ac studio tantum in animum illoꝝ confluit, ut hauriri inde quamuis multum possit. His sunt omnia in expedito, sed per paucis tanta intelligentia cōtingit. Cōtra aut sunt plurimi, quibus magna assiduitate prauitas elaboratur. Illi vero, quos aiebam, exercitati artifices, tam arte et meditando exculti, etiam ad nullum aspicientes exemplum præclarum opus facile effecerint, et si profecto reddat omnia respectus ad vitam et naturam meliora. Verum indoctis ac imperitis talis successus desperandus est. Nihil est enim harum rerum fortuitum. Itaq; inuenire est aliquem interdum, qui per se deq; sola animi sui intelligentia, in nullum intuens oculis animale exemplum, præstantiores effingat tamen imagines, q̃ alij quamuis sedulo et studiose vitam et naturam coram contemplantes. Artis enim cognitio his deest. Laudem autem petenti cauendum est in primis ne qua deformitate opus implicetur, quam ob rem superuacua ab ijs imaginibus quas esse pulchras voluerit recidet, his enim illæ dedecorantur. Quod sic licet intelligas, coecitas, debilitas, tabes, claudicatio, contorsio deformis est, propter defectum nem naturalis usus. Sed non minus turpe fuerit ternis aliquem luminibus aut manibus pedibusue totidem conspici, non ob defectionem sed superfluitatem. Quo magis igitur huiusmodi vitariis proq; illis effinxeris necessaria, recta, conspicua, valentia, quæ omnibus grata sunt et probantur, eo maiorem laudem conciliaris operi tuo. Ipsum quidem pulchrum in natura absconditum, nostra iudicia fere turbat. Inuenire igitur est duos aliquos per ambos pulchros et venustos, quorum tamen neutri quicq; cum altero cōmune sit, neq; mensuræ nec constitutionis, neq; tamen planum est vter pulchrior dici debeat. Ecce sunt tenebræ intellectus nostri, quis igitur pronuntis ait verum de formæ excellentia? Sed quamuis nobis non appareat, verisimile tamen est illorum per æque formosorum vnum certarum partium perfectione alterum antecedere.

Ex his conficitur Ingenioso artifice cauendum ne quod vnum modo genus in picturis sequatur, sed pertinere ad illum, ut multiplicibus et diuersis modis exercitatus sit. Vnde hoc consequetur ut cuiuscunq; constitutionis hominum imagines exprimere possit. Ut sunt iracundorum mitiumq; aut alioꝝ quorumcunq;, quæ omnes in suo genere affabrefactæ probantur. Venit igitur aliquis et petit imaginem hominis insidi ac Saturnini aut Martialis, vel magis veneream amabilem et blandā, quid erit exercitato facilius, quam de supra expositis præceptis inuenire conuenientem et veram cuiusq; illarum imaginum mensuram? inuentamq; apta forma illustrare? Nam omnium ita naturæ effingi possunt. Quæ sint igneæ, aereæ, terreæ, moderante scilicet opus artis potentia. Neq; sane diu intuentib; manifesta est petitis artificibus operis laus et decus, sed et primo se momento ostendit, et in sui amorem incredibilem adducit intelligentes. Qui his in rebus multū versati sunt, ijs perspicuum est quod dico, iidemq; scientiam veri usus tenent. Scientia autem veritatem semper complectitur, cum opiniones sæpe numero ab illa aberrant. Quapropter nemo etiam sibi confidere nimium debet, ne hac re in opere seduci ipsum contingat. Ideoq; fecerit studiosus huius artis precium operæ si multorum probatorum artificum opera

crebro contemplatus et depingendo imitatus fuerit, deq; illarum ratione artifices audierit disputantes. Non tamen quemq; existimare velim in quamuis laudabili opere non obseruandos errores si qui forte insint, quos et cognosci et emendari rectum fuerit. Neq; tibi quisq; persuadeat ut animum ad vnum certum genus et modum imaginum astringas, quas aliquem artificem cognoueris fere facitasse. Fert autem natura ut opus fere tale sit quale est iudicium animi et ratio. Sed ego te varia iubeo contemplari, et ex multis eligere optima. Opinionum enim falsitas nemini ferme non obstrepat. Et quis ausit dicere opus aliquod ita esse perfectum ut nihil melius fieri queat, cum nemo pronunciare possit, q̄uis formosum hominem viderit, non illo tamen formosorem inueniri posse. Lucissimū autem iter ingredi optimum fuerit, siue de aliorum doctrina, siue propria ad animale exemplum exquisitio. Sed magistros illos non probo qui de arte cum verba sine fine facere consueuerint, ipsi suum opus laudabile nullum habent proferre, quales ego scio me vidisse non nullos. Nam hos si fueris secutus, in errorem laberis. Quod me etiam tacente clamat prauitas operum ipsorum. Separata enim hæc sunt, de opere multum loqui, et illud facere. Non tamen ideo veto quemq; admittere instructiones imperitorum quoq; fieri enim possit ut rustici tibi demonstrent peccatū quodpiam operis tui, etsi qua ratione corrigas docere te nequeunt.

Hoc loco monitos velim ignaros huius artis et discere de nostra doctrina aggressos, ut diligenter cognoscant quæ a nobis tradita sunt, primumq; pauca proponant discenda et efficienda sibi, quibus compræhensis tum demum pergant ad alia. Debet enim scientia vna cum usu crescere, ut manus voluntati et intelligentiæ seruiat, vnde tandem artis et usus magna certitudo existit. Quæ duo et cōiungi debent, et separata nihil valent. Jam imperiti et vulgus ut max. meliora a prauioribus discernere posse videantur, Tamen nemo est qui vere iudicare possit, nisi peritus artifex, qui et ipse sæpe laudem operibus suis consecutus fuerit.

Sed dicent aliqui, Tantum ne igitur laboris ac operæ ponetur in his mensurationibus tantum impendetur temporis, ut singulatim omnes imagines ad hanc rationem exigantur? atqui paruo sæpe tempore faciendæ plurimæ incidunt. Non hoc ne nos quidem præcipimus. Sed hoc doceo parandam studio et diligentia quandā certitudinem quæ in his solum rationibus consistit, atq; illā adeptis, in manus quādam infallibili libertate, nemo exegerit omnium corporum aut rerum mensiones.

Quin etiā de arte oculi instructi pro regula esse incipiunt, manus autem obsequiosa est arti, quæ confidentiam parit et potentia sua errores depellit, et falsitatem excludit operis. Tum et celeritas non deest, neq; scientia plenus diu queres quid facias, neq; ductum punctumue temere proieceris. Talia opera artis laudem merentur, quæ et amabilia, et libera, et minime anxia, rectaq; videantur. Talia probantur ab omnibus quod bonitatem diffusam per omnes partes suas contineant. Sed imperiti et artis ignari nihil boni rectiq; vñq; elaborauerint, quamuis manus libertatem quæ maxima esse possit consecuti fuerint. Quin illa tum libertas carcer putandus, cum ad errores deuinciat. Nihil igitur hoc potest absq; arte, neq; hæc multum sine usu efficere, coniuncta ergo, ut diximus, hæc esse debent. Vnde manifestum fit cognoscendam studiosis harum rerum, mensurationum rationem, qua perspectæ admirabiles successus consequuntur. Neq; enim humanam effigiem regulæ aut circini vno

ductu designatis, quare singulatim punctis per partes suas, ut ostendimus, describi
neceffe est. Nihil autem quod mensurationis rectitudine caret probari poterit.

Video accidere posse, ut hæc nostra præcepta aliqui in grandibus imaginibus se-
cuti aberrent imperitia quidem ipsi sua, sed in me culpa translata, quasi de illis
parua quidem recte perficiantur, sed grandia non item. Sed hoc fieri non potest.
Nam si parua laudas, cur reprehenderis grandia? Si enim illa improba sunt, faci-
le concessero grandia reiicienda, hæc enim dissimilitudinem illam bonitatis et prauit-
tatis non admittunt. Ut circulus non minus exiguus rotunditatem suam tuetur q̃
ingens, et quadratum similiter breuibus et prolixis lineis recte clauditur. Congruunt
enim proportionum rationes in magnis non secus ac paruis, velut in cantibus quam
enim octauam vocant, vnius cuiusdam toni est, siue vox tinnula seu obscurior fuerit.

Postremo sciendum demonstratas imagines etiam insuper ac multipliciter quis-
dem variari posse, sed ita ut mensuratio prorsus eadem et imperturbata relinquatur.

Finis libri Tertij.

Alberti Dureri liber Quartus picturae de flexionibus et gestu descriptarum Imaginum.

Demonstratis superioribus tribus libris aliquot rationibus effingendi imagines ad certos et debitos, easdemque variandi ad diuersos modos. Superest ut indicetur etiam via flectendi illas pro cuiuscunque voluntate, et vertendi in iuncturis artuum, inque nexibus membrorum, sic quidem ut natura ferre videatur. Quis autem usus quæue pulchritudo inesset illis rectis et rigentibus formis sicut doctrina nostra superiorum librorum designatæ fuerunt? Cæterum quamuis scitum membrum aliquod corporis præstansue sit, tamen deformi gestu dehonestari, et ignobilius contemptiusque eleganti quasi compositione commendari solet. Jam membrorum tractatus, quæ admirabiliter a natura in se coagmentata et innexa illa sint, non est huius operis neque propositi nostri. Cumque relinquens anatomicis istis, nusquam nisi forte necessitate coactus attingam. Sciendum igitur sic quemadmodum docuimus factas imagines, quæ quidem oblique sint flecti solere in spina tota a ceruice usque ad coxam per et intra omnes transuersæ ductas lineas. Ita tamen ut magis pronas quam supinas efficias. Hæc flexio vniuersa designari debet in vltima parte 4. densitatis versus tergum, per et intra omnes, ut diximus transuersas, præterquam ubi coxendicum flexura est in summi femoris media linea. Ipsum in sua linea genu, pes iuxta tali lineam, et si usus fuerit in medio sui, Digni per articulos suos flectentur. Brachium flectes in humero, cubiti nexu, iunctura manus. Dignos autem in suis quosque articulis siue nodis. Sed imago aduersa utrumque in latus flecti consuevit a collo per totam spinam dorso, quæ ut facilius animaduertentur flexionum notas in rectis imaginibus, suis ubique locis apposuimus figura paruulorum triangulorum aut orbiculorum. Quia vero simplex flexionum ratio non est, quo disertius omnia explicari possent. Differentias illarum aliquot proponendas duximus, de quibus pro intelligentia nostra totam hanc doctrinam exponeremus. Est etiam magna cum cura animaduertendum status ipse et facies imaginis quam velimus esse, siue seueram seu blandam, quarum illa horridior et asperior, hæc amabilior et suauior esse debet.

Sed flexionis differentiarum hæc fere nomina sunt.

Inflexum	Directum
Curuatum	Contortum
Versum	Dimotum.
Implexum	

Secundum has differentias quas sex nominibus appellauimus corpus humanum flectitur, pluresque ac pauciores simul pro motu suo. De quibus quæ fuerit sententia animi mei lineis in sequentibus declarabo.

Sed hoc ut in lineis demonstratur ita memineris et in superficie quam planam et in mollibus corporibus quæ insuper lata densaq; intelligimus, accidere. Talia enim similiter ut lineæ, quas et ipsas complectuntur, inflecti, curuari, verti, implecti, dirigi, contorqueri, dimoueriq; solent. In humano autem corpore quomodo singulatim vsurpentur nunc deinceps docebo.

Primum quod inflexum nominauimus, Est in corpore artuum, id est, iuncturarum. In illis enim membra inflectuntur, quæ tamen retineant rectitudinem suam, ossa si flectere velis, frangas. Quare demonstrauius hoc de lineis mutilis quæ certis in punctis cohererent et essent rectarum particularum.

Secundo curuantur in humano corpore veri et carnes. Nam cum in latus, aut prorsus retroue corpus flectitur, Nerui etiam et caro curuantur, ut alibi camula, conuexula alibi appareat.

Tertio de membris versionem nominauimus, ut cum caput vertitur, similiter et brachia et pedes, et truncus ipse, atq; adeo pleraq; omnia membra in corpore.

Quarto implexionem scies in neruis etiam et carne accidere in corporis versione, cum mollia implexa in corpore sunt, ut in collo, trunco, brachio, pede.

Quinto notabis directionem et contorsionem in humano corpore per sepe vsurpari, quæ illa extenuat, hæc inspissat. Cuius rei tale detur exemplum. Si brachiū extenderis ut directum sit, Nimirum intenduntur et nerui, et carnem in longitudine extenuant. Sed si idem contraxeris ut contortum sit, contorquetur etiam et comprimatur, caro ad spissitudinem, idq; vsu venit et aliis in partibus.

Sexto dicimus in corpore vnam partem ab altera dimoueri, cum quasi separatæ discedere videntur in latus, aut prorsus, retrorsusue. Itemq; in curuationibus et inflexionibus carnes dimouentur, et quasi a sese recedunt foras, intro, aut in latus.

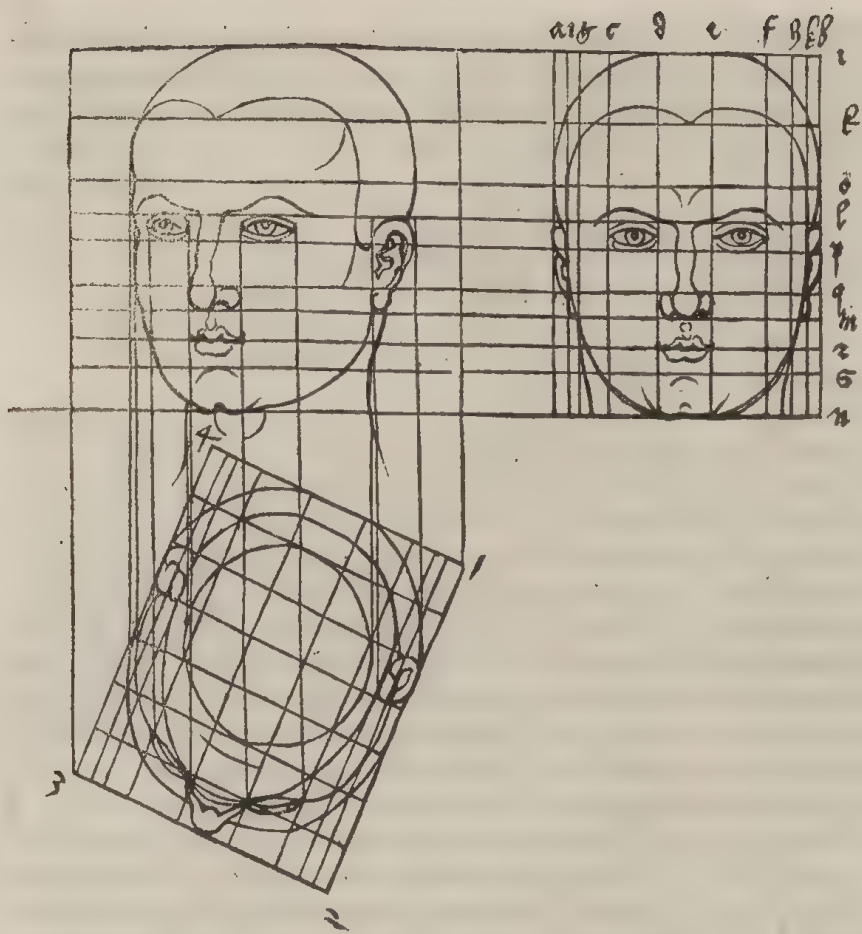
Cæterum sex istæ differentie possunt et semel omnes in corporis motu accidere, sic uti membra, inflecti, verti, et separari dicantur. Interea caro et mollia in corpore curuantur, implectuntur, contorquentur, partesq; a se mutuo naturaliter vrgeri cernuntur.

Ex his igitur quæ demonstrata sunt, suas quisq; imagines, in quo voluerit, et ut res poscet, gestu constituere poterit. Sed cauendum ne a naturali constitutione discedatur. Quibuscumq; autem rebus vis offertur, illas deformari necesse est. Vitabitur etiam hoc loco nimium et parum. Quibus aut furiosa aut somnolenta imago reddatur, quod est culpandum, nisi in proposito forte faciendi ad hunc vel illum modum imaginem. Intelligendum autem horum omnium vsum esse in humanis et virilibus ac muliebribus, similiter et bestiarum, ut equorum et aliarum animalium imaginibus.

Sciendum etiam supra descriptas imaginum staturas, Non retinere in flexionibus omnium partium, neq; æquabilem mensuram latitudinis et densitatis. Nam in motu apparet vni parti quasi decedere aliquid spacii et accedere alteri, ita consequitur in opere mutatio, quæ ut rectius perficiantur, elaborandum est studiosis harum rerum in multis exemplis, quæ ad viuorum corporum similitudinem exprimant. Ita enim facile deprehendent omnium partium modum, qui notissimus esse debet, ne in opere erretur.

Præterea adquirendas flexionum effectiones, una est maxime sculptoribus vitis
lis via de multis. Si in designationibus præcipue partes imaginis intra transuersas
lineas, quadratis angularibus figuris includantur. Hæc sunt apte in delineatis
onibus et prima operis institutione. Eodem autem modo et capitis spacium compræ-
hendi solet, et colli, et particulatim totus truncus, usque in cinctum. Inde ad summum
usque femur, et hinc usque ad genu, et consequenter tibie et calces. Idem et de brachijs in-
telligendum. Nam angularibus figuris aptissime declarari poterunt omnia omni-
bus in corporis partibus lineatim punctatimque, ut singulorum situs de parallelis lineis
is erectis et transuersis intelligatur. Sed illæ omnes quadratæ aut rectangulæ fieri
nequeunt, suntque lateribus ac angulis ad subiectas partes corporis adaptandæ, ut in-
telligentiæ veræ adiumento esse possint.

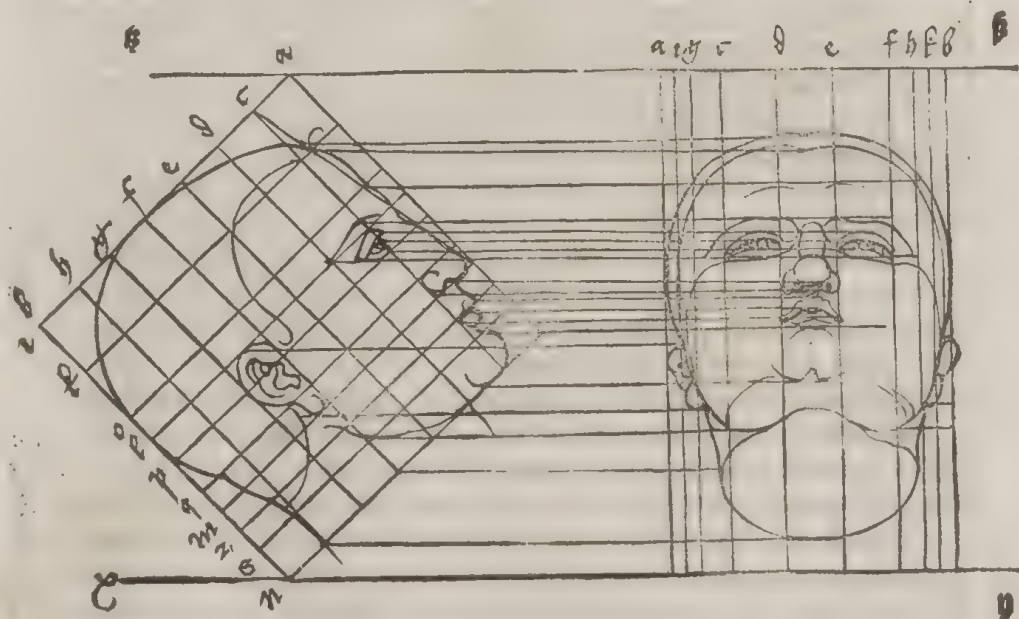
Verum ut præcepta flexionum exequar, faciam pro mea consuetudine, ut exem-
plis explicem. Proponatur igitur Effigies virilis primo libro ac loco descripta, *Georo-*
sumque primum caput. Quod quidem rectum ad perpendicularum in latus vertatur.
Illam supra expositam depressam faciem constitues ita ut te spectet, sed quasi circum
agendo in angulum propemodum collocabis, non tamē ita ut plane angulo insistas,
quo facto cum cernas angulos notatos suis numerorum notis. 1. 2. 3. 4. ex ijs singulis
sursum lineas *παράλληλους* duces quam altis illis usus egere videbitur. Atque ita de-
scriptio latitudinis erisset quadrilateri in quod versa facies includatur. Postea subij-
cies erectis istis lineis unam longam transuersam notatam punctis. x. y. In quam
impones faciem aduersam supra dextramuersus, et beneficio transferentis deducito
transuersas omnes aduersæ faciei per illas quatuor erectas, ut docuimus lineas. Has
bebisque iam in hac noui quadrilateri distinctione designata omnia loca, frontis, sus-
perciliorum, oculorum, nasi, aurium, buccæ et menti. Postea educito ex omnibus an-
gulis depressæ faciei suas singularum partium lineas et ipsas *παράλληλους* sursum
per transuersas iam inducias. Ita designabuntur et his, nasus, oculi, bucca, mens-
tum, aures, frons, collum, capitis rotunditas, siue cranium. Apparebitque in quibus
et intra quas singulæ partes exprimendæ sint, quarum et expressione forma conueni-
ens versæ faciei et quasi respicientis inducetur. At hæc ratio, ut error deuitetur, singu-
larem poscit diligentiam. Nos ad certius omnia demonstranda ipsius descriptionis
exemplum subicimus.

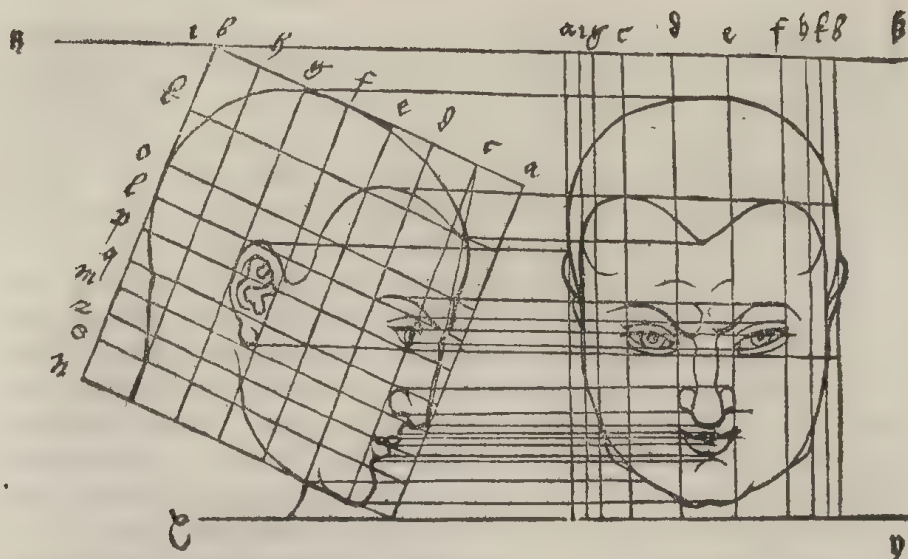


Eodem modo quo principalem faciem vertimus ut quasi respiceret, ita nunc deinceps ostendam rationem qua reclinata vertice et mento elato ita constituatur ille ut quasi suspiciat. Ea esto talis. Oblique faciei quadratum instructum de superiorum scriptorum doctrina, Constitues in posterioris lateris inferiorem angulum in lineam transversam longiusculam. x. y. angulum autem inferiorem prioris lateris ubi mentum inest, eriges. Postea lineam transversam et ipsam longiusculam $\omega\alpha\gamma\alpha\lambda\lambda\omega\gamma$ ad lineam. x. y. impones supra ut eminentem angulum quadrati attingat, ea sit. h. f. Huic deinceps adicies aduersam faciem suspicientem hoc modo. Intra transversas illas duas longiusculas designabis totius faciei aduersae latitudinis spacium lineis perpendicularibus duabus. a. b. Et intra has etiam distribues reliquas lineas suis notis, ut in principali sunt positae, nempe. c. d. e. f. g. h. i. k. quibus ipsis latitudinis partes designentur. Tum deinde beneficio transferentis deducito ex obliqua facie omnes lineas transversas in quadrilaterum iuxta positam aduersae faciei, summi

capitis, frontis, superciliorum, nasi, aurium, buccae, menti, colli, aliorumque quibus opus fuerit. Ita cancelli isti facile ostendunt quas quibus locis partes suspicientis faciei imponere debeas, sed tuce diligentiae fuerit in formae expressione, quae in quem locum cadant infallibiliter animadvertere. Ceterum ut hac ratione quasi suspiciens facies ita et despiciens effingetur, Si ita feceris quasi despicientem, quadratum oblique faciei, Quae quo melius declararentur, utramque faciem suspicientem ac despicientem efficiam ad nostram doctrinam subiecinus.

In utraque etiam facie licebit usurpare versionem, id est, facere quasi in hoc gestu respicientes, Quod ipsum illas mutare, et in opere mirabile videtur. Huic quidem in utramque partem rationi depressiones seruiunt, quae fuerint harum facierum, suspicientis in qua et despicientis. In tali variatione depressionum, dictu mirum quantum artis comprehendatur, quantaque omnium certitudo appareat. Neque putandum his in faciebus solummodo locum esse, cum possint ad totum etiam corpus accommodari. Ut enim faciem docuimus deprimi, ita si res postulauerit, totius corporis depressionem faciemus. Sed hoc priusquam aggrediatur, imaginis gestus constituitur, flexusque omnes pro voluntate cuiusque componentur, atque ita singulis locis et partibus ad depressionem, demittentur perpendiculariter lineae.





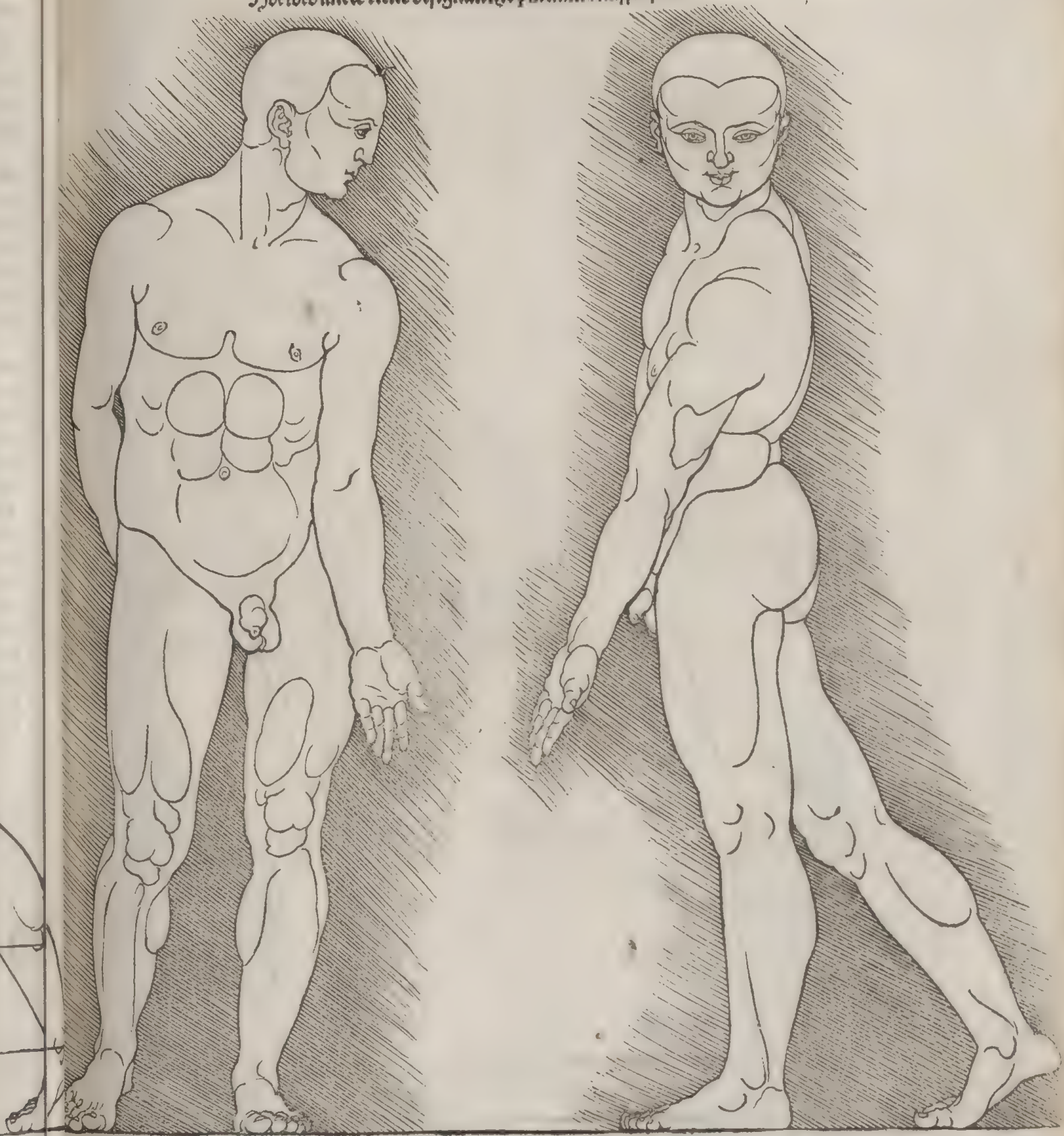
Ut autem rectius intelligi possit doctrina nostra flexionum, et quales exeat de his imagines, proponam nunc deinceps principalem imaginem virilem longam spaciorum capitis sui septem, flectendam iis in locis in quibus flecti conueniens fuerit.

Sumatur igitur descripta facies despiciens obliqua, et imponatur in aduersæ effigiei truncum, apparebitq; respiciens sinistrum latus suum. Sed faciem despicientem aduersam impones in obliquæ imaginis truncum, bifariam enim præparata principalis effigies esse debet. Post hæc flectes supra lumbos in latus sinistrum, et apparebit elatio: humerus dexter sinistro. Insuper flectes per spinam dorsi in aliquibus quidem transversis, ne in una recta linea corpus inclinandum sit. Et sinistrum brachium diriges, sic ut protendi videatur. Infra lumbos coram inflectes paululum in sinistrum latus. Et pedem sinistrum respondentem ad caput figes ut illi insistere videatur. Rectum autem diriges ut in dextrum latus paulisper protendatur. Ipsamq; tibiam infra genua reflectes quasi retrahens, ut hac parte digitis insistere videatur.

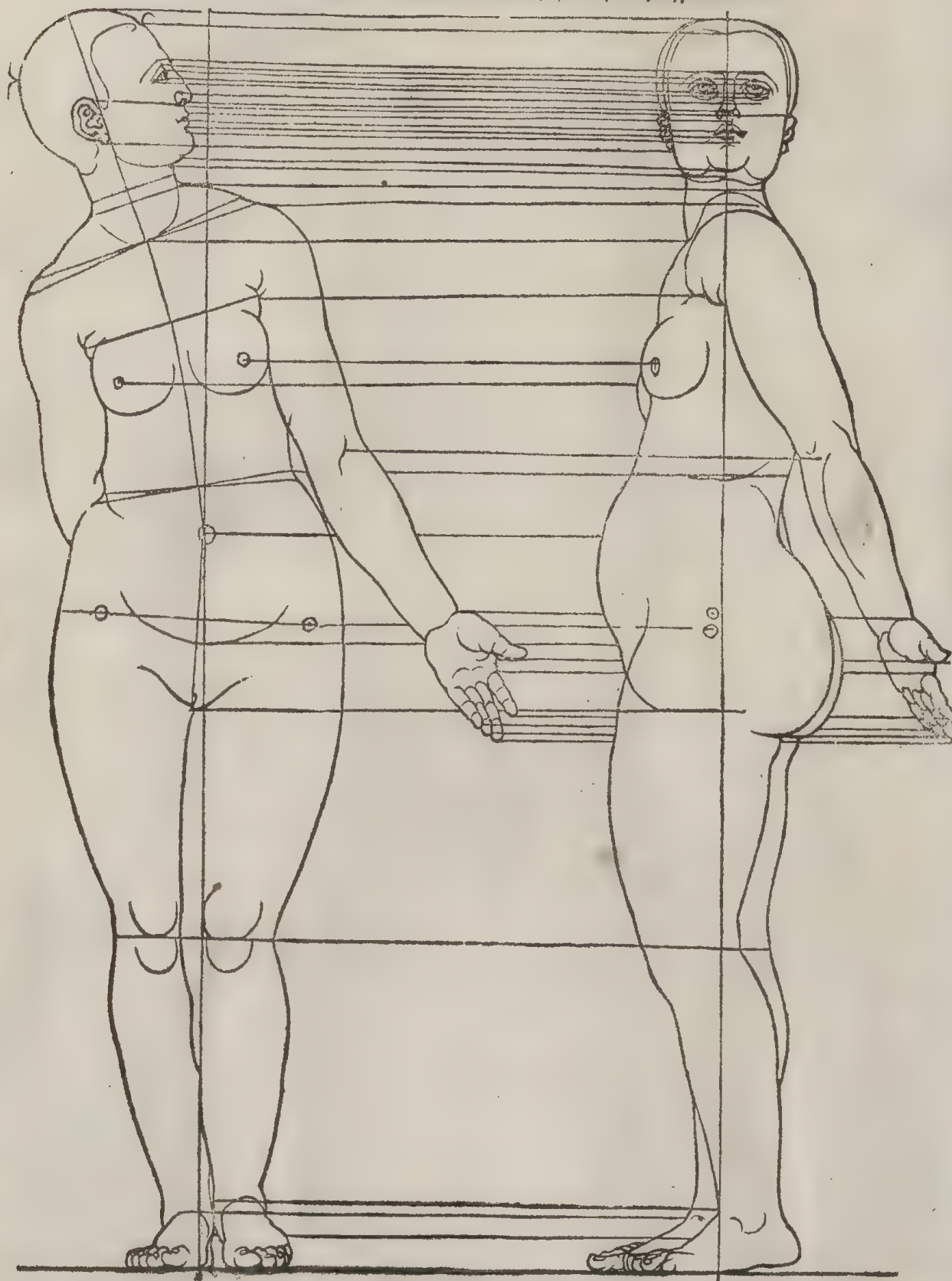
Ad hunc modum delineata imagine aduersa, tum deinceps accommodatur, et obliqua traductis beneficio transferentis omnibus transversis, quibus omnium partium loca clare demonstrantur. Secundū quæ de nouo forma conueniens exprimi debet.

Similem rationem sequeris in flexione muliebris imaginis accommodatæ superiori virili, sed nos contrarium gestum exposuimus in exemplo. Hoc est suspicientis faciei. Quæ tamen et ipsa in sinistrum latus spectet, ut illa viri. Cuius quidem corpus ut in idem latus flecti iussimus, ita præcipimus hoc muliebre flecti in diuersum hoc est dextrum, conseruata tamen muliebris constitutionis modo, quo facto in traducendis lineis, decurres ad transferentis opem, faciesq; ut faciendum in virili imagine ostendimus. Horum exempla articulate infra expressimus, quorum quisq; contemplatione instrui possit. Sed intelligendum non ad hanc tantum usus rationem hæc pertinere, Sed viam etiam monstrare ad alia atq; adeo diuersa faciendi, ut cuiq; libuerit. Præterea sciendum, flexas singulas partes in transversis lineis, pro rei conuenientia verti quoq; insuper posse. Ut verbi causa. Si humerus virilis sinister deflexus sit coram versus, conuertere etiam eundem et quasi versare retro. Dextrumq; velut promouere poteris, ipsa illa corporis parte tanq; se una mouente et subsequente gestum. Ita ubiq; facias, et copiosius q; pro scriptura hac vsurpes omnia licebit.

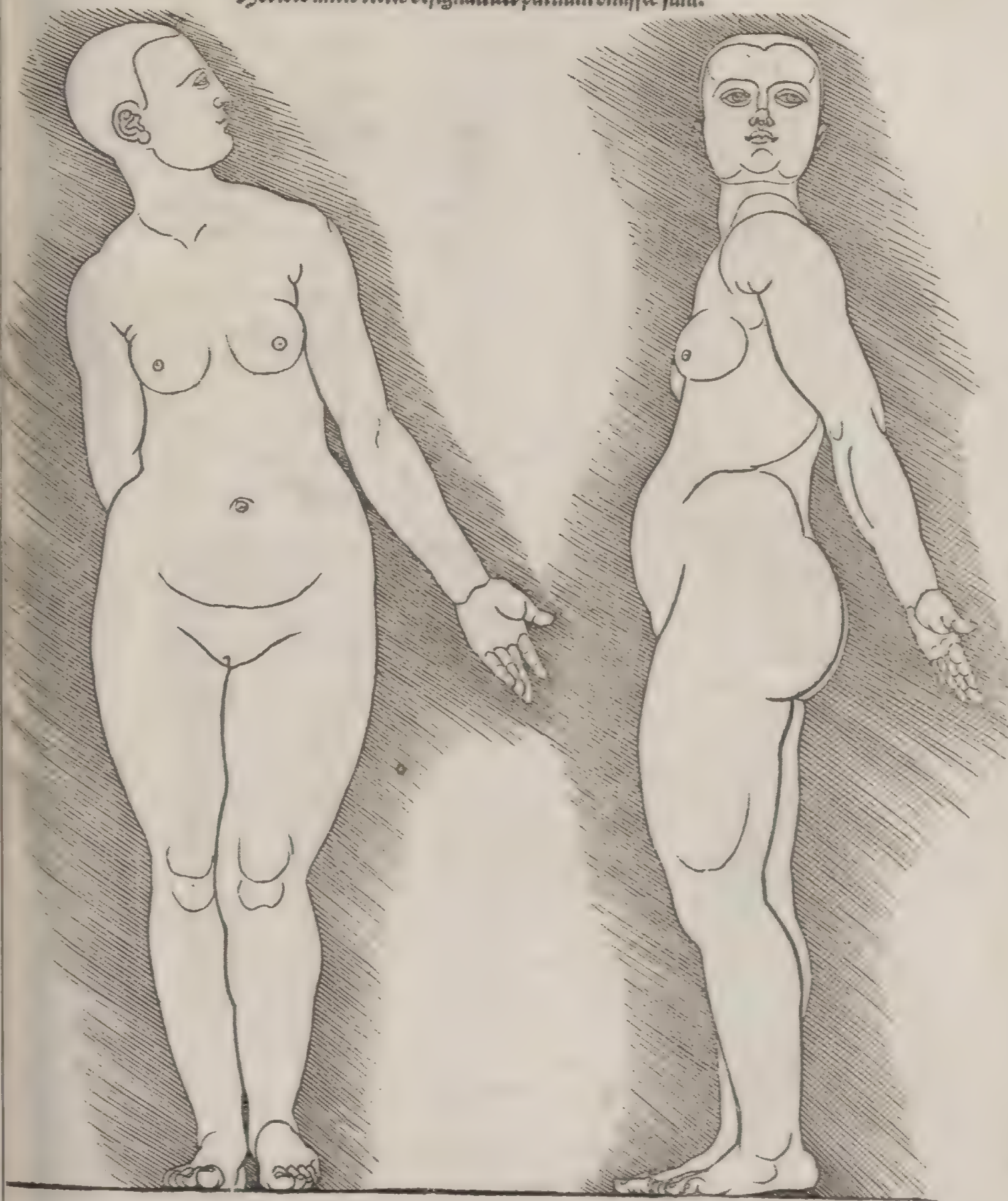
Hoc loco lineæ rectæ designatrices partium omiffæ funt.

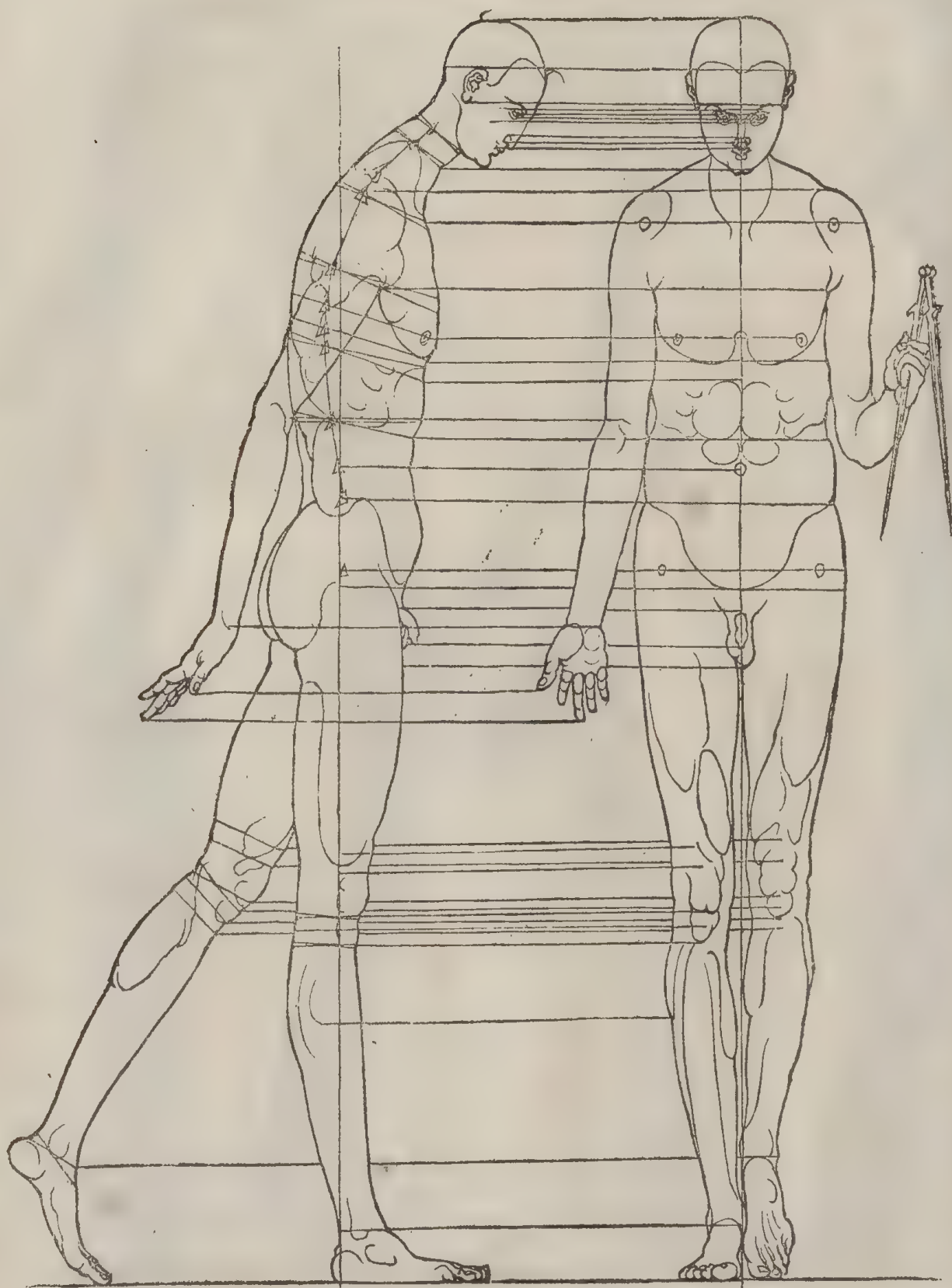


Imago muliebris rustica, cuius altitudo continet septem capituli sui spatia.

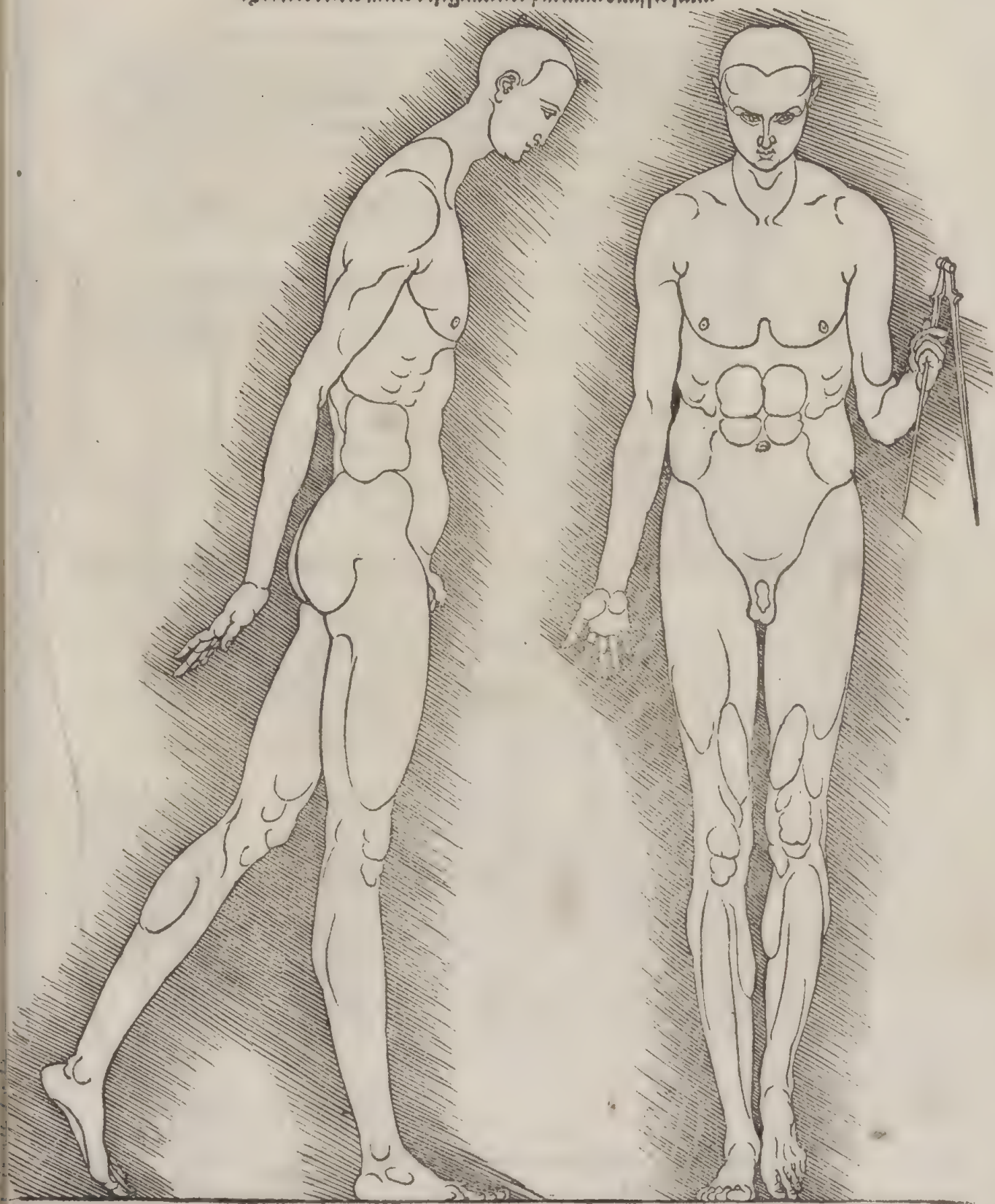


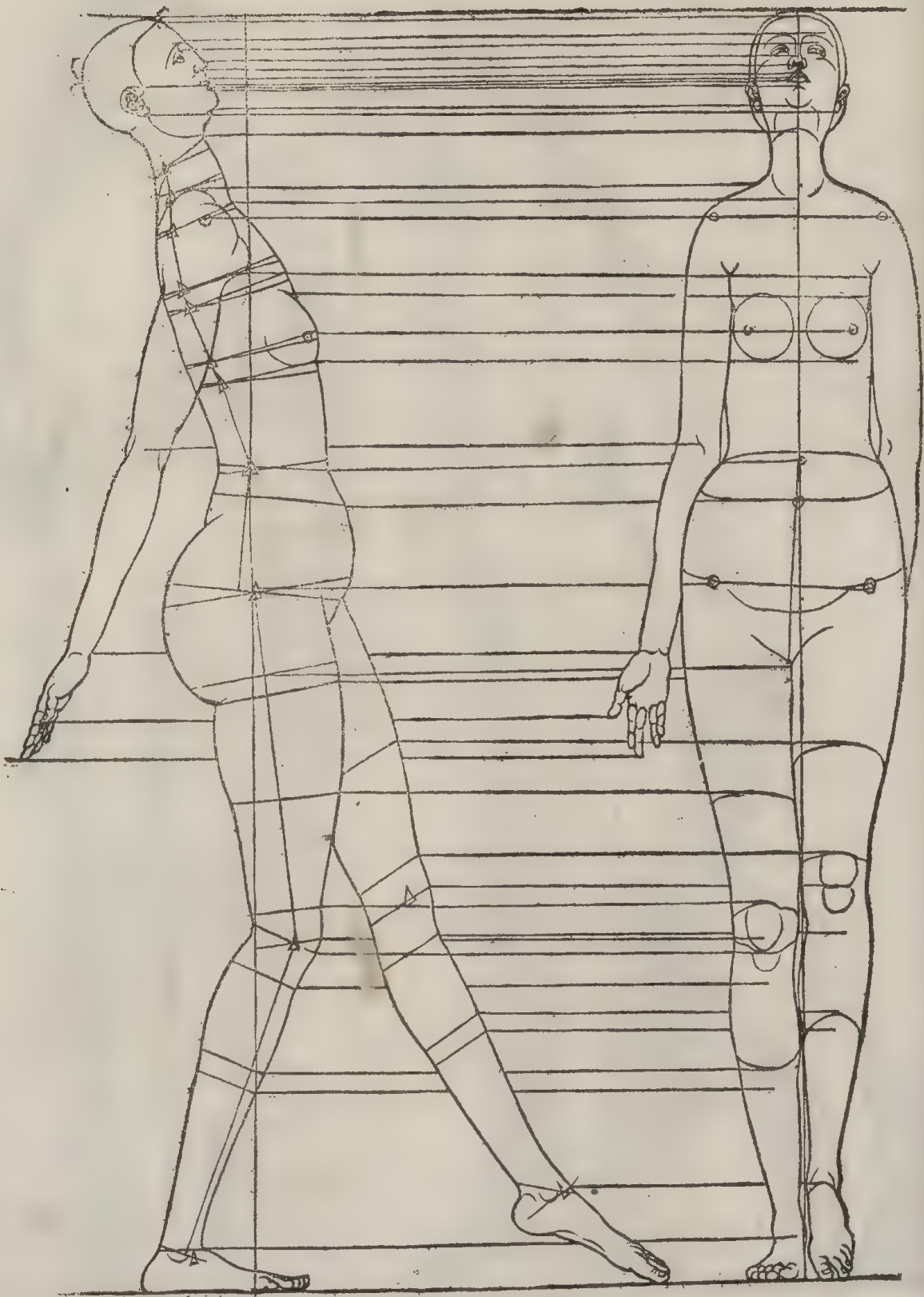
Hoc loco lineæ rectæ designatrices partium omiffæ sunt.

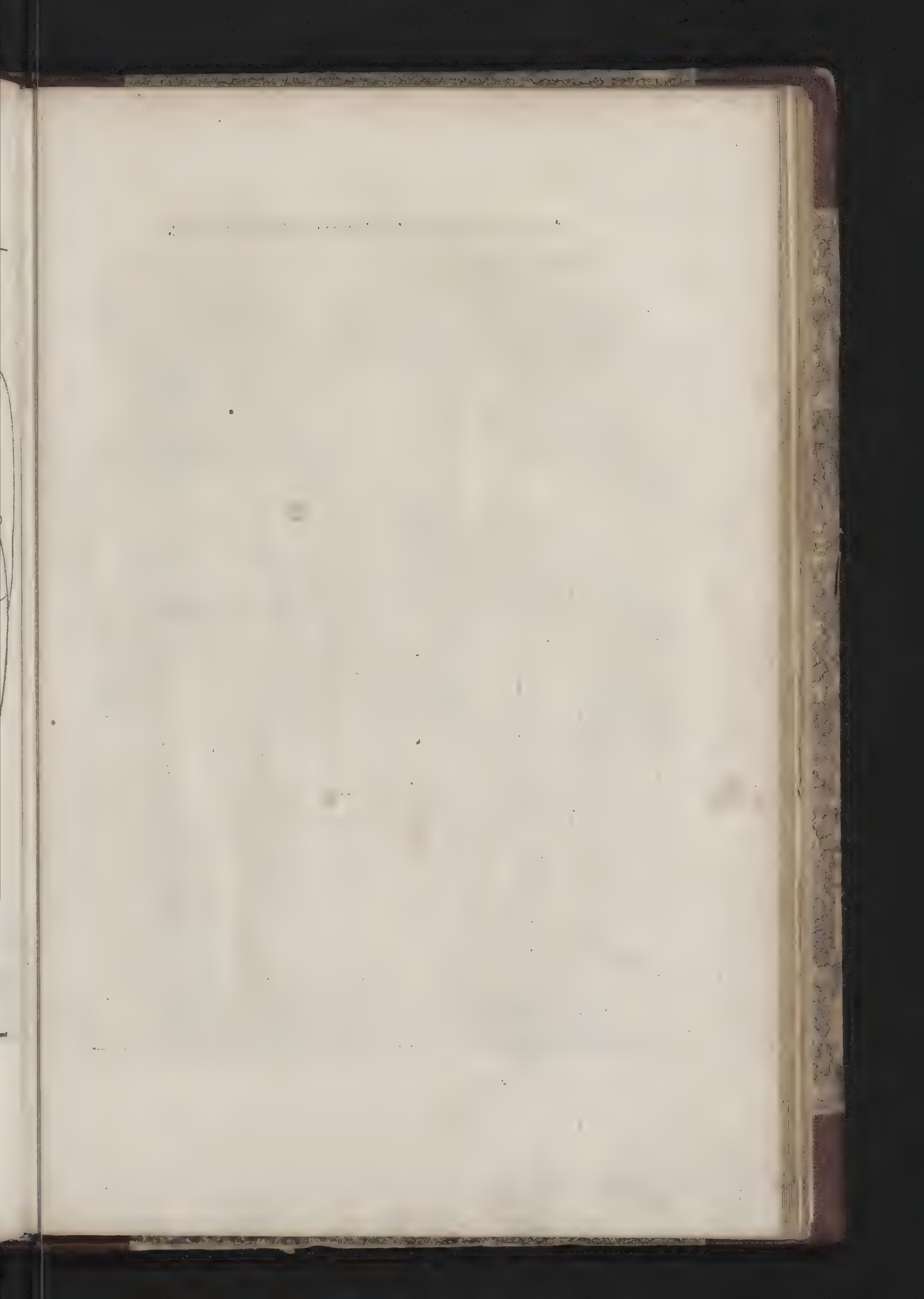




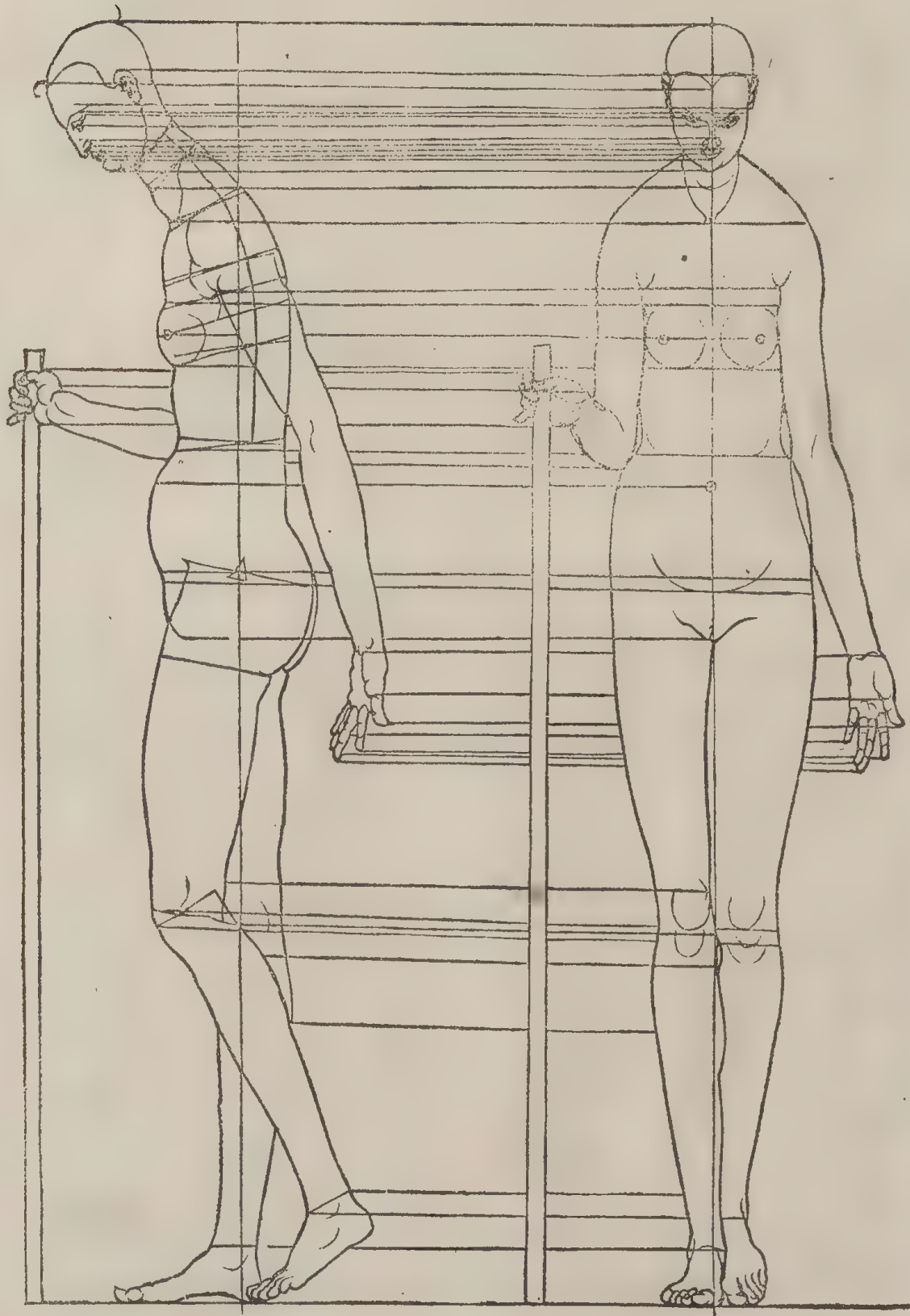
Hoc loco recte lineae designatrices partium omiffae sunt.

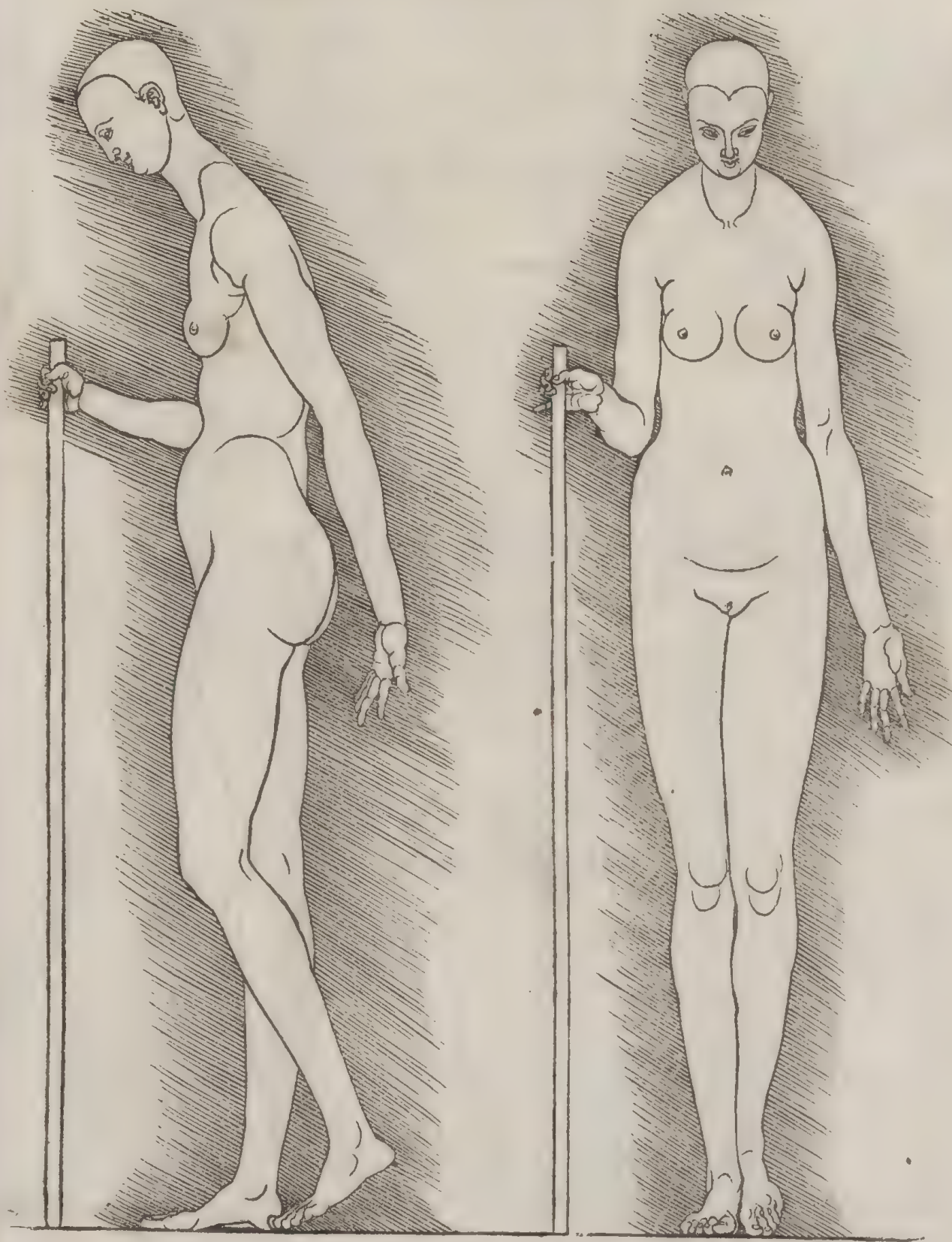


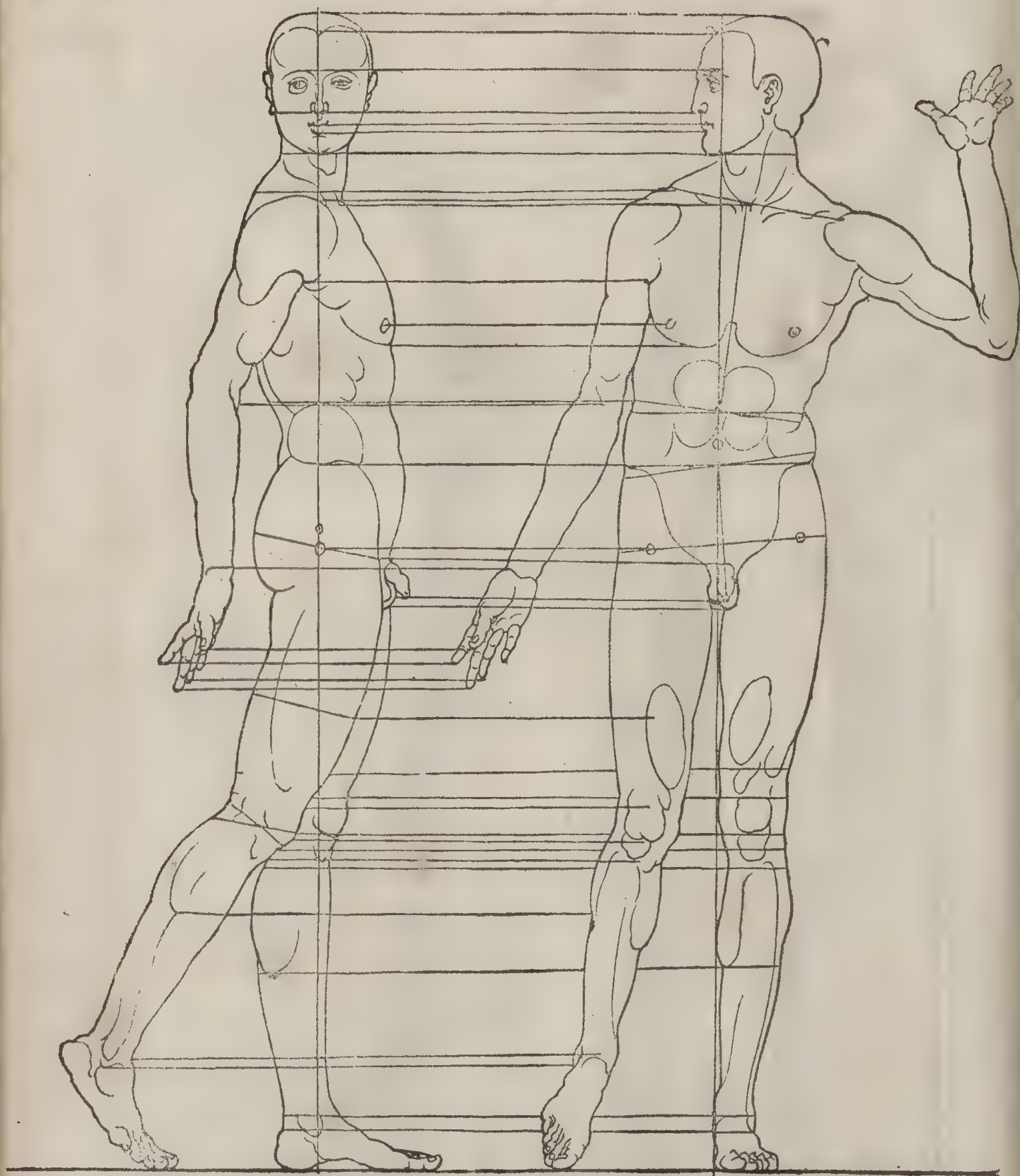


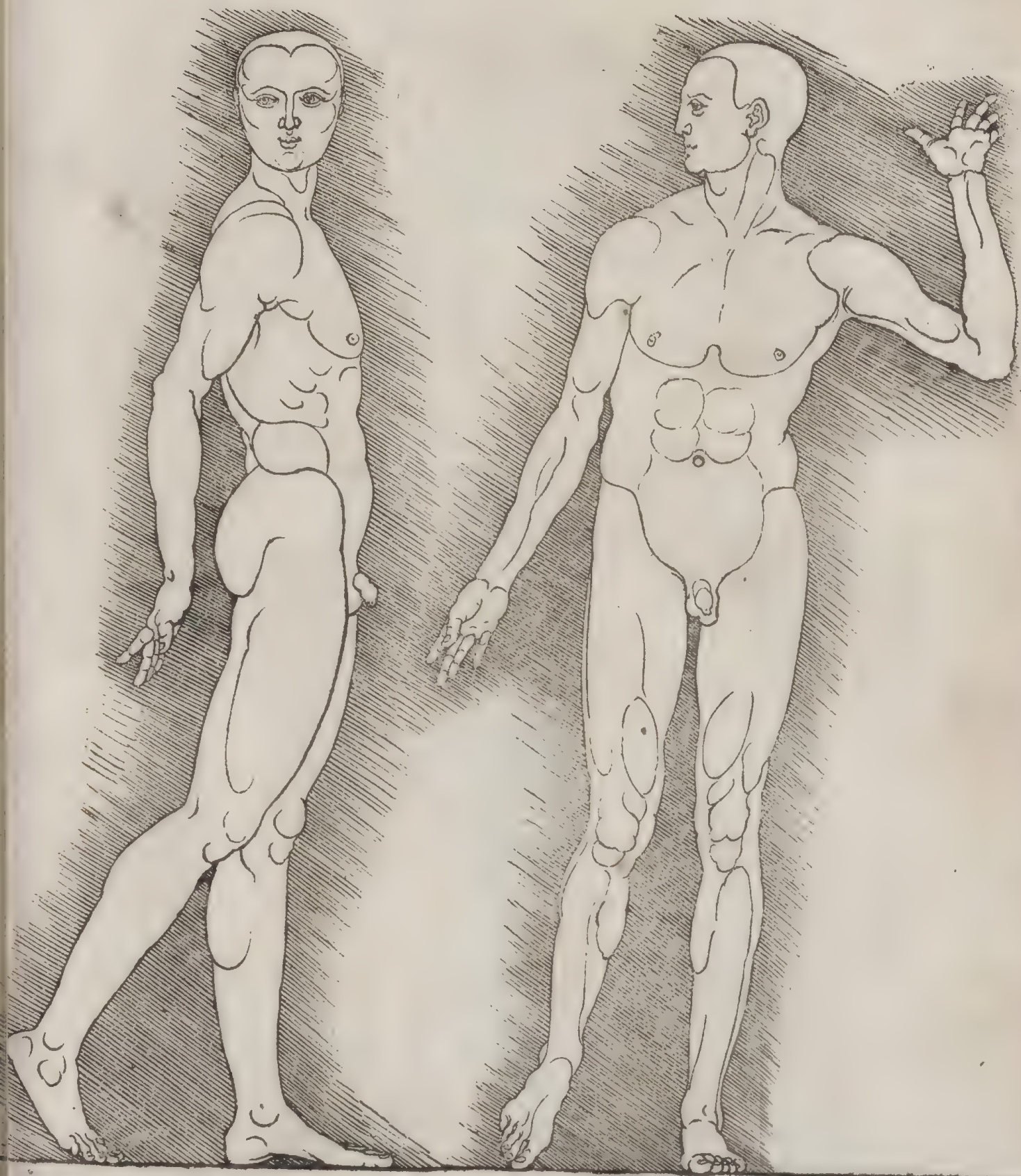


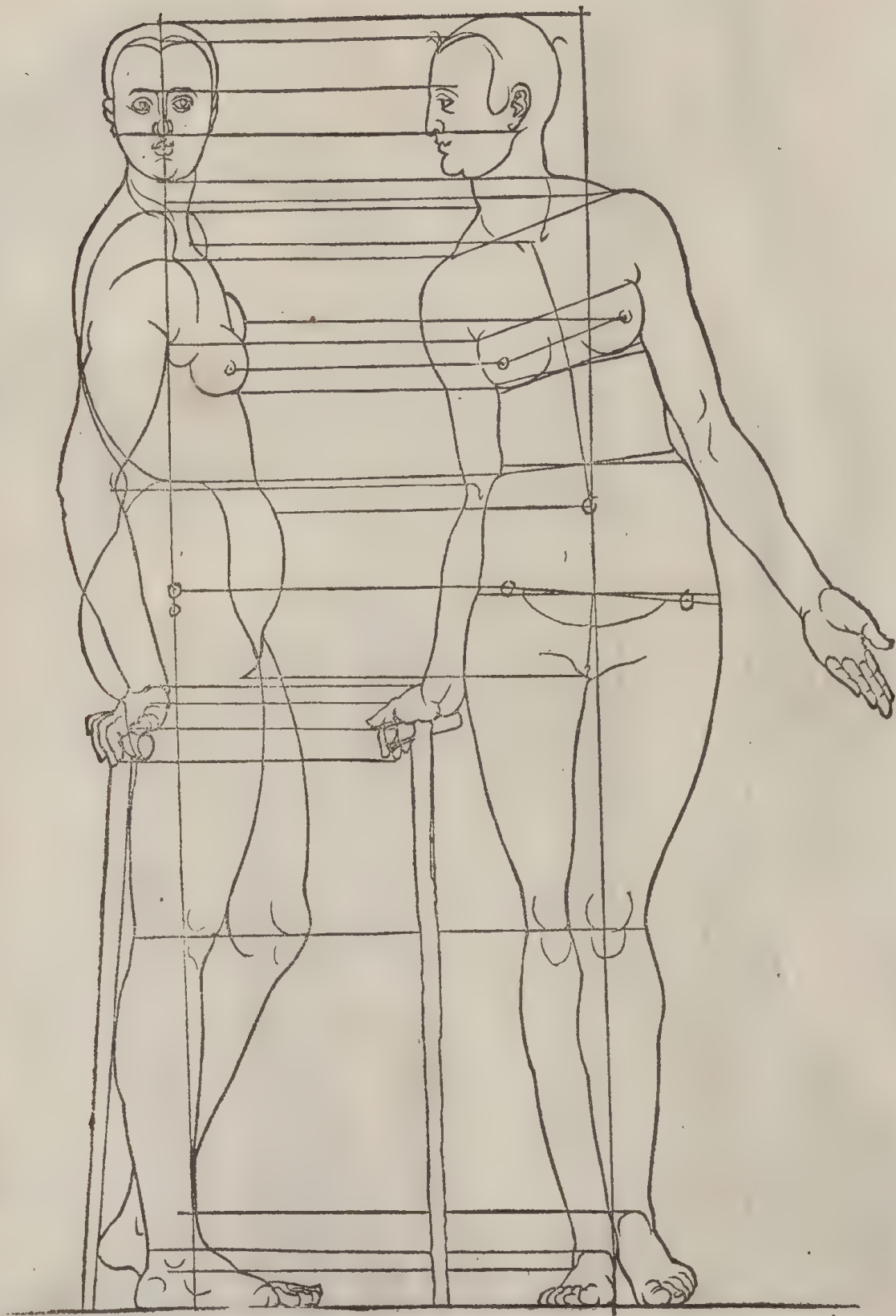
Sequentes imagines fere easdem flexuras quas ille priores acceptunt.

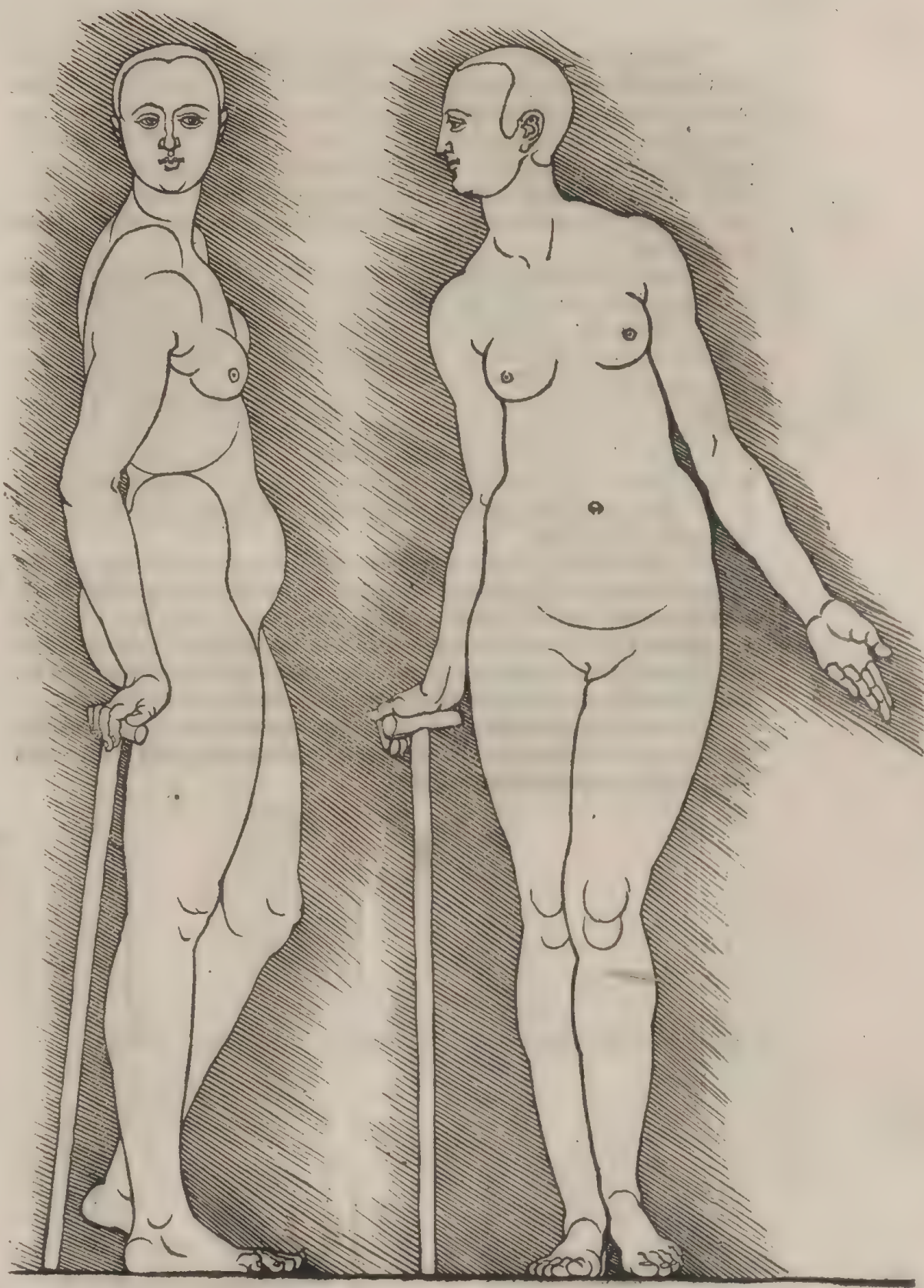










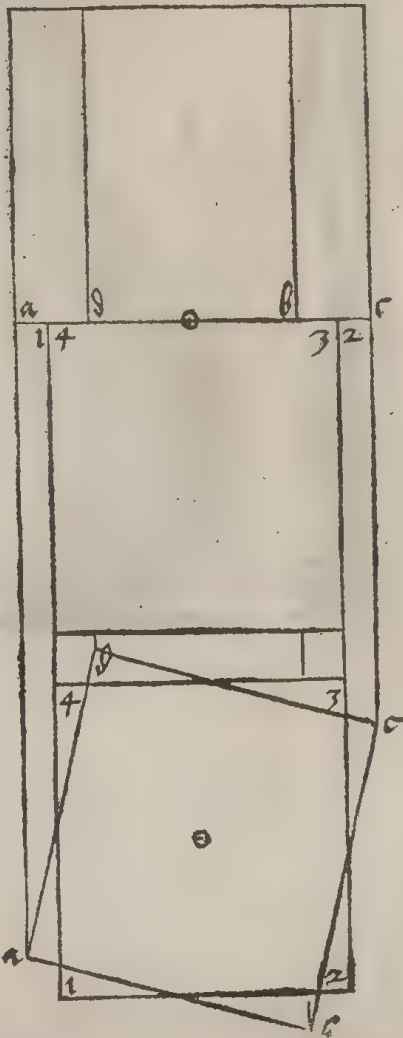
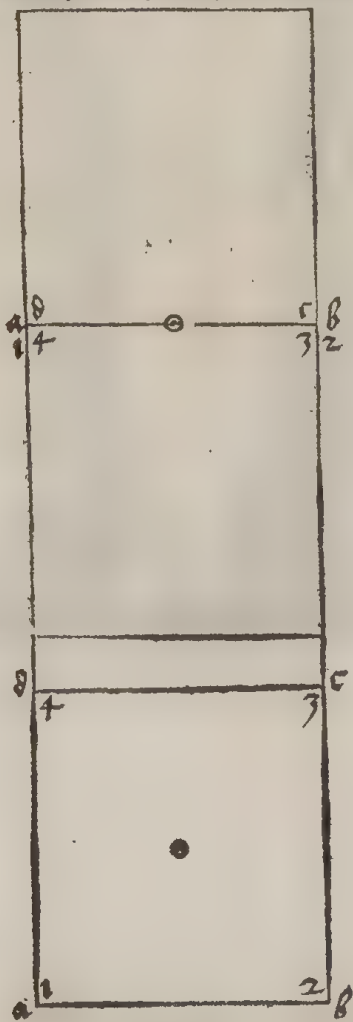


In sequentibus recipiam in manus rationem curuandi imagines. Itemque dis-
 motionis, versionis, implexionis, directionis et cōtorsionis, ostensurus aliquem vsum
 horum, vt in flexionibus et versionibus supra fecimus. Hæc declarabo duobus corpo-
 ribus, ita enim rectissime intellectum iri confido, ea erunt quadrata impostumque vni
 alteri. Meminerint autem lectores hac in parte aliud esse superficiem, aliud corpus.
 Nunc igitur cōsideretur, si intelligas hæc corpora mollia esse, quomodo quasi diduci,
 dirigi, contorqueriue, et ad alios memoratos modos effingi queant. Horum demon-
 stratio esto talis.

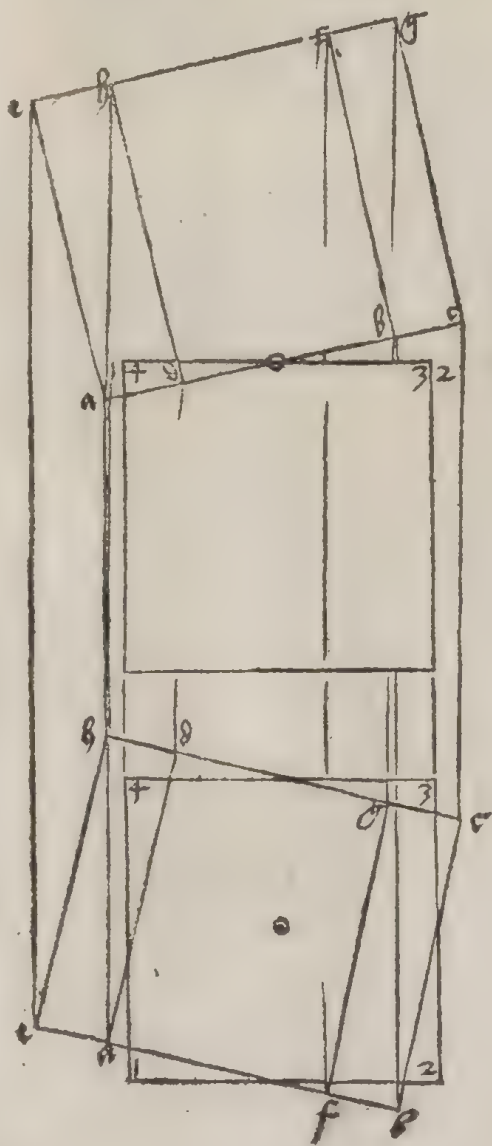
Statuantur alicuius membri loco duo quadrata corpora, vtriusque autem super-
 ficiem contiguam alterius notabis suis quibusdam punctis, vt discrimen illarū con-
 stet. Et verbi causa, angulos superficiei inferioris corporis superioris notato literis
 quatuor. a. b. c. d. Et angulos superioris superficiei corporis inferioris numeris qua-
 tuor. 1. 2. 3. 4. medius autem in his ambobus punctus ponatur. o. In quo semper iun-
 cta illa sint et ex quo nunquam excedant, in omnibus tractationibus suis. Post hæc
 subijcies his quadratum quod sit quasi fundamentum, et illa depressio figuræ de qua
 sæpe diximus, cuius et ipsius angulos notabis literis et numeris, sicut ratio exigit de-
 ductarum rectarum linearum transferentis beneficio, ita vnus angulus sortietur nos-
 tas. a. 1. vnus. b. 2. Itemque tertius. c. 3. et quartus. d. 4. Quæ omnia subieciimus li-
 neis notisque suis expressa.

Sit nunc propositum superius corpus in latus vertere, qua versione omnes illius
 anguli dimoueantur ab angulis subiecti quadrati, igitur in fundamenti seu depressi-
 onis quadrato hoc fiat. Et angulus. a. ab angulo. 1. et. b. ab. 2. c. ab 3. d. ab. 4. Discede-
 re videantur. Ex quibus dimotis angulis si sursum beneficio transferentis lineas eris-
 gas, apparebit statim superioris quadrati corporis versio, quemadmodum et ipsum hoc
 iuxta ipsa insistentia sibi corpora et subiectum fundamentum, clare effinximus.

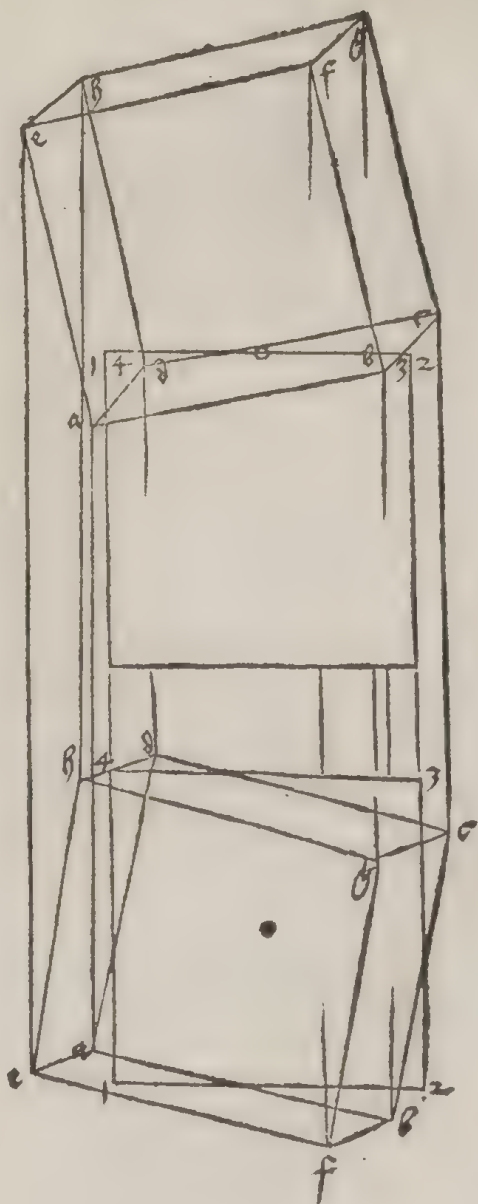
Versionis huic rationi locus fuerit in omnibus transuersis designatricibus par-
 tium humani corporis lineis, ad exprimendos naturales quosque gestus, de quibus hac ipsa
 ducta est descriptio superioris versæ faciei.



Ced ita verso superiore quadrato ut anguli dimoti fuerint, debet studiosus harum rerum etiam inclinationem expectari, ut latera obliquantur, et mox in fundamento subiecto depressionem quoque tentare. Ut autem omnes anguli in hac depressione notabiles sint, apponantur superioris etiam quadrati superiori superficie littere quaedam, Illae sunt. e. f. g. h. cum fuerint inferiores. a. b. c. d. Quae si rite perfereris, erit figura omnium talis, qualis est a nobis subiecta, explicata in fundamento rectis lineis variatione, quae perducit beneficio transferentis consueverunt.

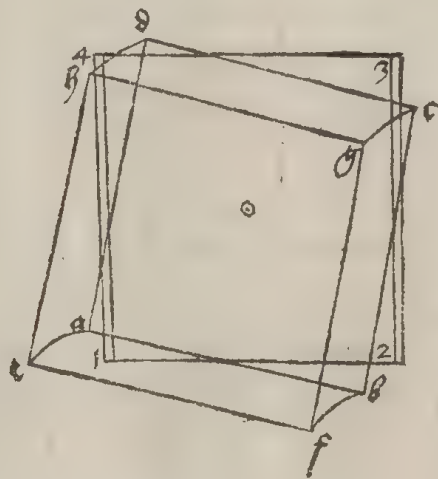
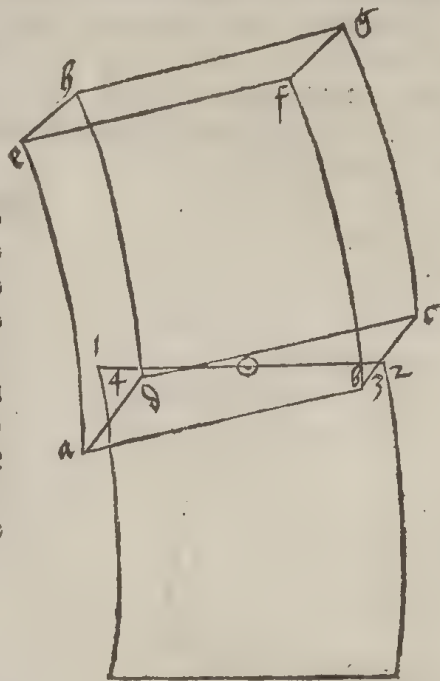


Deinde verso superiore quadrato ut ostendimus bisariam et in laus inclinatio, tentetur tertia quaedam ratio proclinationis in aduersum superioris quadrati. Punctus autem. o. quem medium fecimus debet semper immobilis remanere, nisi forte aliquis necessarius usus commouerit. Ita vertetur quadratum illud inque latus ac prorsum simul flectetur, unde cum fundamenti depressio beneficio transferentis exierit, tum talis erit figura qualem infra positum exemplum continet.

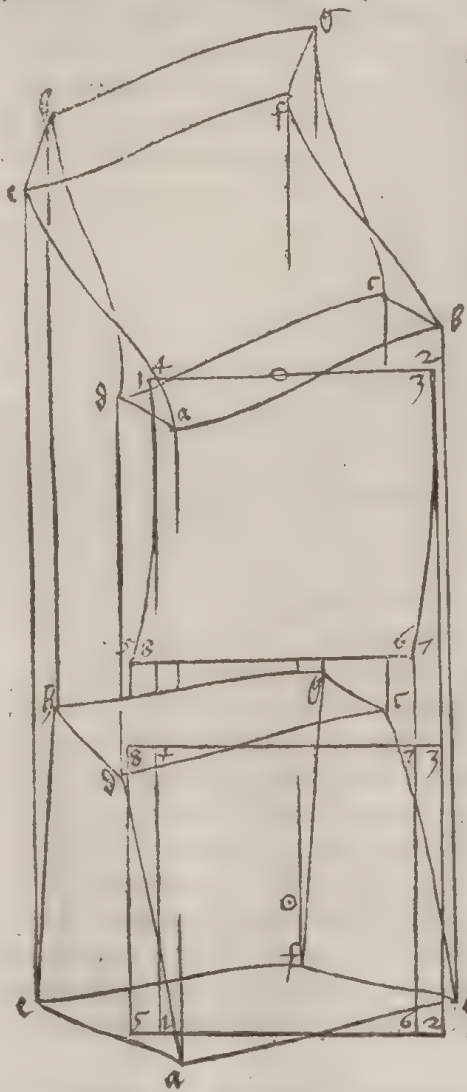


Sicut autem de superiore doctrina nostra, impositis in se duabus quadratis, ratio versionis flexionisque in aduersum retrosumue, et in latus, intelligi potuit, ita sciendum et inferioris quadrati tractationem usurpandam, Vtq; vnum altero fixo moueri, ita et moueri vtrumq; licebit, pro eo atq; vsus et res tulerit. Sed hæc cum descripsisset aliquis, tum mirabilis videtur quasi discursus laterum, angulorum, superficierum, in ipsis stantibus et depressis corporibus, vt videre licet. Nam alicubi corpora sibi quasi insinuantur, alicubi diduci et explicari videntur. Quæ cum in mollibus accidunt, Directiones et contorsiones e contrario animaduertuntur. Vnde fit, vt quæ vni parti demantur ac tribuantur alteri, vt quæ decessisse putet, expleantur.

Præterea non est ignorandum, similem rationem quam flexionis et versionis demonstrauimus in rectis lineis, Iniri etiam posse in molli corpore cum lineis, lateribus ac superficiebus, pro voluntate cuiusq; curuatis. Quorum declarandorum gratia, subijciam superiorum flexionum et versionum aliquibus in lateribus et superficiebus curuationes, Ne quid intelligentiæ cuiusq; obstare possit.



Ced his etiam intellectis differentiis flexuræ et versionis aliorumque motuum demonstratis in quadratis illis corporibus, adhuc tamen restat implexio, cuius cognitio non est negligenda. Implexio autem accedit lineis lateralibus ab angulo in angulum ductis, cum quibus una etiam superficiem simul inplecti contingit. Quæ ratio non est diuersa ab illa supra indicata curuationum, nisi quod implexio lineas commisceat, cum illæ quasi terebellatim, ut dictum est ducantur. Implexionis autem est cuiuslibet usurpatis, qua efficitur ut nihil priorem suam figuram retinere videatur. Idem et depressis his quæ implexa sunt aliud longe a priore fundamentum apparet, quemadmodum in nostris subiectis effectionibus cernere licet. Accedit autem hoc necessario ut mutatio figuræ depressionem aliam pariat. Vbi sciendum ea quæ vertantur, in depressione vertenda esse, unde figura erigatur. Quæ autem flectantur in figura esse flectenda, Vnde in depressionem demittantur.



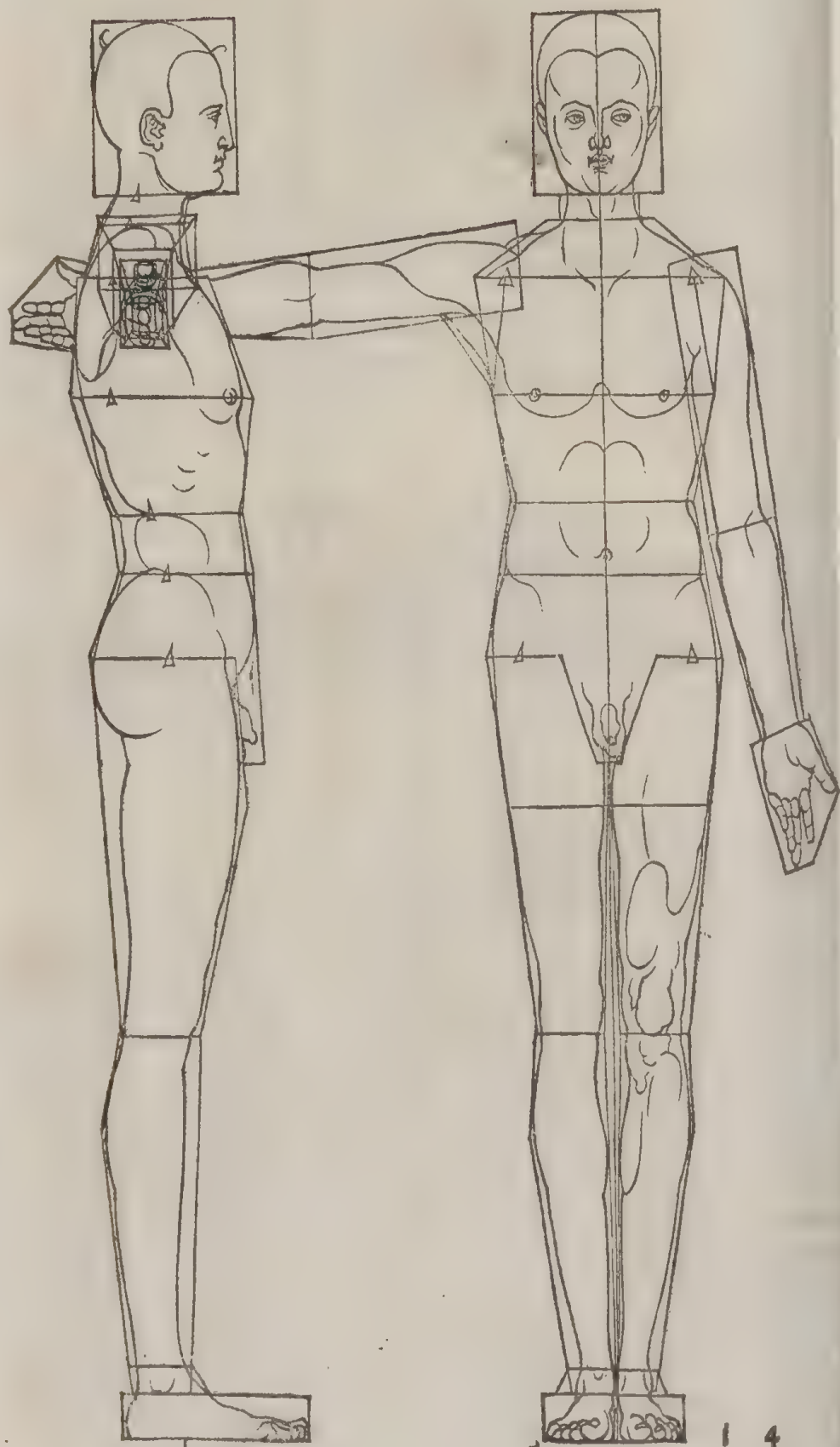
tuo arbitrio exquiras flexus et versiones. Ita inuenient illæ differentiæ supra memoratæ dirigendi, contorquendi, curuationis, implexionis, unde operis ratio et via aperiat, qua nihil vtilius ad certitudinem indicari possit studiosis artificij marmora aut lingua scalpandi.

Quod autem duobus quadratis corporibus sim in harum rerum demonstrationibus usus. Nemo arbitratus sit non etiam alijs his figuris accidere. Poscunt enim hæc non quadrata semper, sed interdum elata prolongare, id est, altera quavis parte longiora, nec non multorum laterum et polygonorum, pro exigentia partis et formæ designandæ, quo ipso fit ut neque latera neque superficies neque anguli æqualitatem aut rectitudinem retineant, neque quicquid omnium sibi in aliquo corpore simile appareat. Hæc si quis tractanda in manus ceperit intelliget non frustra hanc mentionem a me habitam esse. Cæterum eadem plane est ratio mutatiæ quocumque modo figuræ flectendæ ac versandæ, cum ea quam de quadratis corporibus exposuimus. Totum autem humanum corpus poterit aliquis hæc sequens in angularem figuram includere, sed in qua summa sit inæqualitas. Idemque usus fuerit in alijs plurimis rebus. Omnes enim naturales res in suo statu designatas poteris iuxta transversas significatrices partium seu membrorum vertere ac flectere in latus aut prorsum retrosumque. Et loca quadratis vel angularibus figuris designare, gestumque effingere imaginis pro arbitrio tuo, stantis, sedentis, cubantis. Ita in proposita imagine licet partes omnes designes quadratis aut angularibus figuris, et postmodo de

Hinc enim deprehenduntur in quaq; superficie angulari, ea quæ refecari debeant, ne plus minusue relinquatur. Sed his non occupantur periti et exercitati artifices, nisi in grandibus et singularibus operibus. Solentq; in descripta imagine flexus punctis notare, atq; ita mox variatam mutatamq; formam de nouo effingere. His de rebus non me fugit qd difficile sit scriptis doctrinam complecti, quodq; lectoris ac discipuli tædium esse possit, in hac crebritate punctorum et notarum, et verbositate repetitionū. Verum compendia multa sunt quæ in his sequentes minus fatigantur, et facile finem pertingant, absq; quo foret. Difficultas huius artificij insuperabilis esse videatur.

Qui se igitur multum usu et experientia harum rerum exercere voluerit, cotidie inueniet aliquid expeditius et facilius. Cui operæ nihil optabilius fuerit bono magistro, quæ est absq; interprete discenda sunt, multipliciter maiorem laborem fatigationeq; parere solent.

Horum quæ diximus in imagine virili exemplum subiecituseffictum. Ea imago erit illa supra in secundo libro descripta cuius altitudo esset quidem ipsius capitis spacionum nouem, sed facto capite elatiusculo, non constiterit eadem mensura nouem num capitum. Huius igitur imaginis formam obliquam aduersamq; inclusimus vndiq; quadratis et angularibus figuris, quæ ipsæ quidem et elatiores et humiliores de transuersis distinctricibus ipsarum exeunt, fiuntq; inequalia propter formam partium quibus accomodant. Huius imaginis etiā altitudinem nouem sectionibus diuisimus in decem figuras angulares. Sectionum autem hæc sunt nomina. Transuersa linea menti, Scapularum, Jugulorum, Mammarum, Einctus, Corarum, Summi femoris, Genu, Imi tali sub tibis. Sed maioris claritatis gratia, imaginis primum formam vndiq; inclusam quadrangularibus figuris linearum exposuimus obliquam et aduersam, stantem et erectam absq; flexu, protenso brachio dextro, sinistro dependente. Sed in parte altera cartæ cernes tantum quadrangulares lineas rum figuras insistentes sibi, omitta formæ effictione. Postea hæc ipsa quadrangula imposita in se, et includentia imaginem, aspicias infra in fundamento depressa, beneficio transferentis, ita vt separatim de capite factum supra vidisti. Postea seorsim sectionum illarū singulas rotundationes consentaneas quadrangulis suis descripsimus, quod exquirendum est et in aduersa et obliqua effigie. Atq; ex hoc apparet quid in singulis sectionibus quadrangulæ superficiei decedere debeat. Hoc loco aduertendum, cum quadrangularis superficies in eadem sectione vna est superioris corporis altera inferioris quæ in se imposita sint. Tunc intelligi etiam vtriusq; vnā et eandem circumductionem. Quadrangula etiam sectionum seorsim exposita cancellatim lineis distinximus, vt si quid versum flexumue fuerit, debite de his informari possit. Aliubi enim contingit quadrangula prolongari vt comprimantur alibi Rhombos effici, tum igitur secundū hæc partium formā debite rotundare oportebit, cum autem quadrangula Rhombi sunt consequenter et cancellatim lineæ ductæ secundum eam figuram cadunt. Cum autem aliquid quod amplum esset angustum factum fuerit, vtere adminiculo Variantis cuius in priore libro Schema expressimus. Postea has sectiones vniuersas depressas in fundamento quasi coaceruauimus, omissis quadrangulis, vt perspicui posset qualis esset illarum in se incidentia, et quatenus vna alteram excederet.



Caput

Mentum
Scapulæ
Juguli

Mammæ

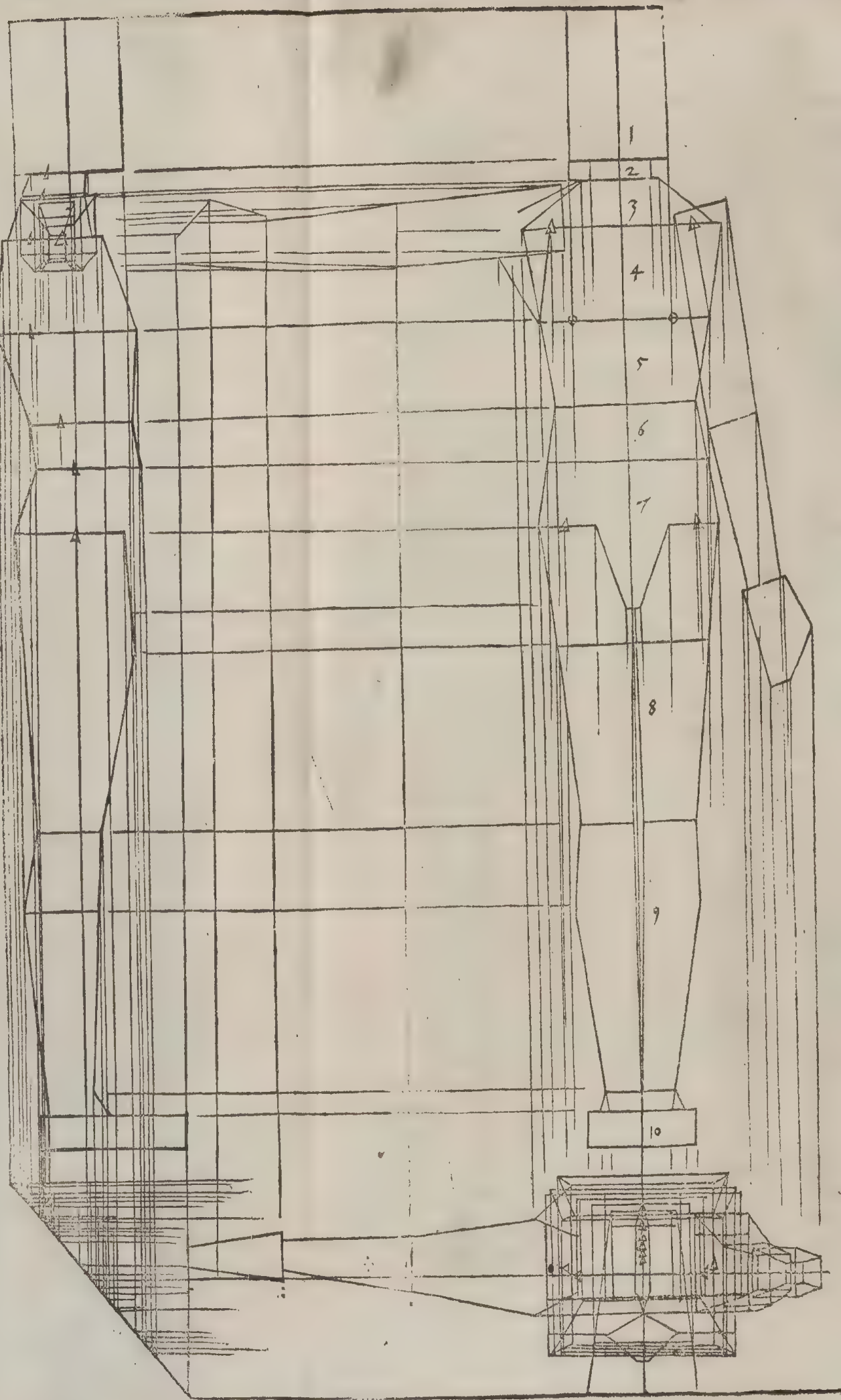
Cinctus

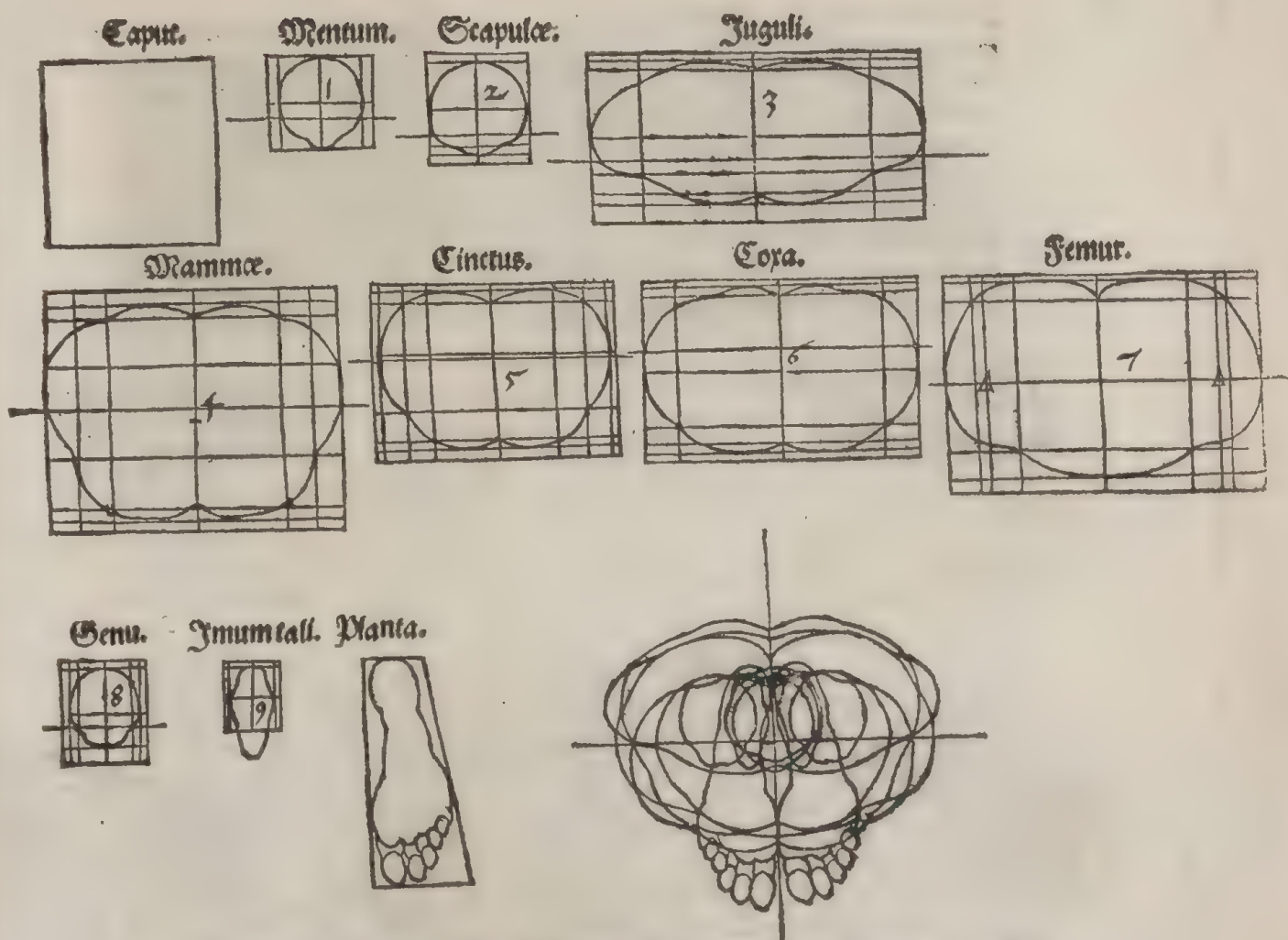
Coxa

Femur

Genu

Imum tali
Menta



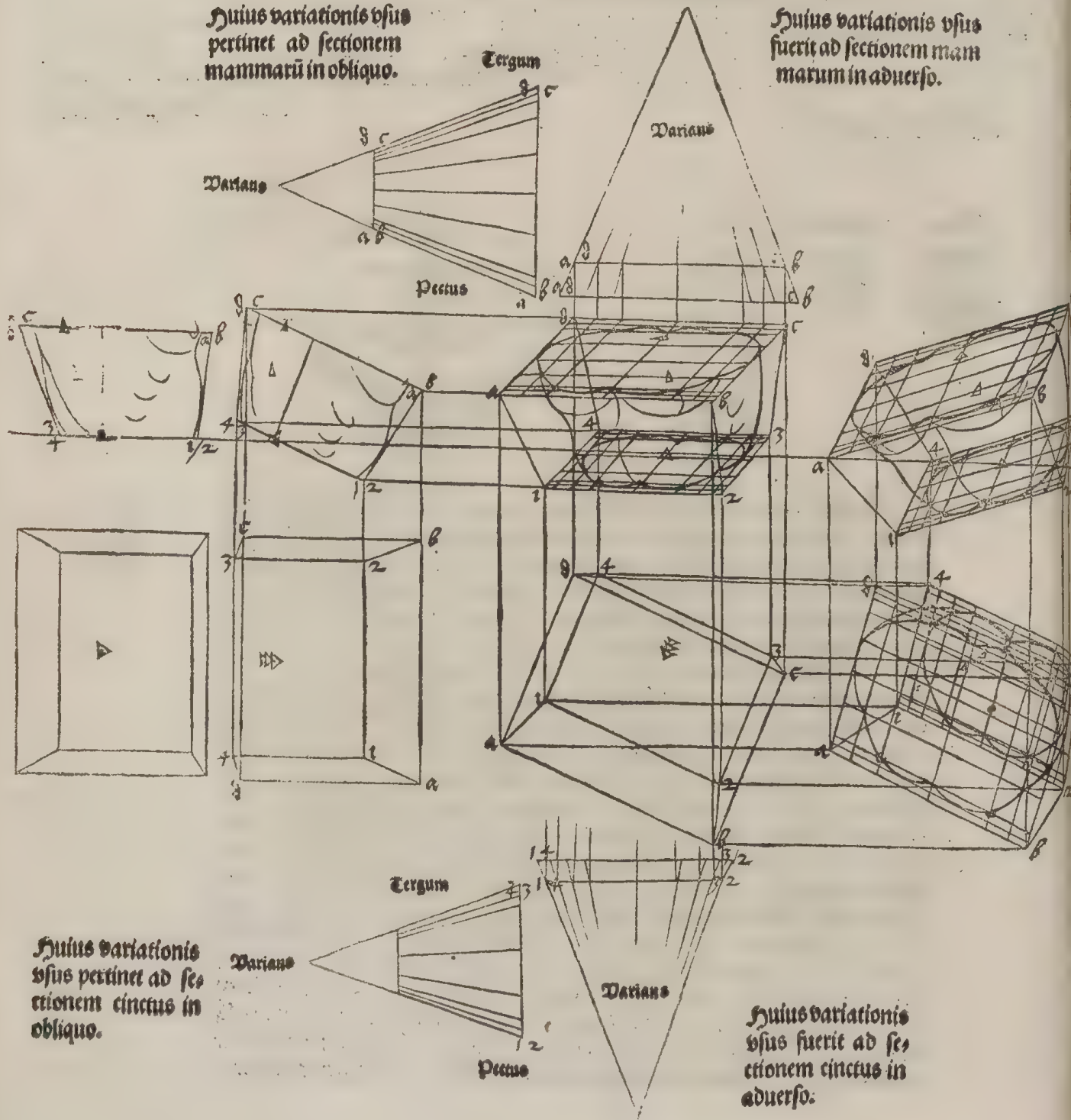


Post hæc libet exquirere quæ sit diuersitas aspectus istarum sectionum cum non magis recta in suis quadrangularibus superficiebus insisterint sibi, sed fuerint motione quasi impulsæ. Quorū declarandorum gratia proponatur exemplum. Quadrangule sectionis quæ acciderit intra mammæ et cinctum. Hoc ipsum solidum quadrangulum imponatur primum oblique forme rectam in transversam lineam, et angulos supra ubi de mammis resectum sit notabis literis in priore parte. a. b. in posteriore. c. d. Sed ubi resectum sit de cinctu, notabis frontem. 1. 2. tergum. 3. 4. Hinc subijcies fundamentum suum seu depressionem, notatam et ipsam similiter literarū et numerorum eisdem notis. Ut omnia sibi mutuo respondeant. Deinde oblique forme recte impositum in transversam quadrangulum, flectetur per notas spine prius. Subijciaturq; et eidem depressio sua, notabunturq; anguli quicq; suis literis suisq; numeris. Ita proclinatorum hoc corpus acceperit nouā depressionem. Tum deinde hæc depressio in priore parte ubi pectus sit, vertetur prius in aduersum et bene in rectum latus subter memoratam lineam transversam. Quo facto ex omnibus notis literarū ac numerorū educuntur lineæ sursum ultra transversam. Mox per has, ut diximus, erectas lineas ex literis ac numeris suis, traduces transversas ex oblique forme quadrangulo imposito in transversam, ut initio dictum est, idq; transferentis beneficio efficietur. Notentur autem quæq; literæ ac numeri, et omnia euidenter constabunt. Atq; ita laterum lineæ describantur, apparebitq; illa in latus versio. Erigatur ita hæc pars flexa prius, et versa in latus. Tum postea ipsa hæc ita flexa et versa pars, in dextrum latus super transversa flectetur per spine notas, Atq; omnibus ex angulorum literis et numeris, huius rectæ partis et flexæ prius, itemq; versæ et

flexæ in latus deduces perpendiculares, perqz illas transversas ex omnibus literis ac numeris depressionis versæ duces transferentis beneficio, Vbiqz cernentur sese in literis ac numeris suis scindere, illis in locis laterales circumduces lineas, et congruentia omnia reperientur. Intra autem has cancellos distribues linearum de oblique et aduersæ formæ sectionum nouatis quadrangulis, pro latitudine et densitate superiore et inferiore, idqz fiet beneficio variantis. Postremo formæ effictionem per cancellos inscribes in erecta simul ac depressa parte, qualis inscribi debet, et ut nos fecisse cernes. Quemadmodum autem docui hanc partem tractari posse, Ita de omnibus lictet faciat aliquis. Necessæ autem fuerit hæc habere præparata, ad imagines in gestu suo posito corripendas, et cum aspectui quasi subtrahere quis ac suffurari voluerit.

Huius variationis vsus
pertinet ad sectionem
mammarū in obliquo.

Huius variationis vsus
fuerit ad sectionem mam
marum in aduerso.



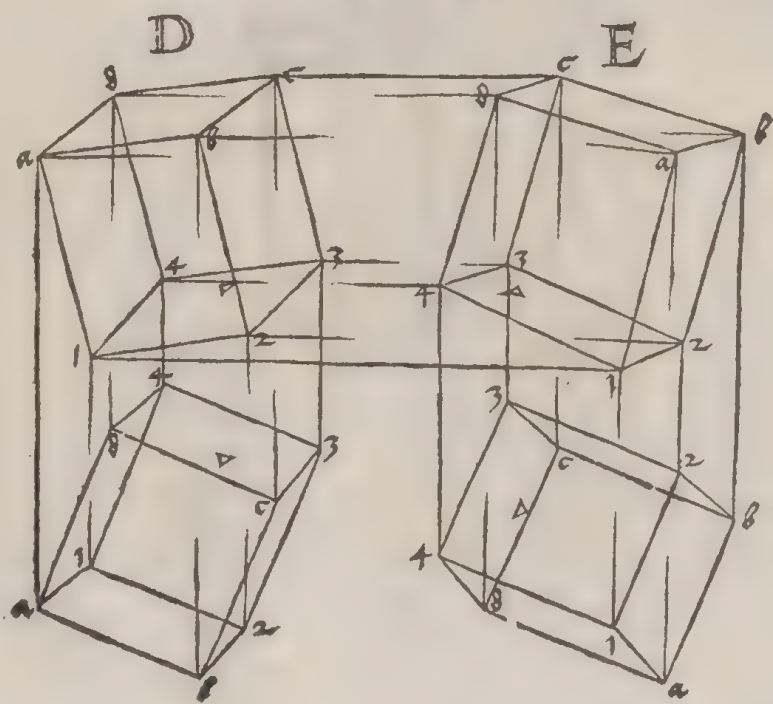
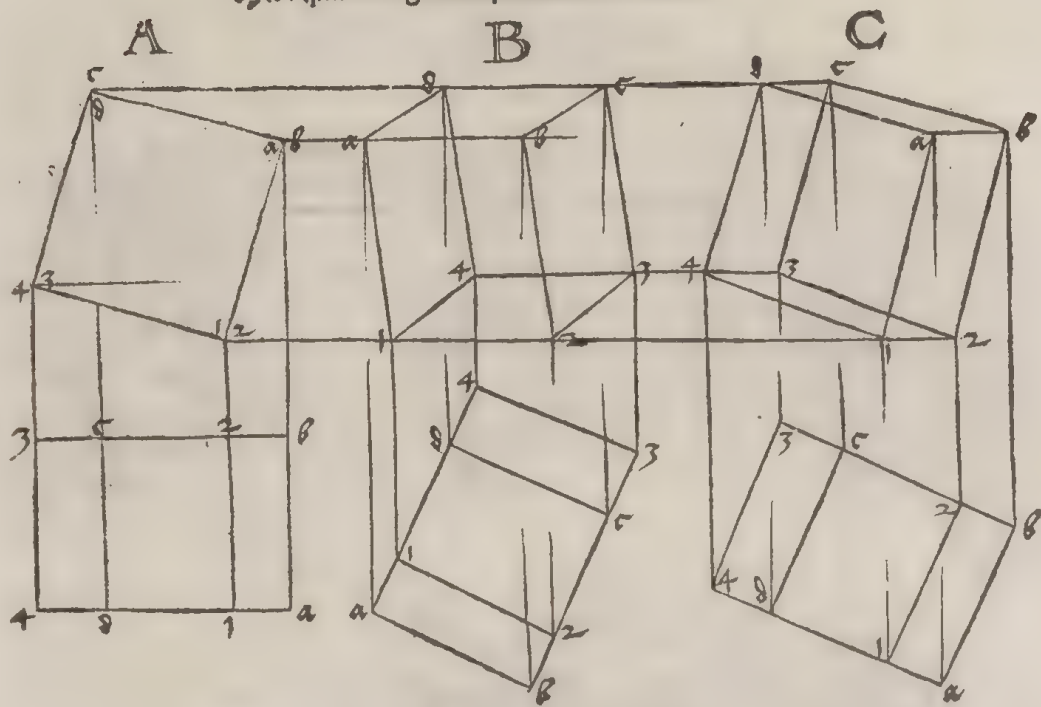
Sed nunc offensa hac ratione exemplo maiusculæ partis propositæ de humana
 effigie, nempe eius quæ esset intra mammillas et cinctum, ex quo per omnes partes insti-
 stentes sibi quid fieri deberet intelligi posset, cum de recta linea status variaretur. Exes-
 quar tandem nunc deinceps rationem in flexionibus omnium ordine partium inclus-
 sarum quadrangulis suis. Quarum statum et ponemus pro arbitrio nostro et varia-
 bimus, relinquentes unicuique libertatem faciendi ut ipse voluerit. Et ad hæc quidem si
 quid ante ipsis aptum aut utile forte expositum sit, etiam nunc resumemus. Ceterum,
 ut ante quoque monuimus, diligentia hac in parte opus est, cum omnium partium in
 suis quadrangulis commotarum alia sit quæ dudum forma in descriptionibus, et stan-
 tium et depressarum, primum autem flecti pars aliqua solet prosum aut retrosum,
 Deinde in latus verti, mox etiam flecti in latus, quæ omnia ex hac ratione conuenien-
 ter deduci consuevere. Quod autem in sequentibus aliquid prius dictorum repetitum
 inuenietur, sciendum necessitate factum, ut sequens doctrina cum antegressa congrue-
 ret. Aliquantisper etiam cogitavi illo esse unico exemplo contentus, sed veritus sum ut
 ex illo parum intelligerentur reliqua. Proponam autem principio, Imaginis initia-
 lem partem, id est, quadrangulum capitis, cuius tractationi erunt similes aliarum
 quoque partium tractationes. Notantur autem primum superiores anguli quatuor: li-
 teris. a. b. c. d. Inferiores autem numeris. 1. 2. 3. 4. Ita ut. a. ad. 1. b. ad. 2. c. ad. 3. d. ad. 4.
 respondeat. Postmodo spectans obliquam faciem, promotam illam a linea altitudinis
 imaginis flecto prosum ut despiciat; Et hæc depressio efficienda, unde cognoscatur
 quam longa superiora inferioribus prominentiora sint. Hæc notantur litera. A. pos-
 stea obuerto contra me depressionem ut aduersa facies fiat et aspiciens. Vertoque a
 fronte nonnihil in latus dextrum. Atque ita erigo lineas ex omnibus punctis literarum
 et numerorum. Deinde ex literis et numeris iuxta positæ oblique faciei despicientis
 A. beneficio transferentis lineas protraho transversas per illas erectas. Vbi igitur se-
 ctiones a literis et numeris coinciderint, ibi anguli designantur supra literarum in-
 fra numerorum. Cum autem suis notas lateribus coniunxi, tum apparet aduersa fa-
 cies, de obliqua illa flexa prosum, et versa in latus, cum ipsa erecta tum etiam depres-
 sa. Hæcque ipsa notantur litera. B. sed insuper etiam cognoscendum qualis hæc ipsa
 pars. B. in effictionibus obliquata erecta depressaque appareat. Nam sciri opus est
 qualem quicque in effictione in obliquo et in aduerso formam sortiatur. Jam igitur
 hæc pars. B. in aduerso prosum flexa et in latus versa deinceps ita obliquabitur. Des-
 pressionem obuersam contra me ut aspiciens fieret, sicut dixi. Hanc reuertes æquabis
 liter ut obliqua fiat, Moxque eriges ex huius depressionis literis ac numeris lineas ex
 transferente, ubique iuxta erit aduersa flexa versaque facies, ibi traduces ex omnibus
 punctis numerorum et literarum transversas cum transferente per illas erectas ex
 depressione lineas. Atque ita ubi cernes sese lineas transcurrere, ibi impones notas lite-
 rarum ac numerorum et latera iunges. Ita habebis depressam et erectam formam
 huius partis, cui addes notam literæ. C. Ex his deinceps inuenienda est hæc eadē pars
 flexa prosum, versa in latus, etiā in latus flectat, cuius rationis aliquid supra attigi-
 mus, sed nunc ita facies. Erectā partē. D. flectes in latus dextrum, iam ante versam
 in idem latus, et cum reliqueris illi subiectam depressionem suam, ita postmodo illam
 conuenientem huic flexuræ efficies. Variari enim oportet ut superiores anguli. a. b.
 c. d. quasi cadant in latus dextrum, Inferiora autem latera. 1. 2. et. 3. 4. coarctentur quæ

admodum et superiora. a. b. et. c. d. Id hoc pacto fiet. De transferente duces. ex angulo-
rum superiorum literis. a. b. c. d. perpendiculares in depressionem, et apparebit sta-
tim abscissio ac productio linearum. a. b. et. c. d. declarantur enim lineis literarum des-
missis superne in depressionem. Similiter et demittuntur lineæ ex punctis numero-
rum. Quibus et ipsis ostenditur quanto arciora fiant latera. 1. 2. et. 3. 4. in hac depres-
sione q̄ dudum fuerant. Atq; ita cernes qualis in depressione flexura et quasi relectio
existat ab erecta parte. Hucq; appones notam literæ. D. Quod ipsum, opus fuerit
perspectum habere, quale in obliquo videatur. Id sic consequere. Huius partis. D. de-
pressionem constitues obliquet, sicut supra de parte. E. dictum est. Quo facto eriges ex
omnibus punctis literarum ac numerorum lineas beneficio transferentis. postea ex
parte notata litera. D. Traduces transuersas per erectas. Et quibus in locis scindi li-
neas videris, illis appones suas numerorum literarumq; notas. Inductisq; lateris
bus habebis formam huius partis obliquam, cui apponatur nota literæ. E. atq; ita
denum absoluta habebis huius partis obliqua et aduersa quorum in opere vsus erit.

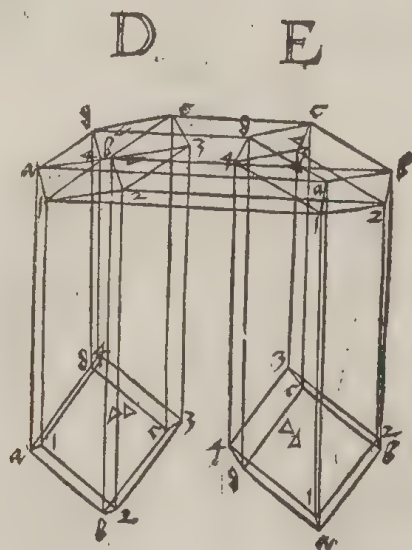
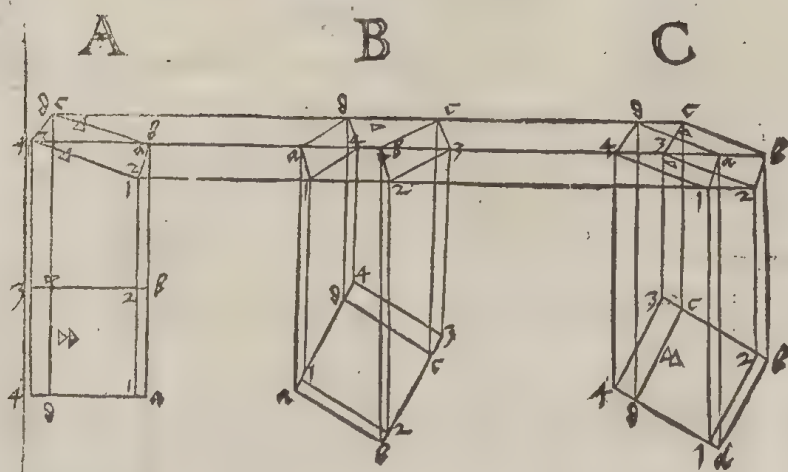
Post hæc propone quadrangulum colli, tractatoq; similiter et ad illum capitis
modū. Sed paulo minus prorsum flectes pauloq; vertes minus in latus minusq; in
ipsum flectes. Ipsius etiam angulos literis. a. b. c. d. et numeris. 1. 2. 3. 4. insignies.
Atq; ita apparebunt formæ partium erectarum et depressarum, maxime in posteriori
ratione notæ. D. et. E. quorum sit in opere vsus. Hæc ipsa custodies et in alijs se-
quentibus partibus imaginis, sed inferiores quasq; minus flectes ac vertes, ut in omni
bus ordo et consequentia seruetur. Atq; hinc apparebit corporis implexio in latus con-
uersi inclinatioq; ea quæ prorsus quæq; in latus sit.

Cum autem ita progrediendo peruenieris ad partem quæ notatur sectione mam-
mæ et cinctus, Relinques illam recte stantē, sed conuerter paululum in latus dextrū,
et quibus opus fuerit ea exprimes. Triplici autē expressione tantum opus est. Obliqua
propter primam depressionem quæ vertenda est, et erigenda, et tertia in qua versio
obliquatur. Et has depressiones notabis literis. C. D. E. neq; ordire ab. A. ut semper
D. E. copulentur. Hoc etiam scies si depressionem aduersam vertere velis, Nunq̄ fu-
turum ut decipiaris, si primum incluseris eam partem quam versurus sis rectangulo
quadrilatero, atq; ita inclusam partem vna cum quadrilatero verteris. Aut si ex-
quisiueris versionem iuxta lineam rectam perpendiculariter, animaduertens angu-
li ne obtusi an acuti partis illius ad lineam exeant, obliquis autem vtere, ut ostensum
est ad transuersas rectas lineas. Vltimum erit corpus quadrangulum intra sectionē
cinctus et umbilici, quod in sectione umbilici promouebis seu flectes prorsus. Et subji-
cies illi depressionem suam quæ quia est posterior signabis litera. E. Aduersam autē
partem notabis litera. D. Bisariam autem solummodo hæc pars exprimitur, quia
semel tantum flectitur. Et in aduersa quidem cūeducta fuerit erectis e depressione sua
lineis, et inductis per transferentem transuersis omnia plane recteq; apparebunt.

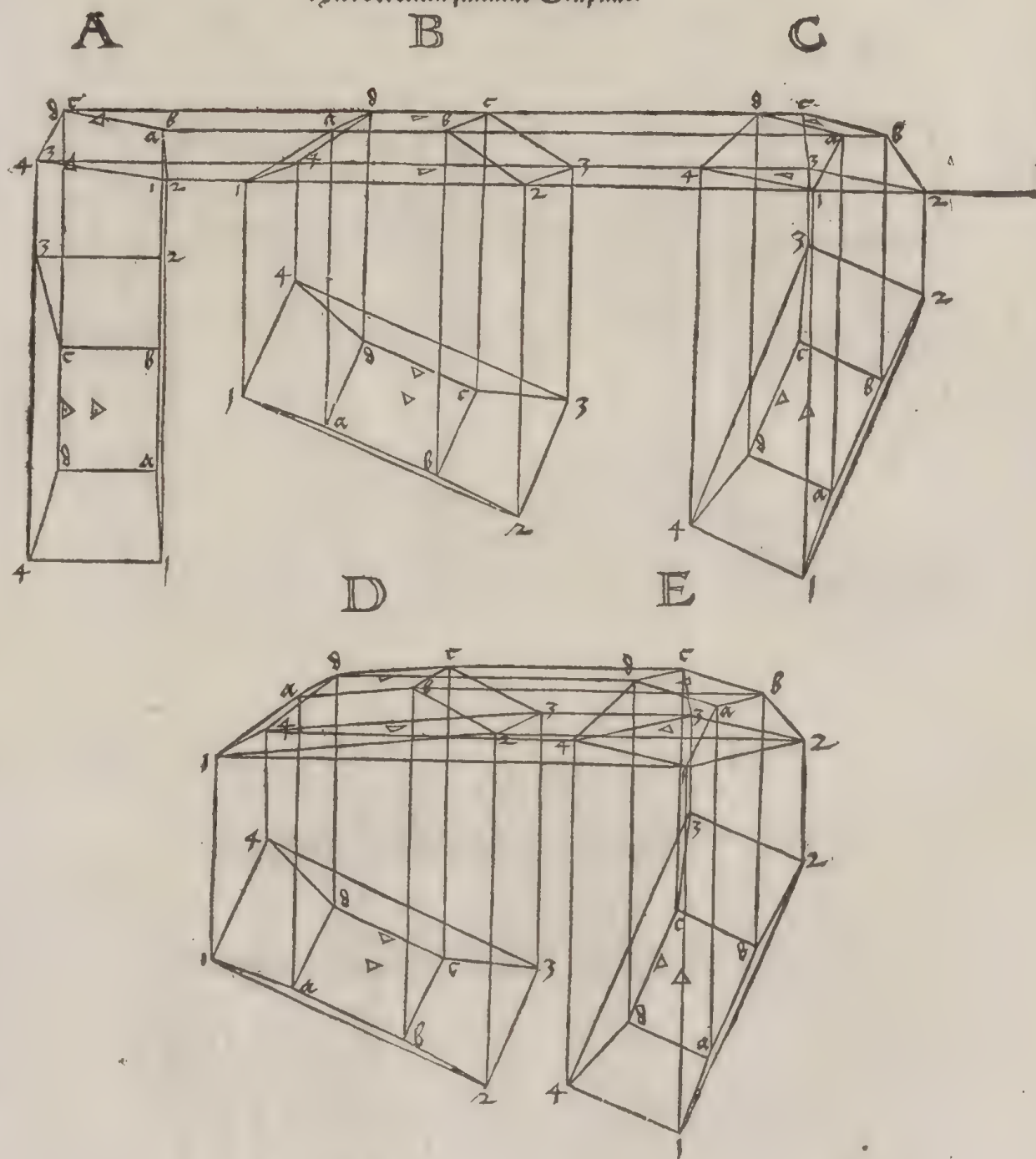
Hæc quadrangulata pertinent ad caput.



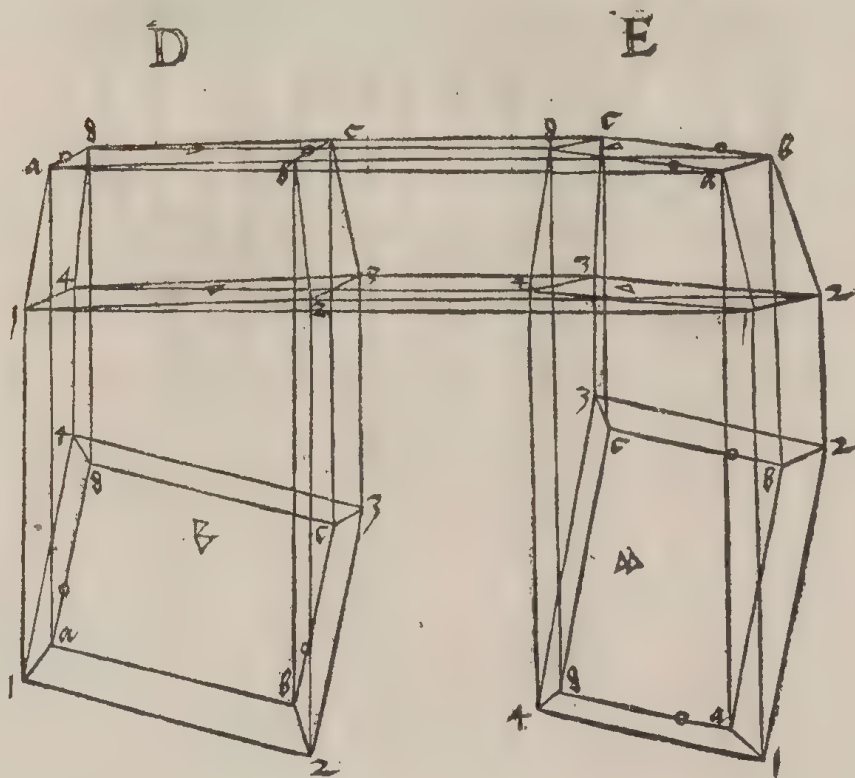
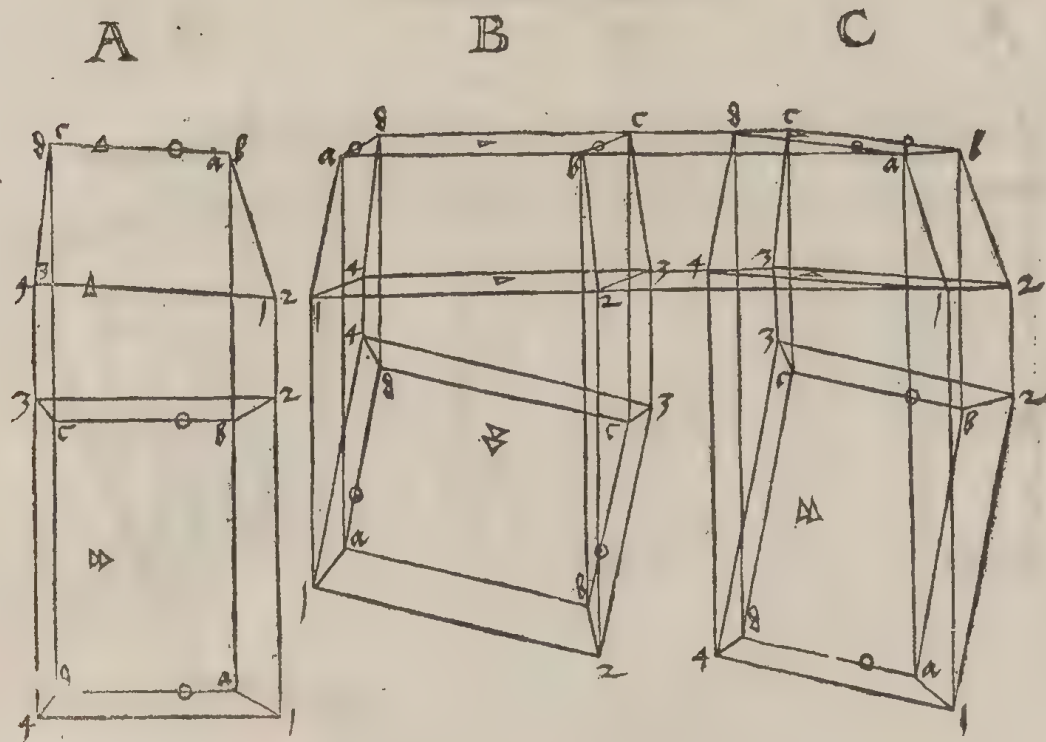
Haec sunt colla.



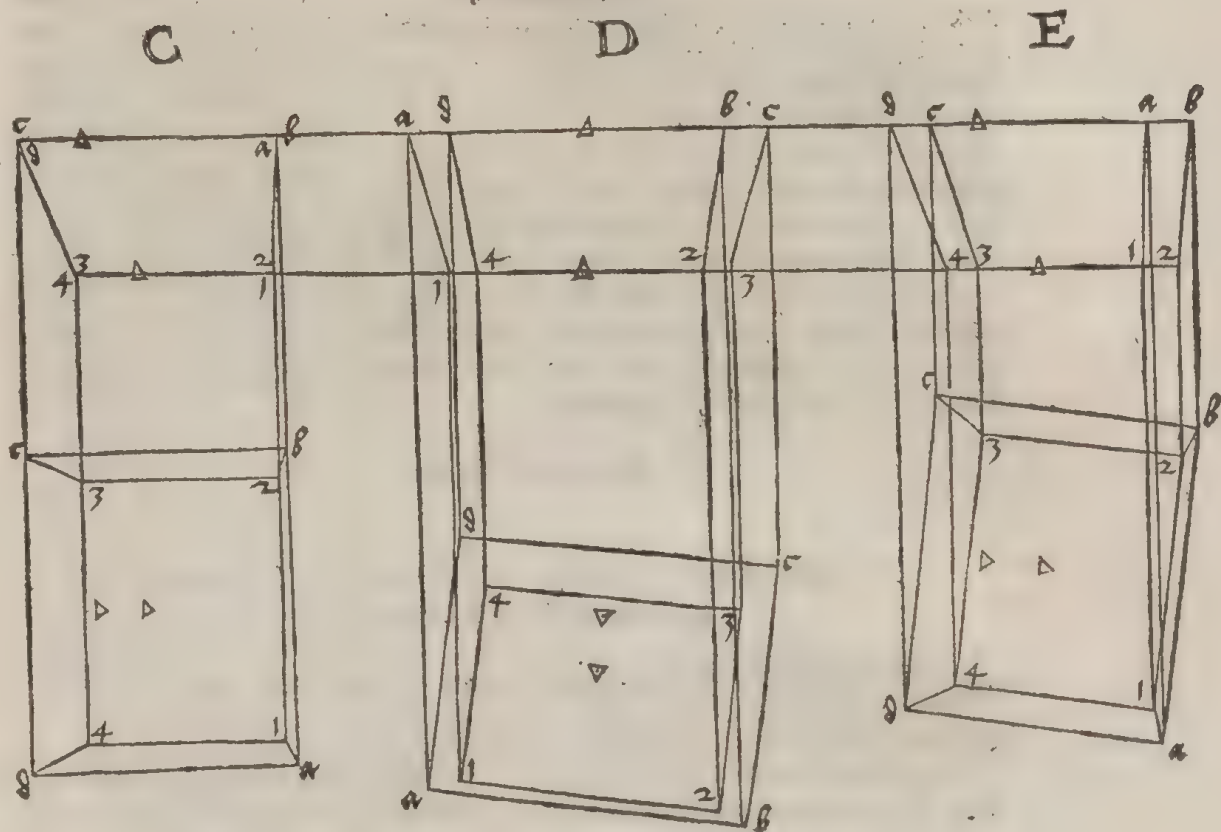
Hæc debentur summis Scapulis.



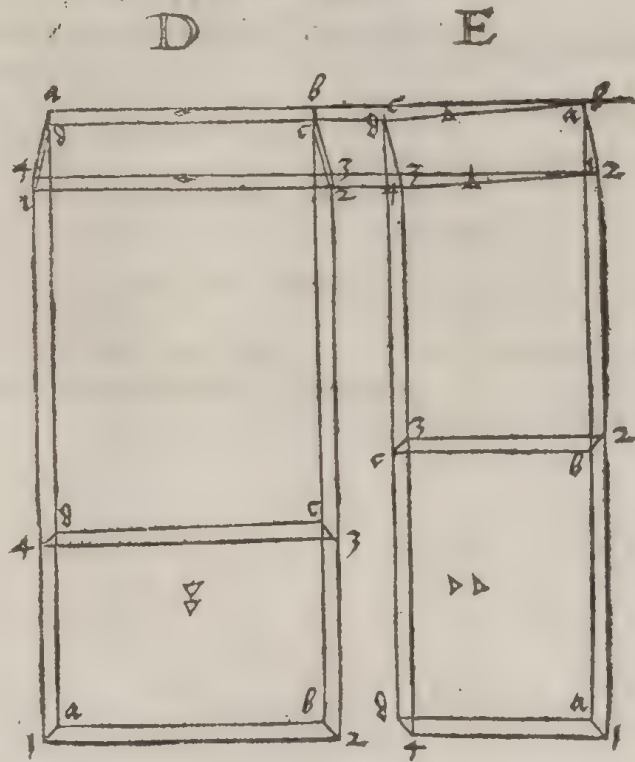
Hæc sunt superioris Thoracis.



Hæc vero inferiora.



Hæc sub Cinctum applicentur.



Hanc nostram doctrinā si quis usurpandam in manus suscepit, primum imagines particulatim ut recta commensuratione explicet et apta statura effingat, Tum flectat conuenienter, et suas illis depressiones subiciat, erigatq; inde perspectiuæ artis inseruiens rationibus, atq; de his laudabile probandumq; opus efficere studuerit, Is facile sentiet quid fructus sibi utilitatisq; hinc sperandum sit, neq; dubium mihi est quin ipse hæc secutus cum plura tum etiam meliora sit exquisiturus. Neq; me fugit hæc multis in locis difficilia, intellectu usuq; visum iri, Sed his facile studium diligentiaq; succurret. Obscuritas enim scriptorum assidue lectionis et cura, vinci semper solet. Atq; hoc loco finire placuit his de rebus doctrinā meam, quod si Deus fauorem aspirarit conatibus meis, alias picturæ pluresq; rationes scriptis meis postmodo explicabo, Ne nostrates pictores manuum tantum usu, sed veris etiam præceptis artis valere videantur, qua re neq; Deo gloriosius neq; gratius nostris hominibus quicq; ut arbitror, facere possim.

Finis libri Quarti.

ELEGIA BILIBALDI PIRCKEYMHERI in obitum Alberti Dureri.

Qui mihi tam multis fueras iunctissimus annis
Alberte, atq; meæ maxime pars animæ
Quo cum sermones poteram conferre suaves
Tutus, et in fidum spargere uerba sinum.
Quir subito infelix mœrentem linquis amicum.
Et celeri properas non redire pede
Non caput optatum licuit, non tangere dextram,
Ultima nec tristis dicere uerba uale
Sed uix tradideras languentia membra grabato,
Quum mors accelerans te subito arripuit
Heu spes fallaces, et mens ignara malorum.
Quam lapsu celeri cuncta repente cadunt.
Omnia Durero dederat fortuna secunda
Ingenium, formam, cum probitate fidem
Omnia sed rursus celeri mors abstulit ausu
Tollere sed laudes improba non ualuit
Virtus namq; manet Dureri, atq; inclita fama,
Splendebunt donec sydera clara polo.
I decus, i nostræ non ultima gloria gentis,
Ductore et CHRISTO regna superna pete
Illic non uano gaudebis semper honore,
Pro meritis felix premia digna ferens.
Donec nos fragiles erramus mortis in umbra,
Et miseri cymba labimur instabili

At nos præseruans aderit quum gratia Christi
Hoc duce felices ingrediemur iter
Interea mœsti lachrymas fundemus amico
Nil quibus afflictis dulcius esse potest.
Accedentq; preces, summum placare tonantem
Que possint, quicq; si pia uota ualent.
Et ne quid tumulo desit, spergemus odores
Narcissum, uiolas, lilia, feta, rosas.
Felix interea somno requiesce beato
Dormit. n. i. Christo, uir bonus haud moritur.
EPITAPHIUM EIVSDEM.
Albertus postq; pingendo ornauerat orbem,
Arteq; tam lepida cuncta repleta forent.
Nunc restat cœlum, dixit, pingatur ut altum,
Mox terram linquens sydera clara petit.
ALIUD.
Ingenium, probitas, candor, prudentia, uirtus,
Ars, pietasq; fides, hic tumultata iacent.
ALIUD AB EODEM.
Per lachrymas posset si uita Alberte, reuertri
Non corpus uili hoc contegeretur humo.
Sed quia non lachrymis, nec flendo facta mouentur
Mœrendo tantum soluimus inferias.

EPITAPHIA IN ALBERTVM
Durerum, Eobani Hessi.

Quo situs Albertus tumulo Durerus, eodem
Picturæ ratio tota sepulta iacet.

ALIVD.

Artis & ingenij laudem si fata morentur
Certum est Durerum non potuisse mori.
Ergo sub hoc nondum totus iacet ille sepulcro
Ingenij famam uiuus ad astra tulit.

ALIVD.

Quid properas subsiste parum lecture uiator,
Hic sita Dureri molliter ossa cubant.
Est operæ precium talem spectare ruinam
Cum qua picturæ concidit omnis honor.

ALIVD.

Quid uitam coluisse iuuat quasque per artes
Quando ea momento mors rapit atra breui
Par fuit Alberto Pictorum nemo, sed illum
Fata diu summum non potuere pati
Præscidit ergo uiri uitam mors solce maligna
Et dixit moriens sic quoque non morieris.

ALBERTO DURERI NOBILIS.
pictori & Geometræ in Norico. Q. V.
An. LVII. Ioach. Camer. F.

Filium Alberte tibi, cum neret parca supremum
Et plenum uitæ conglomeraret opus,

M. Beatis. S.

Memorice Alberti Dureri, uiri optimi, ac ætate sua pictoris absolutissimi qui
non solum primus e Germanis picturam auxit, illustrauit, ac ad seueriorem legem re-
strinxit, sed et literis posteritati commendare coepit, ob quam rem, precipue uero mores
compositos, prudentiam ac modestiam singularem, Nurembergensibus suis, imo ex-
teris omnibus fuit charissimus, Diuo uero Maximiliano, ac nepoti eius Carolo,
Cæsaribus, nec non Ferdinando Hungariæ ac Bohemice Regi, acceptissimus,
qui illum annuo largoque stipendio fouerunt, ac summo prosequuti sunt fauore.
Obijt autem non sine magno amicorum desyderio. 8. Idus Aprilis. Anno. 1528.
Ætatis uero suæ. 57.

Bilibaldus Pirckheimerus
amico integerrimo. M. P.

Sic pro te fertur rerum natura locuta,
Vltiora petens tempora pauca tibi.
Parcite fatales euoluere pensa sorores
Ducitur ex ista gloria nostra colo
Vnus quas rerum uiuas ego procreo formas,
Hic similes ueris fingere doctus homo est.
Quid quod nostræ huius uires superantur ab arte
Et natura parens quod nequit iste potest?
Hoc ego continuata seror, neque diuidor, inque
Veris hiems medio uer hiemisque manet.
Hic ut spectentur uiuos facit inter humati
Hoc antiqua uidet secula posteritas.
Hic ferat ut tellus omnis passim omnia quæ sunt,
Quæque futura putant quæque fuere facit.
Talia, cum uellet concedere parca roganti,
Abstulerat crimem Persephonea sacrum.

Ιωαχείμ.

οἱς ποτ' ἀπελλοῦται χεῖρες θαυμαστ' ἐδόκησαν
ἡ βασις ζῶντας ταύτ' ἐθέλοιμι βλέπειν,
ὅσ' ἂν ὁ δερῖου τέχνης μνημῆα λίποντο
ζωγράφῳ ἐγγ' ἀγαθῷ ἐγγράφῳ τε καλῷ,
ἢ τὰς ταύθ' ὁρῶντες, ἀπελλήης οὐ μόνον ἡμῖν
ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἰοῖς τευθόσι, ἔμπορ, ἔκρ.

In his libris qui operam lectionis forte posuerit, cum alia inter excudendum admissa et a se animaduversa errata benigne corrigat, tum notata a nobis emendet. In q3 primis in p̄fatione p̄mi libri permutatos versus et confusam sententiam inter excursionem operis. Hoc modo. a. 3. a tergo Versu. 23. lege Non etiam fugiebat me quanto difficilior esset labor futurus mortuo auctore q̄z fuisset uiuo, et quod maxime contrarium esset, occupatus &c. At Versu ultimo et deinceps primo sequentis cartæ dele hæc verba. Labor futurus mortui auctore q̄z fuisset uiuo, et quod max. contrariū esset.

Postea in libro. 3. carta. a. 1. Versu a fine. 2. lege si qui.

a. 2. B. 8. pone punctum ante. nihil. 12. punctum ante, relinquet tolle. Tolle et a tergo B. 11. a fine post extrui.

a. 3. B. 3. ad dele. B. 12. le. discernit. B. 15. le. totam hanc rationem. B. 24. leg. π̄ᾱ & ᾱᾱλω̄. B. 26. le. decurtationis. B. 5. a fine le. decurtatione. a. ultimo B. 1. lege productionibus.

b. 1. a tergo Juxta imaginem virilem sic lege. Infra genu. Ima sura exterius. Ima eadem interius. Mons ped.

b. 2. a tergo B. a fine. 7. le. ut. a. c. deser.

c. 2. supra prima facie le. elatam.

c. 3. a tergo in scriptura intra capita. B. 2. lege sed duo.

c. 4. B. 12. lege hanc non hac. B. 25. le. quæ non qua. B. 7. a fine le. acutius. A tergo. B. 6. le. labronibus.

c. 6. B. 20. lege elaborantur. B. 25. lege tenuia.

e. 1. B. 1. lege propositæ. e. 4. a tergo. B. 1. lege peruertendi. B. 15. lege nisi vsui ac commod. B. 12. a fine lege appon.

Ad peruertentis diuersionem ascribe. Mens. viril. imagi. ultimo loco deser. in libro. 2. f. 3. B. 19. lege ipsi su. a tergo. B. 9. lege putandum? B. 21. dele cer. B. 29. le. Eodem enim modo et.

f. 4. a tergo. B. 17. a fine lege tenuibus. f. 5. B. 14. a fine lege nequaquam.

Libro. 3. g. 2. a tergo. B. 5. lege designatæ part. g. 3. B. 10. lege nerui.

g. 4. B. 3. lege angularibusue fig. B. 5. a fine lege cranium. A tergo. B. 2. lege illa.

g. 5. B. a fine. 3. lege aggrediamur, a tergo. B. 12. lege dextrum autem dirig.

J. 2. columna. 2. B. 2. lege in latus. B. 6. lege semper. J. 5. B. 16. lege alijs has fig. B. ultimo lege scalpenti. A tergo. B. 7. lege facile ad fin. B. 8. lege foret, diff. B. 11.

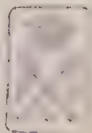
a fine lege sint, tunc intel.

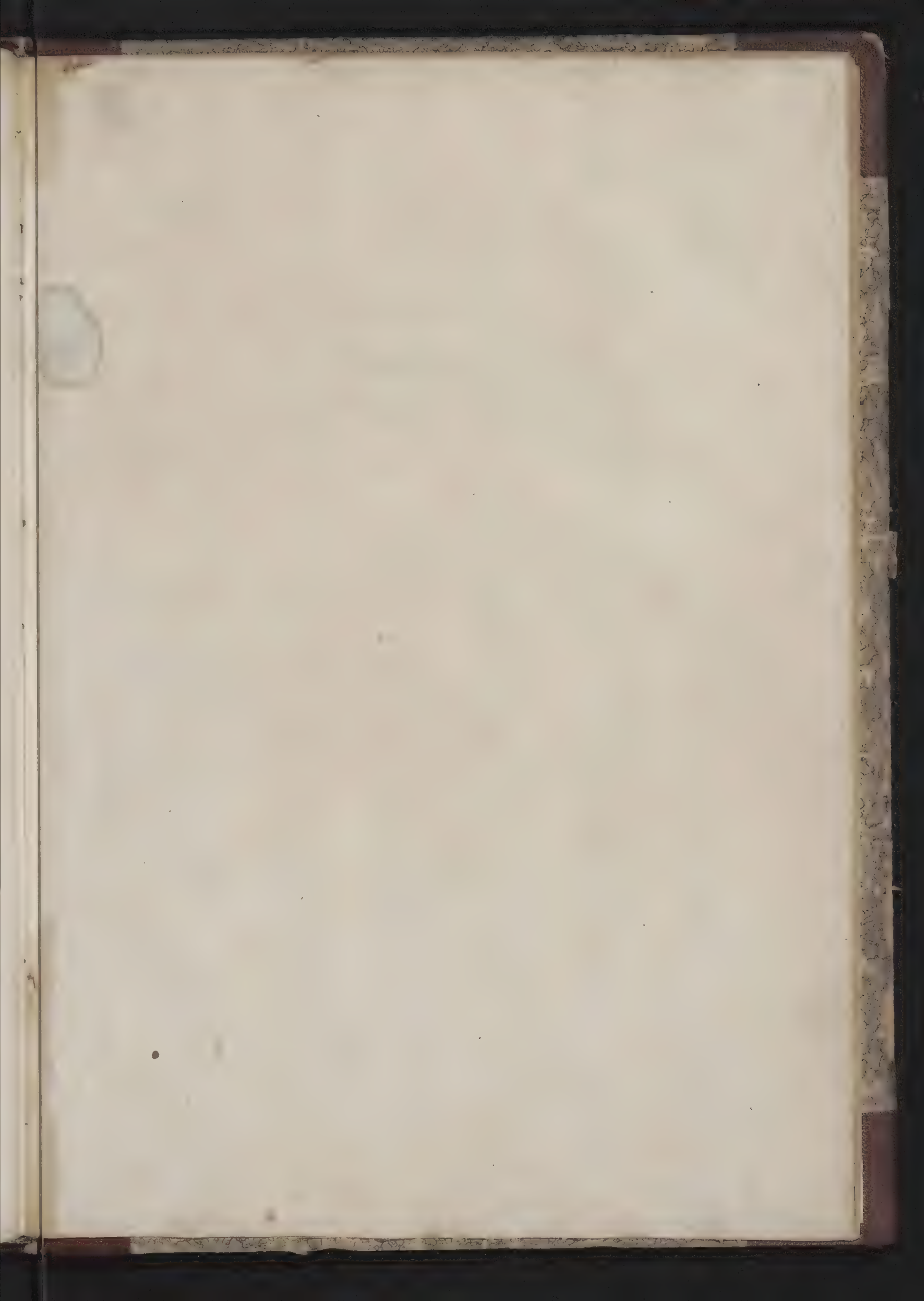
k. 1. B. 5. a fine lege, quomodo etiam in la. a tergo. B. 9. lege oblique,

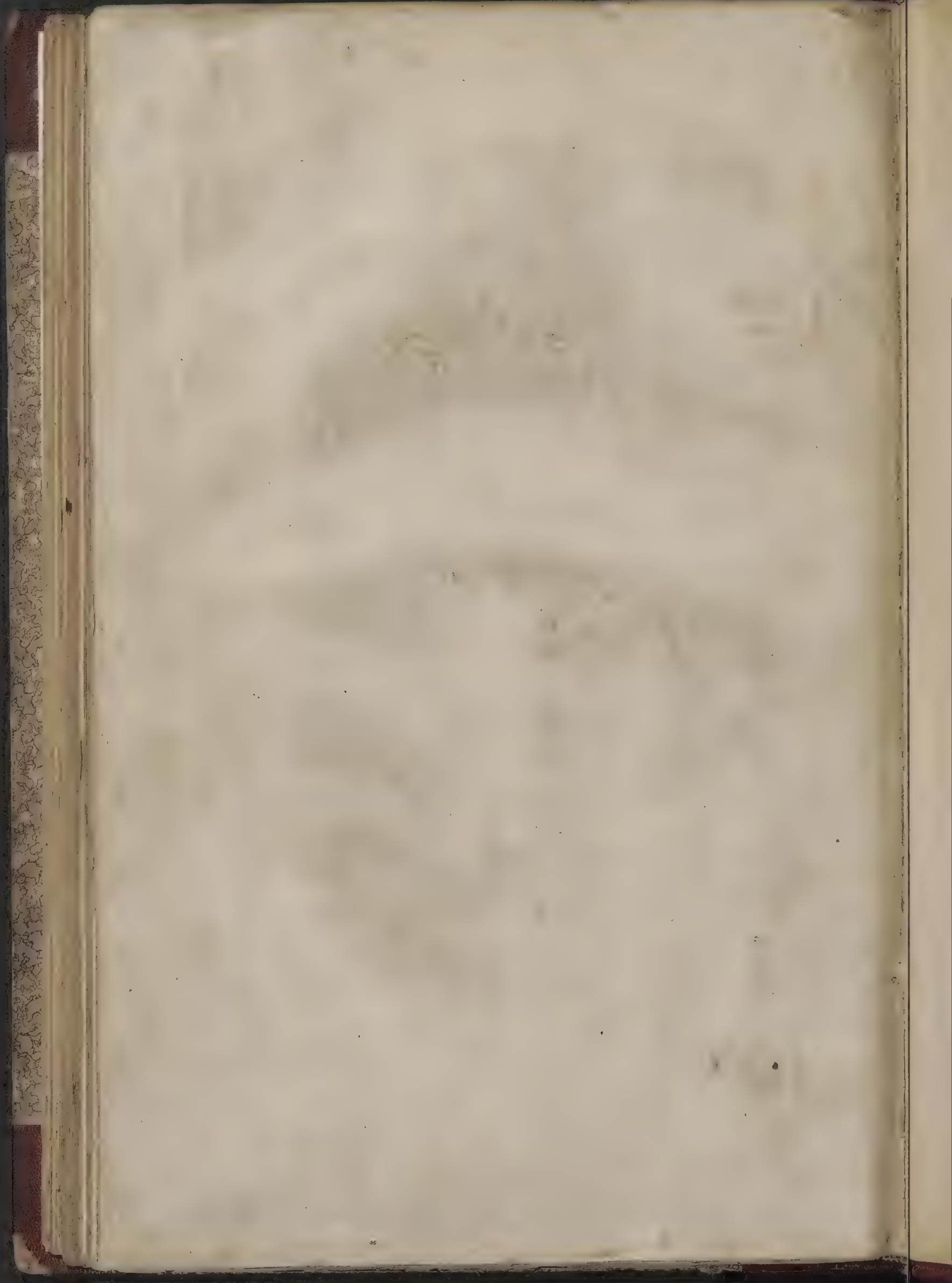
k. 4. a tergo. B. 8. lege assiduitate lecti.

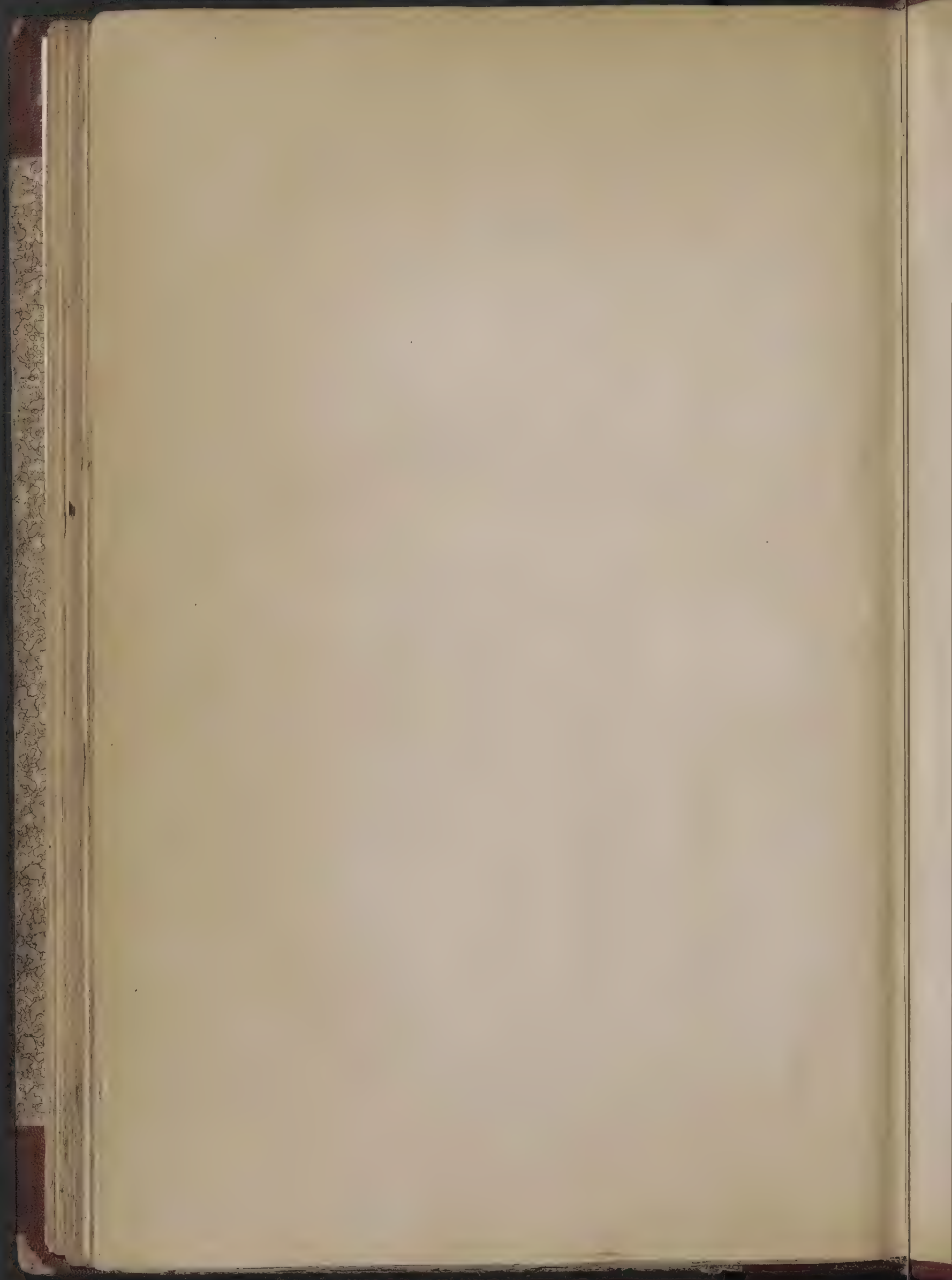
Finium opus Anno a salutifero partu. 1534. 9. Cal. Decemb.

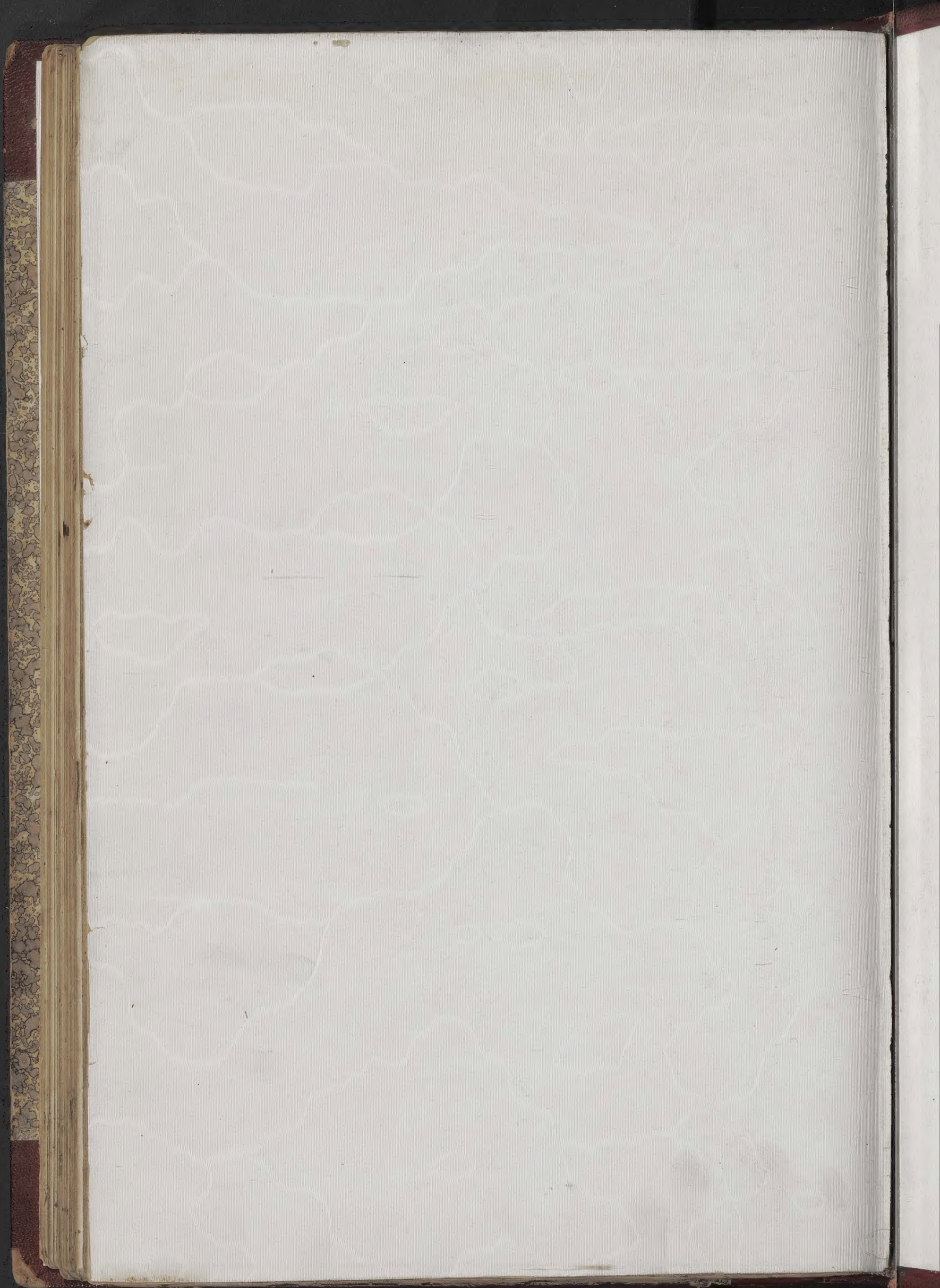
Impensis viduæ Durerianæ, per Hieronymum
Formschneyder Norimbergæ.











Biblioteka Jagiellońska



stdr0018109

